

NACIONALNI PROGRAM ZA MLADINO 2012-2021

(Delovni osnutek – gradivo ni medresorsko usklajeno*)

**Cilji, prioriteta področja ter kazalniki še niso usklajeni s predvidenimi nosilci.*

SEZNAM KRATIC

ARSO	Agencija Republike Slovenije za okolje
BSO	bolezni srca in ožilja
CMEPIUS	Center RS za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja
DRP 2007-2013	Državni razvojni program Republike Slovenije za obdobje 2007–2013
DURS	Davčna uprava Republike Slovenije
EHIS	Raziskava »European Health Interview Survey«
ESPAD	Raziskava »European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs«
EU	Evropska unija
EUROSTAT	Evropski statistični urad
EVS	Raziskava »European Values Study«
FAS	Lestvica »Family Affluence Scale«
HBSC	Mednarodna raziskava »Health Behaviour in School-Aged Children«
HFA	»European Health for All Database«
IKT	Informacijsko-komunikacijske tehnologije
ISCED	International Standard Classification of Education
JSKD	Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti
KNB	kroničnih nenalezljivih bolezni
LFS	Raziskava »Labour Force Survey«
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
MF	Ministrstvo za finance
MGRT	Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
MIZKŠ	Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport
MKO	Ministrstvo za kmetijstvo in okolje
MMC	Multimedijski center
MNZ	Ministrstvo za notranje zadeve
MPJU	Ministrstvo za pravosodje in javno upravo
MZIP	Ministrstvo za infrastrukturo in prostor
MZZ	Ministrstvo za zunanje zadeve
MZ	Ministrstvo za zdravje
NPVCP	Nacionalni program varnosti cestnega prometa za obdobje od 2012 do 2021
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
ReNPVŠ11-20	Resolucija o Nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020
REUS	Raziskava energetske učinkovitosti v Sloveniji
RS	Republika Slovenija
SI	Slovenija
SJM	Raziskava »Slovensko javno mnenje«
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
SZO	Svetovna zdravstvena organizacija
TGP	emisije toplogrednih plinov
UMAR	Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj
UNECE	United Nations Economic Commission for Europe
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change
URSM	Urad Republike Slovenije za mladino
ZJIMS	Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju
ZRSZ	Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje

KAZALO

<u>1 UVOD</u>	7
<u>1.1. Demografska slika</u>	7
<u>1.2 Mladinska politika in nacionalni program</u>	7
<u>1.3. Ključne usmeritve nacionalnega programa</u>	10
<u>1.4. Spremljanje nacionalnega programa za mladino</u>	11
<u>2. PODROČJE 1: Izobraževanje</u>	13
<u>2.1. Utemeljitev pomembnosti področja</u>	13
<u>2.2. CILJI IN PODPODROČJA</u>	14
<u>2.2.1. CILJ: Izboljšanje kompetenčne opremljenosti mladih</u>	15
<u>2.2.2. CILJ: Povečanje mednarodne (študijske) mobilnosti mladih</u>	20
<u>3. PODROČJE 2: Zaposlovanje in podjetništvo</u>	22
<u>3.1. Utemeljitev pomembnosti področja</u>	22
<u>3.2. CILJI IN PODPODROČJA</u>	24
<u>3.2.1. CILJ: Olajšati mladim začetek delovne kariere</u>	25
<u>3.2.2. CILJ: Izboljšanje kakovosti zaposlitev</u>	30
<u>3.2.3. CILJ: Omogočiti lažje usklajevanje družinskega in poklicnega življenja</u>	34
<u>4. PODROČJE 3: Bivanjske razmere mladih</u>	36
<u>4.1. Utemeljitev pomembnosti področja</u>	36
<u>4.2. CILJI IN PODPODROČJA</u>	36
<u>4.2.1. CILJ: Zagotavljanje kapacitet ali sistemsko urejena dostopnost stanovanj za mlade</u>	36
<u>4.2.2. CILJ: Dostopnost stanovanj za mlade ali vzpostavitev podpornih mehanizmov</u>	38
<u>5. PODROČJE 4: Zdravje in dobro počutje</u>	43
<u>5.1. Utemeljitev pomembnosti področja</u>	43
<u>5.2. CILJI IN PODPODROČJA</u>	43
<u>5.2.1. CILJ: Spodbujanje redne telesne dejavnosti, uravnoteženega prehranjevanja in vzdrževanja priporočene telesne teže med mladimi (15-29 let)</u>	43
<u>5.2.2. CILJ: Spodbujanje nekajenja, odgovornega odnosa do pitja alkoholnih pijač in zmanjševanja rabe prepovedanih drog (15-29 let)</u>	46
<u>5.2.3. CILJ: Krepitev pozitivnega duševnega zdravja med mladimi in zmanjševanje umrljivosti zaradi samomora med mladimi</u>	52
<u>5.2.4. CILJ: Izboljšanje prometne varnosti in zmanjšanje poškodb in smrti mladih v prometu</u>	55
<u>PODROČJE 6: Mladi in družba ter pomen mladinskega sektorja</u>	58
<u>6.1. Utemeljitev pomembnosti področja</u>	58

<u>6.2. CILJI IN PODPODROČJA</u>	59
<u>6.2.1. CILJ: Spodbujanje participacije med mladimi</u>	59
<u>6.2.2. CILJ Spodbujanje ustanavljanja in razvoja mladinskih struktur ter zagotavljanje delovanja neorganizirane mladine</u>	66
<u>6.2.3. CILJ Spodbujanje mobilnosti mladih v mladinskem sektorju</u>	72
<u>6.2.4 CILJ: Okrepitev segmenta raziskav in analiz na področju mladine</u>	73
<u>6.2.5. CILJ: Spodbujanje prostovoljstva med mladimi</u>	74
<u>6.2.6. CILJ: Spodbujanje trajnostnega načina družbenega delovanja s poudarkom na prehodu v nizkoogljično družbo</u>	77
<u>6.2.7. CILJ: Večja socialna vključenost mladih z manj priložnostmi</u>	79
<u>7. KULTURA, USTVARJALNOST, DEDIŠČINA IN MEDIJI</u>	81
<u>7.2. CILJI IN PODPODROČJA</u>	82
<u>7.2.1. CILJ: Skrb za dostopnost kakovostne kulturne ponudbe in participacijo mladih v kulturi</u>	82
<u>7.2.2. CILJ: Skrb za pismenost v slovenskem jeziku, drugih maternih jezikih in tujih jezikih ter medijsko pismenost</u>	84
<u>7.2.3 CILJ: Kultura in ustvarjalnost sta v družbi prepoznana kot temelja splošne izobrazbe vsakega posameznika</u>	86
<u>Seznam uporabljene literature:</u>	86

KAZALO PREGLEDNIC

<u>Preglednica 1: Mladi, ki vsaj občasno uživajo alkohol za celoten vzorec in ločeno po spolu, starosti in velikosti naselja (v odstotkih)</u>	47
<u>Preglednica 2: Mladi, ki vsaj občasno uživajo tobak za celoten vzorec in ločeno po spolu, starosti in velikosti naselja (v odstotkih)</u>	49
<u>Preglednica 3: Mladi, ki so poskusili marihuano, hašiš ali trde droge, za celoten vzorec in ločeno po spolu, starosti in velikosti naselja (v odstotkih)</u>	50

KAZALO GRAFOV IN SLIK

<u>Graf 1: Število mladih (15–29 let) v Sloveniji, izbrana leta</u>	6
<u>Graf 2: Vključenost mladih (20–24 let) v terciarno izobraževanje, v obdobju 1999–2010, Slovenija in EU27</u>	13
<u>Graf 3: Stopnje brezposelnosti starostnih skupin 15–24 in 15+, EU27 in Slovenija, 2000–2010</u>	25
<u>Graf 4: Delež brezposelnih diplomantov med vsemi brezposelnimi v starostni skupini 25–30 let, Slovenija, 2000–2009</u>	25
<u>Graf 5: Stopnje brezposelnosti ekonomsko aktivnih mladih (25–29 let), glede na najvišjo doseženo izobrazbo, Mladina 2000 in Mladina 2010</u>	26
<u>Graf 6: Delež samozaposlenih mladih (15–24 let) med mladimi zaposlenimi, EU (15, 27) in</u>	

Slovenija, po izbranih letih	27
Graf 7: Preference glede vrste zaposlitve (pri nekom drugem - samozaposlitev), Mladina 2010 (15–29 let), SJM 2005/1	28
Graf 8: Diplomanti terciarnega izobraževanja po področjih izobraževanja mednarodne standardne klasifikacije izobraževanja (ISCED 97) 2004 in 2009	29
Graf 9: Delež zaposlenih za določen čas, EU in Slovenija, po starostnih skupinah in izbranih letih	30
Graf 10: Delež delno zaposlenih med delovno aktivnimi, EU in Slovenija, po starostnih skupinah in izbranih letih	31
Graf 11: Delež izmensko zaposlenih med vsemi zaposlenimi, EU in Slovenija, po starostnih skupinah in izbranih letih	33
Graf 12: Deleži mladih med 25. in 29. letom, ki živijo v gospodinjstvu skupaj s starši, 1992–2010	36
Graf 13: Mladi (15–29 let) in kraj bivanja glede na lastništvo	39
Graf 14: Hranjenost mladih glede na indeks telesne mase, izbrane raziskave	45
Graf 15: Deleži mladih (med 15. in 19. letom), ki ne pijejo alkohola in ne kadijo, izbrana leta	47
Graf 16: Deleži mladih (med 15. in 24. letom), ki so poskusili ali uživajo marihuano ali hašiš, izbrana leta	50
Graf 17: Standardizirana stopnja umrljivosti zaradi samomora na 100.000 mladih (15-29 let) na leto v Sloveniji in v EU	52
Graf 18: Gibanje števila samomorov v izbranih starostnih skupinah za ženske in moške v Sloveniji, izbrana leta	53
Graf 19: Primerjava prometne varnosti med državami članicami EU v letu 2009	54
Graf 20: Histogram starosti povzročiteljev prometnih nezgod s smrtnim izidom	55
Graf 21: Gibanje števila smrti po zunanjem vzroku – prometnih nezgodah v izbranih starostnih skupinah za ženske in moške v Sloveniji, izbrana leta	55
Graf 22: Delež mladih, ki se ne bi udeležili volitev v parlament, Slovenija EU27 v letih 1999 in 2008	60
Graf 23: Članstvo v političnih strankah, Slovenija in EU27 v letih 1992, 1999 in 2008	60
Graf 24: Kumulativna konvencionalna participacija, Slovenija in EU27 v letih 2002, 2004, 2006 in 2008	61
Graf 25: Zanimanje mladih za politiko, Slovenija in EU27 v letih 1992, 1995, 1999, 2005, 2008 in 2010	61
Slika 26: Mladinska infrastruktura	64
Slika 27: Regionalna razporeditev mladinskih centrov glede na število mladinskih centrov	68
Slika 28: Razpršenost mladinskih svetov lokalnih skupnosti	69
Graf 29: Prostovoljne dejavnosti mladih, Mladina 2010 in Shell 2010	74

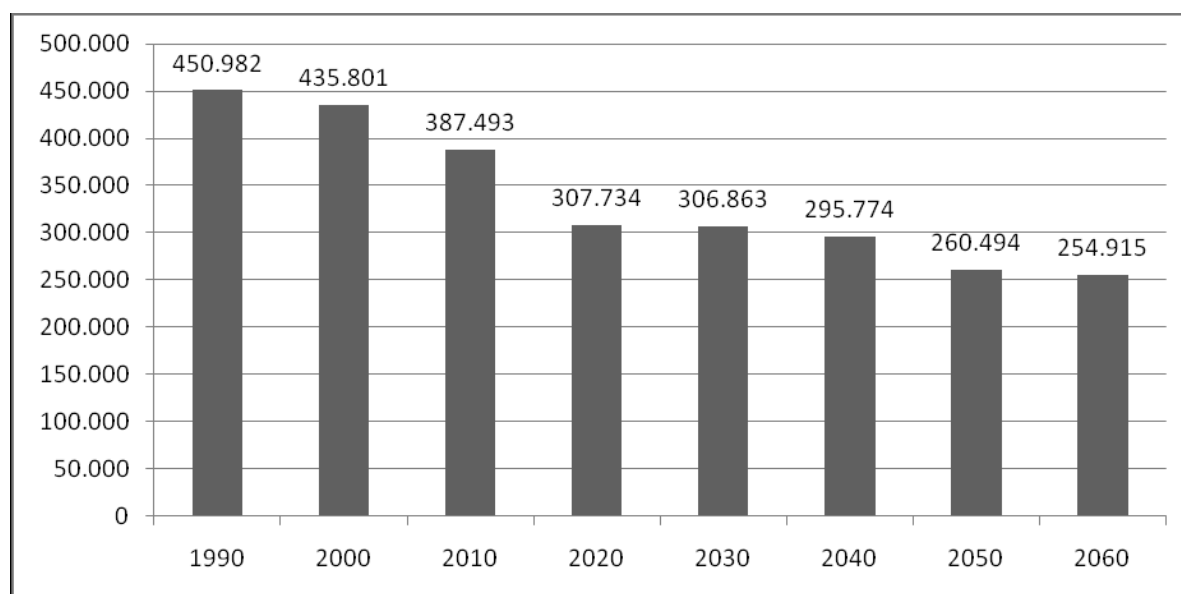
1 UVOD

1.1. Demografska slika

Leta 2000 so mladi od 15 do 29 let predstavljali 21,29 % celotnega prebivalstva Slovenije. Po vstopu Slovenije v EU je delež mladih znašal dobro petino oz. 20,72 %. Leta 2009 so mladi v Sloveniji predstavljali le še 19,41 % celotnega slovenskega prebivalstva. Eurostatove projekcije prebivalstva EUROPOP2008 pa kažejo, da naj bi do leta 2060 mladi predstavljali le še 14,4 % slovenskega prebivalstva (SURS, 2009).

Največje zmanjšanje števila mladih se je zgodilo leta 2006, ko se je populacija mladih zmanjšala za 6.592 mladih. Skupno zmanjšanje mladih pa je od leta 1990 že preseгло število 45.000. Če ne bo prišlo do večjih selitev, se bo trend nadaljeval tudi v prihodnosti (Vertot, 2009: 24). Tako za Slovenijo kot tudi nasploh za Evropo to pomeni, da se bomo vse bolj soočali z dejstvom, da bo v populaciji čedalje manj mladih in delovno aktivnih ter čedalje več starih in delovno neaktivnih.

Graf 1: Število mladih (15–29 let) v Sloveniji, izbrana leta

Vir: Raziskava Mladina 2010

1. 2 Mladinska politika in nacionalni program

Na podlagi Zakona o javnem interesu v mladinskem sektorju ((Uradni list RS, št. 42/10) (v nadaljevanju: ZJIMS)) je nacionalni program temeljni programski dokument, ki opredeljuje prednostne naloge in ukrepe, ki so v javnem interesu v mladinskem sektorju. Kot določa Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju ((Uradni list RS, št. 42/10), vsebuje nacionalni program: programe, finančni načrt s prikazom stroškov in virov, nosilce, pričakovane razvojne učinke in kazalnike merjenja učinkov, obdobja in roke uresničevanja tega programa.

Nacionalni program je usklajen s temeljnimi razvojnimi dokumenti države - Strategija razvoja Slovenije idr. in evropskimi dokumenti, ki zadevajo mlade.

Evropska unija je že vrsto let zelo dejavna na področju mladinske politike. Leta 2001 je bila sprejeta Bela knjiga s predlogi ukrepov za spodbujanje aktivnega državljanstva med mladimi, predvsem povezano z aktivno participacijo mladih v družbenem in političnem življenju, informiranjem in svetovanjem za mlade, prostovoljnim delom in boljšim poznavanjem mladine. Na tej osnovi je Svet ministrov sprejel številne dokumente, s katerimi je opredelil način evropskega sodelovanja in podal osnovne smernice ter skupne cilje. V letu 2005 je Evropski svet kot odziv na vse večje probleme, s katerimi se srečujejo mladi pri izobraževanju, na trgu dela in tudi sicer v družbi, sprejel Evropski pakt za mlade kot aneks k takratni strategiji gospodarskih in socialnih reform (Lizbonska strategija) in pozval države članice k nujnosti ukrepov za zaposlovanje mladih, usposabljanje in izobraževanje (za potrebe zaposlovanja) in preprečevanje konfliktnih situacij med obveznostmi dela in družinskega življenja.

Nov zagon je evropska mladinska politika dobila v letu 2009, ko so ministri odgovorni za mladino sprejeli novo resolucijo o prenovljenem okviru evropskega sodelovanja na področju mladine, ki vse države članice poziva k ustvarjanju več priložnosti za vse mlade pri izobraževanju in na trgu dela ter spodbujanju aktivnega državljanstva, socialnega vključevanja in solidarnosti med vsemi mladimi. Gre predvsem za okvir usmeritev, ki državam članicam pomaga pri razvoju njihovih nacionalnih politik, Evropska komisija pa z rednim spremljanjem izvajanja, aktivnostmi medsebojnega učenja in izmenjave dobrih praks, evropskimi raziskavami mladine, državam zagotavlja podporo (npr. *Youth in Europe – A statistical portrait, EU Youth report ter European Research on Youth*).

Svet ministrov se je strinjal, da mora biti mladinska politika celovita z ukrepi na vseh področjih, ki vplivajo na življenje mladih, predvsem pa na osmih opredeljenih v resoluciji: izobraževanje in usposabljanje, zaposlovanje in podjetništvo, zdravje in dobro počutje, participacija, prostovoljne dejavnosti, socialna vključenost, mladi po svetu in ustvarjalnost ter kultura. Ob tem so ministri soglašali, da je potrebno podpirati tako tipično mladinska področja, in tam neformalno učenje, participacijo in prostovoljne dejavnosti, mladinsko delo, mobilnost in obveščanje, kot tudi zagotoviti medsektorsko sodelovanje in usklajevanje različnih ukrepov.

Mladinska politika se podobno umešča tudi v okvir razvoja drugih strategij Evropske unije. Predvsem velja omeniti strategijo Evropa 2020, novo gospodarsko strategijo za rast in delovna mesta, ki predlaga tri tesno povezana prednostna področja: premišljeno rast, trajnostno rast in vključujočo rast.

Ena pomembnejših pobud strategije Evropa 2020 je t. i. vodilna pobuda »Mladi in mobilnost«, ki izpostavi prav mlade kot tisto družbeno skupino, ki ima bistveno vlogo pri doseganju ciljev gospodarske strategije. Kakovostno izobraževanje in usposabljanje, učinkovito vključevanje na trg dela in večji obseg mobilnosti mladih so ključni dejavniki za izkoriščanje potenciala vseh mladih. S pobudo »Mladi in mobilnost« je poleg tega treba omogočiti mladim, katerih možnosti so omejene in/ali ki so izpostavljeni tveganju socialne izključenosti, bogatejše poklicne poti in učne možnosti za boljše življenjske pogoje. Ti mladi morajo imeti zlasti koristi od številnejših možnosti za **neformalno in priložnostno učenje** ter okrepljenih mehanizmov za priznavanje in **potrjevanje** takšnega učenja v nacionalnih okvirih kvalifikacij.

Pametna in vključujoča rast je odvisna od ukrepov v okviru celotnega sistema vse

življenjskega učenja, namen katerih je razvoj ključnih kompetenc in kakovostnih učnih rezultatov v skladu s potrebami trga dela. Za prehod mladih iz izobraževanja na trg dela je potrebno omogočiti pridobivanje učnih izkušenj na delovnem mestu in lažji vstop na trg dela.

Evropsko sodelovanje na področju mladine in pobuda Mladi in mobilnost imata številne stične točke, predvsem je obema skupni poziv k medsektorskemu usklajevanju in sodelovanju, saj Evropska komisija ugotavlja, da je potrebno razširiti in obogatiti učne možnosti za mlade kot celoto ter pri tem odpreti pridobivanje znanj in spretnosti z neformalnim izobraževanjem. Prispevek mladinskega sektorja je jasen, predvsem v tistem delu, ki ponuja mladim neformalno in priložnostno učenje. Oba politična okvirja pravzaprav mobilizirata politično moč in orodja, kar naj bi mladim zagotovilo nove in enake možnosti v družbi.

Na Uradu RS za mladino smo s pripravo podlag za nacionalni program pričeli že v letu 2009. V polju raziskovanja mladine smo v Sloveniji žal beležili velik primanjkljaj, saj po letu 2000 ni bilo opravljen nobene celovite raziskave o slovenski mladini. Ker priprava nacionalnega programa, ki ne bi bil utemeljen v analizah in raziskavah, temveč na pavšalnih sodbah o željah, potrebah in problemih slovenske mladine danes in jutri, ne bi bila smiselna, smo proračunska sredstva usmerili v izdelavo analiz in raziskav. Leta 2009 je tako Inštitut RS za socialno varstvo pripravil analizo Med otroštvom in odraslostjo – Analiza položaja mladih v Sloveniji 2009, Statistični urad RS pa prvi celovit statistični pregled o mladih v Sloveniji z naslovom Mladi v Sloveniji. V letu 2010 smo raziskovalno dejavnost še okrepili in pridobili dodatne analize in raziskave, in sicer:

- analizo Matrika ukrepov državnih organov na področju mladinske politike, katere cilj je bil, da se opravi evalvacija uspešnosti javnih politik pri reševanju določenih problemov mladine;
- analizo Mladinsko delo in mladinska politika na lokalni ravni, katere cilj je bil celovit pregled in analiza stanja organiziranosti mladinskega sektorja na lokalni ravni, instrumentov za podporo mladinskega dela ter standardov mladinske politike na lokalni ravni v luči priprav na oblikovanje Nacionalnega programa za mlade;
- ter ključno raziskavo Mladina 2010. Gre za prvo obsežno raziskavo po letu 2000, ki nam daje možnost, da nacionalni program za mladino utemeljimo tudi na znanstvenih izsledkih, obenem pa nam ponuja ključne odgovore o spremembah slovenske mladine od leta 2000 (in tudi pred tem) do leta 2010, statistične in mednarodne primerjave.

Temeljni cilj nacionalnega programa je zagotoviti usklajeno izvajanje enotnega in pregledno urejenega sistema medresorskih prioritet in ukrepov, ki naj izboljša razmere oz. ponudi rešitve problemov na ključnih točkah, kot so jih identificirali raziskovalci v zgoraj navedenih analizah in raziskavah, ali pa so bili identificirani skozi javno razpravo. Značilnost nacionalnega programa za mlade je, da je to t. i. horizontalni program – združuje ukrepe s področij, ki so v pristojnosti različnih ministrstev, da bi tako ustvaril neko novo kakovost, zagotovil njihovo usklajenost in vidnost.

Nacionalni program zajema naslednja področja:

- izobraževanje,
- zaposlovanje in podjetništvo,
- bivanjske razmere mladih,
- zdravje in dobro počutje,
- mladi in družba ter pomen mladinskega sektorja.

Nacionalni program za mladino bo obsegal obdobje 9 let, spremljali pa ga bodo t. i. izvedbeni načrti (sprejme jih Vlada RS), ki bodo splošne cilje in usmeritve tega programa po zgornjih področjih zasledovali s specifičnimi ukrepi. Vsakokratni izvedbeni načrt bo usklajen s proračunom Republike Slovenije. Ključni element nacionalnega programa za mladino so splošni cilji po področjih. Za vsak cilj je določeno merilo uspešnosti in pričakovani razvojni učinek, ki naj bi ga doseganje cilja imelo. Cilj se dosega z aktivnostmi/ukrepi znotraj prioriternih podpodročij, katerih učinkovitost in uspešnost se meri s kazalci, oblikovanimi za vsako prioriteto podpodročje posebej. Za vse ukrepe, ki so v pristojnosti različnih ministrstev in vladnih služb, je določen finančni načrt in obdobje ter rok izvedbe. Uspešnost izvedbenega načrta merijo t. i. izvedbeni kazalniki ali kazalniki učinkov, ki so oblikovani za vsak izvedben ukrep posebej. Nacionalni program za mladino je skladen z zahtevami dokumentov, ki urejajo pripravo strateških dokumentov države (*npr. Uredbe o dokumentih razvojnega načrtovanja in postopkih za pripravo predloga državnega proračuna in proračunov samoupravnih lokalnih skupnosti (Ur.l. RS, št. 54/2010)*).

1.3. Ključne usmeritve nacionalnega programa

Spričo dejstva, da se je v zadnjih desetletjih pomembno spremenila logika delovanja vseh področij, ki vplivajo na kakovost življenja mladih (to velja tako za širše družbeno okolje, družinske odnose, izobraževanje, pogoje na trgu delovne sile in sistem blaginje kot za naravno okolje in gospodarski sistem), je življenje mladih danes vse bolj zaznamovano z negotovostjo in z nujnostjo iskanja uspešnih strategij za uspešno obvladovanje tveganj, s katerimi se v svojih življenjskih potekih le ti srečujejo.

Z objektivnim naraščanjem zahtevnosti in tveganosti prehodov iz otroštva v odraslost narašča subjektivno zavedanje mladih o nujnosti pridobitve čim večjega socialnega in izobrazbenega kapitala. Ta se kaže v procesu podaljševanja izobraževanja, ki se pojavlja kot odziv na pričakovane negotovosti na (mladinskem) trgu delovne sile. Tu so namreč mladi izpostavljeni negotovostim v obliki velike prožnosti, ki posledično povzroča zmanjšano sposobnost polne ekonomske in socialne osamosvojitve. Iz tega izhaja tudi pereča stanovanjska problematika, kjer so mladi posebej ranljiva družbena skupina, in od reševanja katere je pomembno odvisna zmožnost mladih, da si ustvarijo lastno družino. Zdi se, da je svet v katerem živijo mladi čedalje bolj kompleksen in prežet z novimi tveganji, kar od mladih zahteva njihovo uspešno obvladovanje, od katerega je odvisna uspešnost njihovih prehodov v odraslost. Tudi zato je v nacionalnem programu za mladino smiselno opredeliti ključne usmeritve in krovne smernice, ki naj bodo vodilo pri lajšanju prehodov mladih v odraslost in, ki naj se vselej upoštevajo ob oblikovanju in izvajanju obstoječih javnih (mladinskih) politik.

Te **usmeritve** so:

1. na podlagi zaposlovanja in dela zagotoviti vsem mladim dostop do ekonomske in socialne varnosti ter jim tako omogočiti pogoje za lažje osamosvajanje,
2. zagotoviti mladim participacijo in resničen vpliv na odločanje o za njih pomembnih javnih politikah (na vseh družbenih področjih),
3. nameniti posebno pozornost zagotavljanju enakih možnosti med spoloma in preprečevanje diskriminacije,
4. nameniti posebno pozornost dejavnikom tveganja, ki povzročajo revščino in socialno izključenost med mladimi,
5. slediti načelom trajnostnega razvoja,
6. slediti načelom medgeneracijskega sodelovanja oz. zagotoviti večjo medgeneracijsko

solidarnost.

7. nameniti posebno pozornost zdravju in dobremu počutju mladih ter neenakostim v zdravju.

Krovne smernice oblikovanja mladinske politike v Sloveniji:

1. usmerjeno in neprekinjeno vlaganje sredstev in pozornosti v mlade ter njihovo doseganje avtonomije,
2. zagotavljanje obravnave mladih kot prioritete družbene skupine v vseh sektorskih javnih politikah,
3. vzpostavljanje medsektorskega sodelovanja pri oblikovanju in implementaciji mladinske politike,
4. poenotenje pojmovanja ciljne skupine mladih kot posameznikov, starih od 15 do 29 let, ki v družbi predstavljajo depriviligirano skupino, v vseh javnih politikah,
5. vključevanje mladih v strateško načrtovanje, vrednotenje in implementacijo mladinske politike na lokalni in nacionalni ravni,
6. zagotavljanje pogojev za učenje in priložnosti za pridobivanje izkušenj z namenom omogočiti mladim razvoj znanj, spretnosti in kompetenc, ki jih potrebujejo za polno vključevanje na trg dela in v civilno družbo, in povečujejo njihovo odpornost na možna družbena, gospodarska in okoljska tveganja v prihodnosti,
7. vzpostavljanje sistema, ki omogoča preverjanje učinkovitosti mladinske politike in odkrivanje pomanjkljivosti v ukrepih mladinske politike, ki se pojavijo bodisi pri nekaterih skupinah mladih, na določenih geografskih področjih ali ob določenih življenjskih pogojih,
8. odpravljanje pomanjkljivosti v ukrepih mladinske politike,
9. spodbujanje priprave strategij za mlade v lokalnih skupnostih, v sodelovanju z mladimi in po smernicah tega programa.

1.4. Spremljanje nacionalnega programa za mladino

Da bi bil lahko nacionalni program za mladino učinkovit in bi v polnosti dosegal svoje cilje, ob tem pa upošteval lastne usmeritve in smernice, je potrebno vzpostaviti in razviti ustrezne institucionalno-sistemske mehanizme za njegovo spremljanje in evalvacijo. To velja tudi za celotno polje mladinskih politik in drugih javnih politik, ki vplivajo na položaj mladih posredno. Mladinsko politiko lahko definiramo kot zavezo »države k izboljšanju položaja mladih v družbi. Ta zaveza mora temeljiti na nacionalnem dialogu in plodnem partnerstvu vseh relevantnih deležnikov. Mladinska politika v praksi opredeljuje cilje, strategije, konkretne korake, ciljne skupine, časovni okvir, spremljanje in evalvacijo« (Youth Policy - Here and Now, 2005).

V skladu s to definicijo morata spremljanje in evalvacija postati sestavni del mladinskih politik oz. širših nacionalnih mladinskih strategij kot tudi nacionalnega programa za mladino in tvoriti spremljevalni sistem temu programu, ki bo zagotavljal relevantne povratne informacije o njegovi uspešnosti oz. neuspešnosti.

Šele vzpostavitev takšnega sistema zagotavlja namreč, da so odločitve glede oblikovanja in izvajanja javnih politik na mladinskem področju utemeljene na znanju in točnih statističnih informacijah – zagotavlja t. i. 'na znanju temelječe odločanje o javnih politikah'. Da bi kazalniki čim bolj celostno merili spreminjanje položaja mladih v družbi jih je potrebno razdeliti v tri skupine, kjer ima vsaka skupina kazalnikov svoje značilnosti (Agency for Fundamental Rights,

2009):

a) Kazalci vpliva

Ti kazalci se nanašajo na obstoj zakonodaje in njenih instrumentov kot tudi institucionalne ureditve ter proračunskih mehanizmov, ki so potrebni za uresničitev zavez iz nacionalnih politik oz. nacionalnega programa za mladino. Osredotočajo se na nacionalno zakonodajo, ki ureja področje določenih pravic, in na (ne)spoštovanje zavezujočih mednarodnih dokumentov s področja človekovih pravic. Služijo lahko kot odlično orodje za postavitev vmesnih ciljev pri uresničevanju programa ali politik oz. pri oblikovanju t. i. akcijskih načrtov za doseganje končnih ciljev.

b) Kazalci učinkov

Služijo za spremljanje procesa implementacije mladinskih politik oz. nacionalnega programa za mladino na različnih področjih in se osredotočajo na doseganje vmesnih ciljev. Merijo torej uspešnost aktivnosti javnih politik v procesu uresničevanja sprejetih obvez v mladinskih politikah oz. nacionalnem programu za mladino. Odgovarjajo na vprašanje, v kolikšni meri je neka javna politika (oz. nacionalni program) izvedena glede na zastavljene cilje.

c) Kazalci rezultatov

Ti kazalci merijo rezultate politik, ukrepov in strategij države pri uresničevanju zavez iz nacionalnega programa. Poleg tega merijo, ali in kako se je izboljšal položaj mladih, kjer so v središče postavljeni tako pozitivni kot tudi negativni trendi. V primeru kazalcev rezultatov je potrebno poudariti, da ti, v našem primeru, ne merijo končnih izidov oz. dolgoročnih vplivov različnih javnih politik, ampak se osredotočajo na kratkoročne učinke različnih aktivnosti za uresničevanje nacionalnega programa oz. na merjenje vmesnih ciljev. Tako zasnovani kazalci so lažje merljivi in posledično pripomorejo k lažjemu merjenju dolgotrajnih učinkov mladinskih politik oz. (širše) nacionalnega programa za mladino.

Uporaba kombinacije teh vrst kazalnikov, ki bodo temeljili na prej omenjenem 'na dokazih temelječem oblikovanju javnih politik' in biti jedro sistema spremljanja in evalviranja nacionalnega programa za mladino, bodo omogočili oceno (ne)želenih učinkov določenih ukrepov oz. spremljajočega izvedbenega načrta za izvajanje nacionalnega programa za mladino, ki bo pripravljen in usklajen z vsakokratnim sprejetim proračunom RS. Spremljanje in evalvacija nacionalnega programa za mladino bo odgovornost Urada RS za mladino in predvidoma tudi inštituta RS za socialno varstvo.

Na podlagi poročanja nosilcev in sodelujočih, ministrstvo, pristojno za mladino, o uresničevanju Nacionalnega programa za mladino na podlagi izvedbenih načrtov enkrat na leto poroča Svetu Vlade RS za mladino, ki lahko na tej podlagi poda pripombe in predloge za izboljšanje uresničevanja Nacionalnega programa.

2. PODROČJE 1: Izobraževanje

2.1. Utemeljitev pomembnosti področja

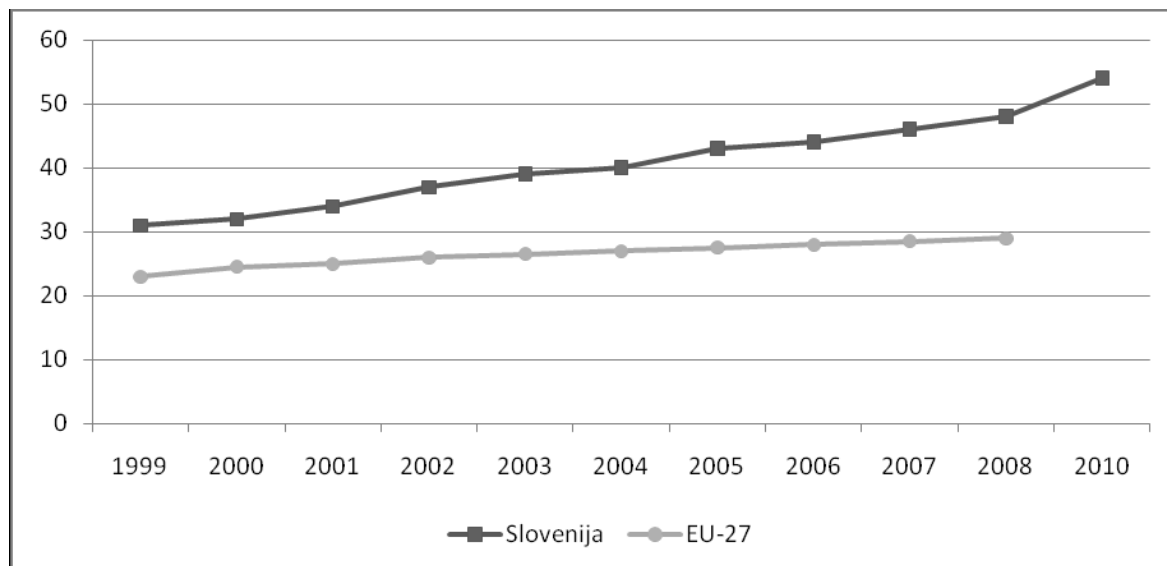
Mladi se v izobraževalni sistem prvenstveno vključujejo z namenom pridobivanja znanja in sposobnosti, na podlagi katerih bodo lahko kasneje na trgu delovne sile pridobili zaposlitev ter si tako zagotovili dostojen socialni in ekonomski položaj v družbi. Izobraževanje je torej pogoj za zaposlovanje mladih, hkrati pa izobraževanje v duhu vseživljenjskega učenja (pridobivanja raznovrstnih kompetenc) omogoča boljšo prilagodljivost mladih pogosto nepredvidljivim razmeram na trgu delovne sile. Na ta način igra izobraževanje ključno vlogo pri osamosvajanju mladih, hkrati pa pospešuje njihov osebni razvoj in služi uresničevanju njihovih življenjskih ciljev ter učnih in raziskovalnih potencialov, njihove kreativnosti, inovativnosti in trajnostnega razvoja družbe.

Kakovostno in učinkovito izobraževanje mladih je usmerjeno k pridobivanju visoke ravni znanja, kar prinaša kakovostno izobraženo delovno silo. Kakovostno izobražena delovna sila pomembno vpliva na razvoj gospodarstva, saj izboljšuje njegovo konkurenčnost in učinkovitost ter vanj vnaša inovacije ter druge pomembne vidike razvoja, kot sta socialni in okoljski. Posledično se v državi okrepi tudi družbena blaginja in izboljša kakovost življenja. Izobraževanje je na ta način pomembna naložba, ki lahko družbi prihrani marsikatero negativno posledico nepredvidljivih razmer v gospodarstvu.

Institucionalno izobraževanje zajema vse večji delež življenja današnjih ljudi in je postalo univerzalni družbeni način priprave za odraslost ter socializacije otrok in mladostnikov. Že več desetletij je osnovna ugotovitev vseh statističnih pregledov na področju izobraževanja, da se šolanje širi in agregatno podaljšuje. Množičnost rednega izobraževanja se je, tudi v primerjavi s povprečjem EU27, v zadnjih 10 letih v Sloveniji občutno povečala (Lavrič in dr., 2010).

Tako podatki za Slovenijo kažejo, da je splošna vključenost v izobraževalni sistem v starostni kategoriji 15–24 let 69,7 %, kar je za 10,4 odstotne točke nad povprečjem EU. Prav tako je v Sloveniji v primerjavi z drugimi evropskimi državami visoka vključenost tudi v terciarno izobraževanje. Izpostaviti je potrebno, da je v Sloveniji trend naraščanja vključenosti hitrejši od povprečja EU. K 'masivizaciji' terciarnega izobraževanja prispeva tudi sama dostopnost te ravni izobraževanja. Zato ni presenetljivo, da so razlike v vključenosti glede na izobrazbo in poklic staršev manjše kot v drugih evropskih državah (Eurostudent III 2006/2007).

Graf 2: Vključenost mladih (20–24 let) v terciarno izobraževanje, v obdobju 1999–2010, Slovenija in EU27

Vir: Eurostat in podatki raziskave Mladine 2010.

Visoka vključenost v izobraževalni sistem pa še ne zagotavlja lahkega prehoda v zaposlitev. Mladi so na trgu delovne sile zaradi pomanjkanja delovne zgodovine, delovnih izkušenj in strukture povpraševanja po delovni sili ter neprilagojenosti sistemov socialnega varstva novi družbeni realnosti še posebej ranljivi, zato obstaja večje tveganje, da bodo prav oni postali del družbenih margin (ne pa skupine na trgu delovne sile, ki so vanj že trdno integrirane). V skladu s tem, in pa dejstvom, da predstavlja trg delovne sile osrednje polje zagotavljanja materialne in socialne varnosti, se povečuje tako družbeni kot tudi osebni pritisk na pridobitev čim večjega izobrazbenega kapitala, ki se kaže v tem, da si mladi želijo pridobiti tem boljši 'startni' položaj pri vstopu na trg delovne sile in zagotovitev tem boljšega položaja na njem, da bi se izognili naraščajočim stopnjam brezposelnosti in slabši kakovosti zaposlitev. Ob tem pa je potrebno omeniti, da je nadaljevanje študija postalo tudi t.i. izhod v sili za nekatere diplomante, ki na trgu dela ne vidijo realnih možnosti za zaposlitev, zato sama visoka vključenost v terciarno izobraževanje lahko prinaša tudi določene slabosti, predvsem glede neuskkljenosti ponudbe in povpraševanja na trgu dela.

Takšnega delovanja pa ni zaznati, ko gre za mobilnost mladih. Tako je delež mednarodno mobilnih študentov v Sloveniji pod evropskim povprečjem in v časovnem smislu dokaj stabilen. Trend naraščanja je mogoče zaznati le v okviru programa Erasmus, v katerega pa je bil leta 2008 še vedno vključen manj kot odstotek študentske populacije. Raziskava Mladina 2010 v zvezi s tem ugotavlja, da gre pri tem za mešanico objektivnih in subjektivnih dejavnikov, pri čemer velja, da prevladujejo prvi (prenizke finančne spodbude, premalo promocije potencialnih koristi, nepriznavanje v tujini opravljenih obveznosti, odgovornost do obveznosti, ki jih vežejo na domače okolje) (Lavrič in dr., 2010: 2392).

2.2. CILJI IN PODPODROČJA

Cilji in podpodročja v okviru področja izobraževanja so usklajeni oz. jih lahko umestimo v t. i. drugo razvojno-investicijsko prioriteto, tj učinkovito ustvarjanje, dvosmerni pretok znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta, bolj specifično pa pod podprioriteto izboljš

šanje kakovosti izobraževanja in spodbujanje vseživljenjskega učenja, ki je ena izmed petih prioritet **Državnega razvojnega programa Republike Slovenije za obdobje 2007-2013** (v nadaljevanju DRP 2007-2013). DRP 2007-2013 je pripravljen na podlagi Uredbe o dokumentih razvojnega načrtovanja in postopkih za pripravo predloga državnega proračuna in proračunov samoupravnih lokalnih skupnosti (Uradni list RS št. 44/2007, 54/2010), vsebinsko pa izhaja iz strateškega dokumenta razvojnega načrtovanja Strategija razvoja Slovenije, ki zaobjema vizijo dolgoročnega razvoja države. Izpostavljamo tudi, da so cilji usklajeni tudi z Resolucijo o Nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020 (ReNPVŠ11-20).

Prav tako so cilji in podpodročja nacionalnega programa za mladino na področju izobraževanja usklajena s ključnim razvojnim dokumentom EU, in sicer *Evropa 2020: Strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast*. Te cilje je moč umestiti pod t. i. vodilni pobudi¹ »Mladi in mobilnost« in »Program za nova znanja in spretnosti in nova delovna mesta«, ki se v svojem bistvu nanašata na izboljševanje evropskih izobraževalnih sistemov, da bi le ti lahko postali bolj privlačni in uspešni v mednarodnem okolju, zagotavljali boljšo izobrazbo in posledično izboljševali položaj mladih na trgu delovne sile in lažjo prilagoditev na nove pogoje na spreminjajočih se trgih delovne sile.

2.2.1. CILJ: Izboljšanje kompetenčne opremljenosti mladih

Merilo: Dvig stopnje zaposlenosti mladih

Stopnja zaposlenosti mladih 15–24 (EU27: 34,1 SI: 34,1 EUROSTAT 2010)

Stopnja zaposlenosti mladih 25–29 (EU27: 72,2 SI: 75,7 EUROSTAT 2010)

Pričakovani razvojni učinek: zagotovitev lažjega vstopanja mladih na trg dela

PRIORITETNO PODPODROČJE 1: Vzpostavitev celostnega priznavanja neformalnih oblik znanj in izkušenj ter povezovanje formalnega in neformalnega izobraževanja

Nosilec: MIZKŠ

Sodelujoči: MDDSZ, mladinski sektor

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Uvrstitev problema nepriznavanja neformalno pridobljenih znanj in spretnosti na dnevni red političnega odločanja

Kazalnik: Zakonsko priznavanje neformalno pridobljenih znanj in spretnosti pri zaposlovanju in izobraževanju mladih

¹ Evropska komisija je za doseganje splošnih ciljev Strategije Evropa 2020 oblikovala sedem vodilnih pobud. Te so: »Unija inovacij«, Mladi in mobilnost«, »Evropski program za digitalne tehnologije«, Evropa, gospodarna z viri«, »Industrijska politika za dobo globalizacije«, Program za nova znanja in spretnosti in nova delovna mesta«, Evropska platforma za boj proti revščini«.

Razvoj trajnostne družbe znanja temelji na vseživljenjskem učenju, ki omogoča prilagajanje visoki dinamiki ekonomskih in socialnih razmer, ter na krepitvi ključnih kompetenc, ki so splet znanj in veščin, na podlagi katerih ljudje uresničujejo svoje življenjske cilje, samostojno delujejo in bogatijo družbo kot aktivni in odgovorni državljani. Izobraževanje mladih v družbi znanja in za trajnostni razvoj naj bi bilo torej usmerjeno k spodbujanju vseživljenjskega učenja in pridobivanju ključnih kompetenc, čemur se mora izobraževalni sistem primerno prilagoditi. Formalno izobraževanje lahko v tem okviru mladim ponudi le del potrebnih znanj in spretnosti v omejenem časovnem obdobju, medtem ko neformalno izobraževanje zaradi svoje narave in načina delovanja izvajalcev ponuja kakovostne načine pridobivanja preostalih ključnih kompetenc skozi vse življenje. Med drugim je relevantno tudi za spreminjanje obstoječih privzgojenih vzorcev ravnanja v smeri trajnostnih praks. Za celovito izobraževanje mladih je tako prvenstvenega pomena prav povezovanje obeh stebrov izobraževanja. Njun komplementaren odnos lahko mladim lažje zagotovi uspešno osamosvajanje, večjo zaposljivost, osebnostni in poklicni razvoj ter višjo kakovost življenja. Nekateri instrumenti kot npr. sistem nacionalnih poklicnih kvalifikacij, so sicer razviti in dobro delujejo, vendar je bil ta instrument razvit predvsem za uporabo na trgu dela za odrasle, ki so že vključeni na trg dela. Poleg nacionalnih poklicnih kvalifikacij obstajajo tudi druge pobude in instrumenti, ki pa so bili razviti posebej za mlade npr. Nefiks.

Pridobivanje neformalnih oblik znanja in izkušenj je v obdobju 'masivizacije' terciarnega izobraževanja pomembno tudi z vidika konkurenčnih prednosti mladih na trgu delovne sile. Družba in gospodarstvo morata zato več pozornosti nameniti priznavanju neformalnih oblik znanj in izkušenj. V nasprotju s formalnim izobraževanjem, ki se konča s pridobitvijo formalno in javno veljavne izobrazbe oz. poklicne kvalifikacije, je neformalno izobraževanje oz. njegov končni rezultat definiran precej bolj ohlapno. Tu gre predvsem za pridobivanje veščin, poglobljanje znanja, pridobljenega s formalnim izobraževanjem, ki ima za namen povečanje kompetenc posameznika, in ki poteka na prostovoljnem temelju ter izven formalnega izobraževalnega sistema. Zato neformalno izobraževanje opravlja pomembno komplementarno funkcijo formalnemu izobraževanju, saj ga dopolnjuje s širokim naborom znanja in veščin, ki je pomemben tako za osebnostni razvoj mladih kot tudi za njihovo uspešnost na samem trgu delovne sile. S tega vidika bi bilo potrebno neformalno izobraževanje sistemsko urediti. To bi lahko pripomoglo k večji zaposljivosti mladih oz. razširilo nabor kriterijev, ki (poleg formalne izobrazbe) prinašajo dodatno konkurenčnost mladih na trgu delovne sile (Boljka, 2011: 32).

Koncept neformalnega izobraževanja je v slovenski družbi manj prepoznaven in posledično premalo cenjen. Udeležencem, zlasti mladim, ki so aktivni v mladinskih organizacijah, to ne prinaša formalnih certifikatov oz. višanja stopnje izobrazbe. Formalni certifikati pa so v slovenski družbi še posebno cenjeni. Vsaka vključenost v mladinsko delo sicer mladim ne omogoča nujno razvoja ključnih kompetenc, ki jih delodajalci iščejo in cenijo, vendar pa so mladinske organizacije lahko prostor, kjer mladi te kompetence razvijejo do stopnje, da so dovolj fleksibilne in prenosljive na vsa področja delovanja mladega človeka.

Nepriznavanje neformalnega izobraževanja s strani države, formalnih izobraževalnih institucij in delodajalcev med drugim povzroča tudi pomanjkanje financiranja izvajanja neformalnega izobraževanja. Organizacije, ki neformalno izobraževanje izvajajo, zlasti mladinske organizacije, so tako v veliki meri odvisne od financiranja iz naslova razpisov. Slednji so le redko usmerjeni k sofinanciranju redne dejavnosti organizacij in večinoma sofinancirajo posamezne projekte. Na ta račun je izvajanje neformalnega izobraževanja v organizacijah pogosto odvisno od usmeritev in prioritete na eni strani države ter na drugi strani EU, kar

zahteva prilagajanje vsebin neformalnega izobraževanja, organizacijam krati avtonomijo ter tako zmanjšuje kakovost neformalnega izobraževanja.

PRIORITETNO PODPODROČJE 2²: Zagotoviti pogoje za povečanje deleža mladih, ki končajo študij

Nosilec: MIZKŠ

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Razmerje med vpisom in dokončanjem študija

Če želimo, da bo povečanje števila študentov na terciarni ravni imelo za posledico tudi povečanje izobrazbene ravni, moramo zmanjšati zgodnje opuščanje izobraževanja oz. nedokončanje in ponavljanje študija, ki je v Sloveniji v nasprotju z ugodnimi kazalci na srednješolski ravni v terciarnem izobraževanju še vedno na zelo visoki stopnji. To je povezano tudi s specifičnimi ugodnostmi, ki jih nudi status študenta in slabim položajem mladih na trgu delovne sile. Zato je nujno uvesti nove in izboljšati obstoječe ukrepe za preprečevanja zgodnejšega opuščanja izobraževanja in spodbude za (hitrejše) dokončanje študija (Rakar, 2009: 37).

Prioritetno podpodročje 3: Preprečevanje zgodnejšega opuščanja izobraževanja pri poklicnem in strokovnem srednješolskem izobraževanju

Nosilec: MIZKŠ, Zavod RS za šolstvo, Center RS za poklicno izobraževanje

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: delež populacije v starosti 18-24 let, ki ne dokonča srednješolskega izobraževanja

V Sloveniji je opazno prisoten pojav zgodnejšega opuščanja izobraževanja pri poklicnem in strokovnem srednješolskem izobraževanju. V Sloveniji je stopnja vključenosti mladih v sistem formalnega izobraževanja (po zaključenem obveznem osnovnem šolanju) sicer zelo visoka (okrog 70% oziroma po nekaterih ocenah celo preko 90%) in se giblje celo nad evropskim povprečjem (Rakar, 2009). Sam dostop do formalnega izobraževanja je zaradi svoje brezplačnosti načeloma enako omogočen vsem mladim, kar sicer pogosto ne velja za mlade v slabem ekonomskem položaju na račun vseh drugih stroškov, ki so z izobraževanjem povezani (bivanje v kraju oz. prevoz do kraja šolanja, prehrana, delovno gradivo ipd.). V še večji meri pa je dostopnost formalnega izobraževanja problematična za tiste mlade, ki so šolanje na katerikoli stopnji prekinili. Slednje je mogoče pripisati med drugim neprilagojenosti izobraževalnih procesov realnim potrebam mladih, slabem vključevanju mladih v oblikovanje teh

² Prioritetna podpodročja 2 in 3 v Nacionalnem programu za mladino sta vsebinsko povezana s cilji Resolucije o Nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020 (ReNPVŠ11-20) (Uradni list RS, št. 41/2011 z dne 30. 5. 2011). Predvideni ukrepi, ki te cilje zasledujejo, pa so del t. i. izvedbenega načrta, ki spremlja Nacionalni program za mladino.

procesov ter v nekaterih primerih tudi zgoraj navedenim posrednim stroškom šolanja. Mladi si le stežka privoščijo izstop iz formalnega izobraževalnega sistema ter kasneje ponoven vstop. Brezplačnost šolanja je starostno omejena za posamezno stopnjo izobraževanja. Poleg tega ni vzpostavljen učinkovit sistem spodbujanja ponovnega vključevanja v izobraževalni sistem. Nekateri programi za ponovno vključevanje v izobraževalni sistem sicer obstajajo, vendar zlasti v primeru terciarnega izobraževanja niso bistveno učinkoviti (MSS, 2010).

Prioritetno podpodročje 4: Izboljšanje kakovosti izobraževanja na vseh izobraževalnih stopnjah

Nosilec: MIZKŠ, Zavod RS za šolstvo

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*
Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Uvrstitve vključenih mladih po mednarodnih primerjalnih raziskavah«.

Kazalnik: Razmerje med številom študentov na visokošolskega učitelja

Kazalnik: Razmerje med številom dijakov (srednješolskih programov) in številom učiteljev

V izobraževanju je mogoče zaslediti pomanjkanje kakovosti, zlasti na terciarni ravni, kar lahko povežemo z višino vloženih javnih finančnih sredstev v različne stopnje izobraževanja, ki so za primarno in sekundarno raven ustrezno visoka, medtem ko delež javnih finančnih sredstev na študenta v terciarnem izobraževanju zaostaja za evropskim povprečjem, zaradi česar je profesorjev glede na število študentov občutno premalo (Rakar, 2009; Lavrič in dr. 2010-101).

Glede na javno finančne omejitve bo potrebno delež na posameznega študenta oziroma diplomanta povečevati tudi tako, da bodo v terciarno izobraževanje vstopali mladi, ki nameravajo študij v predvidenem roku končati, omejiti pa bo potrebno vključevanje in ostajanje v študijskem procesu zaradi nekaterih ugodnosti, ki jih študentski status sedaj prinaša.

PRIORITETNO PODPODROČJE 5: Vzpostavitev karijerne orientacije za mlade 15–29 let

Nosilec: MDDSZ in MIZKŠ

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*
Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Delež dolgotrajno brezposelnih mladih med iskalci prve zaposlitve

Skozi celotno izobraževanje (primarno, sekundarno in terciarno) je mogoče zaznati občutno pomanjkanje karijerne orientacije, ki bi bila dostopna prav vsem mladim. Za uspešen razvoj mladih v samostojne, odgovorne posameznike je v obdobju, ko se izobražujejo v okviru formalnih izobraževalnih institucij, ključno spoznavanje lastnih interesov in sposobnosti ter pridobivanje kompetenc sprejemanja odločitev na področju izobraževanja, usposabljanja, izbire poklica in vodenja kariere. Z izbiro vrst izobraževanja mladi na točkah prehoda iz primarnega v sekundarno ter iz sekundarnega v terciarno izobraževanje namreč močno zaznamujejo svojo nadaljnjo pot v izobraževalnem sistemu in kasnejše možnosti zaposlitve. Dejstvo pa je, da

mladi o vseh izobraževalnih in zaposlitvenih možnostih in priložnostih nimajo zadostnih in ustreznih informacij, na podlagi katerih bi se lahko odločali. Poleg tega trenutna vsebinska ureditev formalnega izobraževalnega sistema ne spodbuja raziskovanja več različnih sposobnosti in interesov posameznika, kot tudi ne širi zavedanja o pomembnosti odločitev, ki jih mladi na točkah prehodov med stopnjami izobraževanja sprejemajo. Pomemben podporni mehanizem glatkemu prehodu mladih skozi izobraževalni sistem na trg dela predstavlja kakovostna karierna orientacija v sklopu izobraževalnega procesa, ki pa je kljub poskusom uvajanja zelo slabo razvita.

Cilj vzpostavitve celostne karierne orientacije je tako pomemben vsaj s treh vidikov, ki se kažejo na treh družbenih ravneh. Prvi vidik (mikro raven) je že omenjeni fenomen naraščanja pomembnosti izbora izobraževalnih in posledično kariernih poti mladih zaradi naraščanja negotovosti na (mladinskem) trgu delovne sile. Karierna orientacija lahko tu odigra ključno vlogo pri »pravilnih« izbirah in s tem povečanju možnosti izogiba tveganj na tem trgu. Drugi vidik (makro družbena raven) je povezovanje izobraževalnega sistema s potrebami trga dela, kjer v Sloveniji še vedno prevladuje zanimanje za karierne poti oz. poklice, ki jih Zavod za zaposlovanje ne identificira kot t. i. deficitarne poklice (glej tudi Graf 8) (ZRSZ; Letno poročilo 2009). Tretji vidik (mezzo družbena raven) pa lahko ponazorimo z ugotovitvami raziskave³, ki jo je izvedel Center RS za poklicno usposabljanje, kjer je analiza trinajstih študijskih programov pokazala, da učni načrti predmetov praktično ne vključujejo vsebin, s katerimi bi študente neposredno usposabljali za poklicno usmerjanje učencev.

PRIORITETNO PODPODROČJE 6: Okrepitev štipendijske politike

Nosilec: MDDSZ, delodajalci

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Delež dijakov in študentov, ki prejemajo državne štipendije

Kazalnik: Delež dijakov in študentov, ki prejemajo kadrovske štipendije

Kazalnik: Delež dijakov in študentov, ki prejemajo Zoisove štipendije

Namen štipendiranja v sekundarnem in terciarnem izobraževanju je motiviranje mladih za vključevanje v izobraževalni sistem, pridobivanje visokih ravni znanja, izboljševanje zaposljivosti mladih in v primeru terciarnega izobraževanja tudi zaključevanje študija v doglednem časovnem obdobju. Na ta način je pomen štipendiranja usmerjen k doseganju družbenega in gospodarskega razvoja države, hkrati pa ima kot tak tudi posebno vlogo pri osamosvajanju mladih, saj se mladi s pridobitvijo lastnih finančnih sredstev učijo kompetenc ekonomičnosti, odgovornosti in samostojnosti. V povezavi s slednjim je namen štipendiranja tudi zagotovitev finančnih sredstev, kar je zlasti za nekatere mlade z manj priložnostmi edina možnost dostopa do izobraževanja (Programski dokument Izobraževanje mladih: MSS, 2010).

2.2.2. CILJ: Povečanje mednarodne (študijske) mobilnosti mladih⁴

³ Raziskava o zastopanosti poklicne vzgoje v študijskih programih za učitelje in svetovalne delavce.

⁴ Prioritetna podpodročja, vključena v cilj »povečanje mobilnosti mladih«, so vsebinsko povezani s cilji Resolucije o Nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020 (ReNPVŠ11-20) (Uradni list RS, št. 41/2011 z dne 30. 5. 2011). Predvideni ukrepi, ki te cilje zasledujejo, pa so del t. i. izvedbenega načrta, ki spremlja

Merilo: Povečanje deleža študentov, ki del svojih študijskih obveznosti opravi v tujini

Odstotek študentov, udeleženih v programu mobilnosti ERASMUS za študij v tujini, od vseh študentov, vpisanih v terciarno izobraževanje v Sloveniji, (0,89 % v letu 2008 (SURŠ, CMEPIUS in preračuni MVZT))

Pričakovani razvojni učinek: zagotovitev prenosa znanj in praks iz tujine v Slovenijo

PRIORITETNO PODPODROČJE 7: Okrepitev institucionalne podpore države in vseh vključenih v šolski sistem

Nosilec: MIZKŠ

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *najpozneje do leta 2013*

Kazalnik: Sredstva države namenjena za študij in prakso v tujini

PRIORITETNO PODPODROČJE 8: Okrepiti promocijo in podporo za študij in prakso v tujini

Nosilec: MIZKŠ

Finančni načrt: *Dodatna sredstva se zagotovijo skladno z razpoložljivimi proračunskimi sredstvi, vključno s sredstvi koncesij, ki izhajajo iz Zakona o malem delu oziroma ustreznega predpisa.*

Obdobje in rok: *od leta 2013*

Kazalnik: Število študentov, ki so prejeli podporo za študij in prakso v tujini

PRIORITETNO PODPODROČJE 9: Okrepiti instrumente, ki podpirajo vrnitev mladih nazaj oziroma okrepitev sodelovanja med mladimi, ki bivajo in delajo v tujini ter domačimi podjetji ter izobraževalnimi inštitucijami

Nosilec: MIZKŠ

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *V skladu z novim Zakonom o priznavanju in vrednotenju izobraževanja v letu 2011*

Kazalnik: Delež mladih, ki se po študiju v tujini vrnejo v Slovenijo

PRIORITETNO PODPODROČJE 10: Uvedba kratkoročnih študijskih kreditov za študij in poklicno usposabljanje v tujini

Nosilec: MDDSZ

Sodelujejo: Javni sklad za razvoj kadrov in štipendije, MIZKŠ, CMEPIUS

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Višina sredstev sklada za financiranje kratkoročnih kreditov za študij v tujini

Kazalnik: Višina sredstev, namenjenih za program Leonardo Da Vinci

V današnjem svetu intenzivnih procesov globalizacije postaja mobilnost eno izmed področij, ki jih močno podpira tudi Evropska unija z zaščito neoviranega pretoka delovne sile znotraj meja EU. To je še posebej pomembno v kontekstu mladih, saj spodbuja njihovo mobilnosti in omogoča mednarodno sodelovanje. Področje še bolj natančno določa Evropski mladinski pakt, ki poudarja pomen mobilnosti mladih v smislu mobilnosti tekom študija v tujini (Erasmus izmenjave); mobilnost (mladih) raziskovalcev skozi obstoječe programe (npr. Marie Curie); mobilnost v smislu poklicnega usposabljanja (Evropski svet, 2005: 20). Na ta način se EU kot prostor vse bolj približuje konceptu vključujoče rasti in trajnostnega razvoja, o čemer govorita tako Lizbonska strategija (2001) kot tudi nova strategija Evropa 2020 (Evropska komisija, 2010). Ne nazadnje je v tej smeri tudi leta 1999 podpisana Bolonjska deklaracija, ki temelji na mobilnosti in primerljivost visokošolskih zavodov, tj. študentov in učiteljev (Deželan, 2011: 200).

Potencialne ovire pri mobilnosti mladih se kažejo v pomanjkanju informacij na vseh ravneh, to so tako npr. številne psihološke ovire (stereotipi, pomanjkanje samozavesti itd.) kot tudi problemi z izpolnitvijo formalnih in/ali proceduralnih pogojev, nepriznavanje kvalifikacij in različnih vrst izkušenj, nezadostno poznavanje tujega jezika itd. Da bi se dosegla stopnja mobilnosti, pri kateri mobilnost več ni stvar posamezne mlade osebe, pač pa sistema, ki jo podpira, pa je potrebno, da so mladi učenju o mobilnosti izpostavljeni že od zgodnje mladosti. Pri tem je ključnega pomena (že) mobilnost na lokalni ravni, ki je lahko neke vrste odskočna deska za mobilnost v mednarodnem prostoru (Mendeš v Deželan, 2011: 200).

3. PODROČJE 2: Zaposlovanje in podjetništvo

3.1. Utemeljitev pomembnosti področja

Mladi v obdobje odraslosti vstopajo s pridobivanjem kompetenc in razvijanjem osebnih okoliščin, ki jim omogočajo samostojno življenje in delovanje. Prvi korak na tej poti je zaključek šolanja v okviru formalnega izobraževalnega sistema; že drugi korak pa je socialno in ekonomsko osamosvajanje, ki ju prinaša zaposlitev. Zaradi oteženega prehoda v zaposlitev prihaja do ohromelosti pri osamosvajanju, kar drastično zaznamuje nadaljnje življenje posameznikov. Mladi brez (dostojnih) zaposlitev ne dosežejo finančne neodvisnosti, kar jim onemogoči ustrezen ureditev bivanjskih razmer. V nadaljevanju zato odlašajo tudi z ustvarjanjem lastne družine, obenem pa nimajo priložnosti vzpostavljanja in krepitev socialnih mrež in so posledično nagnjeni k večji socialni izključenosti. Dostop do zaposlitve je zato eden glavnih pogojev za ustrezen prehod posameznika iz obdobja mladosti v obdobje odraslosti, omogoča osebno dostojanstvo, polno avtonomijo in uresničevanja življenjskih ciljev mladih.

Delovni potencial mladih je ob zaključku formalnega izobraževanja zelo visok in skupaj z veliko prilagodljivostjo, željo po delu in nadaljnjem učenju ter kreativnostjo in inovativnostjo tvori podlago za visoko učinkovitost pri delu. Ovire pri zaposlovanju mladih imajo zato mnogo dolgoročnih negativnih posledic za posameznike, družbo in državo. Mladi so ena izmed najbolj ranljivih družbenih skupin na trgu delovne sile, zlasti zaradi pomanjkanja formalnih delovnih izkušenj. Pogoji dela, v katerih se znajdejo pri prvih zaposlitvah, so nizka plačila, delo za določen čas, neskladnost dela s pridobljeno formalno izobrazbo in šibka socialna varnost. Mladi se med drugim zaposlujejo za nepolni delovni čas, opravljajo pa tudi občasna dela, honorarna dela ali študentsko delo ter se zaposlujejo v okviru ostalih negotovih oblik dela. Tovrstne oblike zaposlitve mladim ne omogočajo zadostne socialne in finančne varnosti. Na tej podlagi se mladi težje osamosvajajo, saj težko dobijo kredite za nakup stanovanj, prav tako pa taki pogoji dela vplivajo na veliko možnost ponovne brezposelnosti. Vse to povzroča slab ekonomski in socialni položaj mladih, jim krati avtonomijo ter obenem zavira njihov delovni potencial. Po dolgotrajni čakalni dobi pred pridobitvijo prve zaposlitve so mladi tudi psihično izmučeni, negotovi in posledično manj motivirani za delo.

Brezposelnost mladih je v Sloveniji občutno višja v primerjavi s celotnim aktivnim prebivalstvom. Za Slovenijo je torej značilen sorazmerno slabši položaj mladih na trgu delovne sile. Soočajo se z negotovostmi na trgu delovne sile, ki se kažejo v njihovi ranljivosti in prevzemanju večjega tveganja v primerjavi z že uveljavljenimi družbenimi skupinami na trgu delovne sile. Vedno bolj pereče postaja vprašanje brezposelnosti diplomantov na terciarni ravni. Čeprav za večino evropskih držav še vedno velja, da tveganje brezposelnosti upada z doseženo ravnjo izobrazbe, se vrednost diplome kot zagotovila za varen vstop v trg dela, naglo zmanjšuje (EU Youth Report v Lavrič in dr., 2010: 141). To potrjujejo tudi podatki za Slovenijo. Kljub temu pa mladi v izobraževanju in doseganju čim višjih izobrazbenih dosežkov še vedno vidijo strategijo, kako se izogniti brezposelnosti.

Prav tako je problematična t. i. »starostna segregacija trga dela (Ignjatović in Trbanc, 2009), ki jo označuje večji delež začasnih zaposlitev med mladimi zaposlenimi v primerjavi z ostalimi zaposlenimi, ki je nekaj, kar poznajo v večini držav EU, vendar pa je Slovenija po razširjenosti začasnih zaposlitev med mladimi s 65,5-odstotnim deležem (stopnja je še višja, ko gre za mlade

ženske: 74,2 %; mladi moški: 58,6 %) na prvem mestu v EU (ne glede na to, ali upoštevamo podatke za EU15 ali EU27).

Poleg tega bi bilo potrebno pri izboljšanju položaja mladih na trgu delovne sile upoštevati njihove neformalne delovne izkušnje. Te večinoma niso priznane s strani države, formalnih izobraževalnih institucij ter zlasti delodajalcev. Na tem mestu je vendarle potrebno izpostaviti, da so delodajalci v javnem sektorju, npr. nekateri državni organi (ministrstvo za javno upravo idr.) v praksi že omogočili mladim, da so pri dokazovanju dela delovnih izkušenj le-te dokazovali tudi z upoštevanjem neformalno pridobljenih znanj in izkušenj. Neformalno izobraževanje, usposabljanje in pridobivanje delovnih izkušenj je ključna sestavina življenja večine mladih, ki se sicer izobražujejo preko formalnih izobraževalnih institucij. Mladi si v času šolanja nabirajo delovne izkušnje s prostovoljnim, študentskim delom, v prostem času pa se udeležujejo aktivnosti, izobraževanj in usposabljanj v organizaciji mladinskih in ostalih nevladnih organizacij, drugih organizacij in podjetij. Neformalne izkušnje so skoraj edine, ki jih mladi ob vključenosti v formalni izobraževalni proces lahko pridobijo, hkrati pa so strokovno in vsebinsko lahko enakovredne formalnim delovnim izkušnjam. Preko neformalnih delovnih izkušenj si mladi pridobijo najrazličnejše kompetence, ki prispevajo k njihovemu osebnemu razvoju, družbeni odgovornosti ter aktivnem državljanstvu in imajo predvsem velik pomen za razvoj delovnih sposobnosti in navad mladih. Kot take igrajo pomembno vlogo tudi na trgu delovne sile, vendar pa je zaradi pomanjkanja sistemskega priznavanja njihova vloga pri zaposlovanju mladih odvisna od diskrecijske volje delodajalcev.

Pomembno je poudariti tudi, da so mladi »pogosto nosilci novih znanj, ki jih prinašajo iz izobraževalnega procesa, in številnih socialnih (in tehničnih) spretnosti in kompetenc, vezanih na odraščanje v sodobni informacijski družbi« (Ignjatović in Trbanc, 2009: 40). Zato imajo velik potencial podjetniškega delovanja. Opremljeni so z novimi, svežimi znanji in kompetencami, so inovativni in vpeti v sodobne družbene trende, kar lahko predstavlja dobro podlago za zagon lastnega podjetja. To še posebej velja v t. i. družbi znanja, ki jo lahko opredelimo kot »družbo, ki temelji na vedno hitrejših in kvalitetnejših procesih ustvarjanja, širjenja in uporabe znanja, kar poteka od nivoja posameznika do družbene ravni in obratno. Z razvojem IK-tehnologije, spodbujanjem podjetniškega okolja z vsestransko podprtim inovacijskim sistemom, ki temelji na kompetentnih človeških virih, postaja znanje vedno bolj temelj družbenega razvoja in hkrati podlaga za ustvarjanje novega znanja« (Pavlin, 2007: 169). Kljub temu pa mladim pri zagonu lastnega podjetja nemalokrat primanjkujejo finančna sredstva, potrebna podporna infrastruktura in izkušnje.

3.2. CILJI IN PODPODROČJA

Cilji na področju zaposlovanja in podjetništva so usklajeni z razvojnimi dokumenti Slovenije oz. jih v največji meri lahko umestimo v t. i. četrto razvojno-investicijsko prioriteto, tj. moderna socialna država in večja zaposlenost, ki je ena izmed petih prioritete DRP 2007-2013, ki vsebinsko izhaja iz dokumenta Strategija razvoja Slovenije.

Prioritetna podpodročja nacionalnega programa za mladino v okviru zaposlovanja in podjetništva, ki spadajo v **četrto razvojno-investicijsko prioriteto DRP 2007-2013**, so:

- Prioritetno podpodročje 1: Izboljšanje aktivne politike omogočanja vstopa mladih na trg dela, s poudarkom na mladih diplomantih.
- Prioritetno podpodročje 2: Spodbujanje samoiniciativnosti, podjetništva in samozaposlovanja mladih ter povečevanja pomena razvijanja podjetniške naravnosti in znanj.
- Prioritetno podpodročje 3: Boljše povezovanje izobraževalnega sistema s potrebami trga dela.
- Prioritetno podpodročje 4: Povečevanje deleža stalnih oblik zaposlovanja med mladimi.
- Prioritetno podpodročje 5: Preprečevanje podzaposlenosti mladih.
- Prioritetno podpodročje 6: Zmanjševanje dela v asocialnem času.

Nekatera prioritetna podpodročja s področja zaposlovanja in podjetništva mladih v našem programu je težko uvrstiti zgolj v eno razvojno-investicijsko prioriteto DRP 2007-2013, saj le ta vključujejo tudi cilje, ki spadajo pod **drugo razvojno-investicijsko prioriteto**, tj. u činkovito ustvarjanje, dvosmerni pretok znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta:

- Prioritetno podpodročje 3: Boljše povezovanje izobraževalnega sistema s potrebami trga dela.

in **prvo razvojno-investicijsko prioriteto**, tj. konkurenčno gospodarstvo in hitrejša rast:

- Prioritetno podpodročje 2: Spodbujanje samoiniciativnosti, podjetništva in samozaposlovanja mladih ter povečevanja pomena razvijanja podjetniške naravnosti in znanj.

Poleg tega so cilji in podpodročja nacionalnega programa za mladino na področju zaposlovanja in podjetništva usklajena s ključnim razvojnim dokumentom EU in sicer ***Evropa 2010: Strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast***. Te cilje je moč umestiti pod t. i. vodilne pobude Strategije Evropa 2020 in sicer: »Unija inovacij«, »Mladi in mobilnost«, »Industrijska politika za dobo globalizacije« in »Program za nova znanja in spretnosti in nova delovna mesta«, ki se v grobem nanašajo na izboljševanje položaja na trgu delovne sile in spodbujanje podjetništva.

3.2.1. CILJ: Olajšati mladim začetek delovne kariere

Merilo: Zmanjšanje deleža brezposelnih mladih diplomantov na povprečje EU

Delež brezposelnih mladih diplomantov (25-29 let) v EU27: 9 %, SI: 13 % (EUROSTAT 2010))
--

Pričakovani razvojni učinek: preprečitev izgube izobrazbenega in podjetniškega potenciala mladih

PRIORITETNO PODPODROČJE 1: Izboljšanje javnih politik omogočanja vstopa mladih na trg dela, (poudarek na mladih diplomantih in poznem vstopu na trg dela)

Nosilec: MDDSZ, MF, MGRT

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Stopnja brezposelnosti mladih 15-24 let

Kazalnik: Stopnja brezposelnosti mladih 25-29 let

Kazalnik: Povprečna doba brezposelnosti diplomantov po področjih izobraževanja

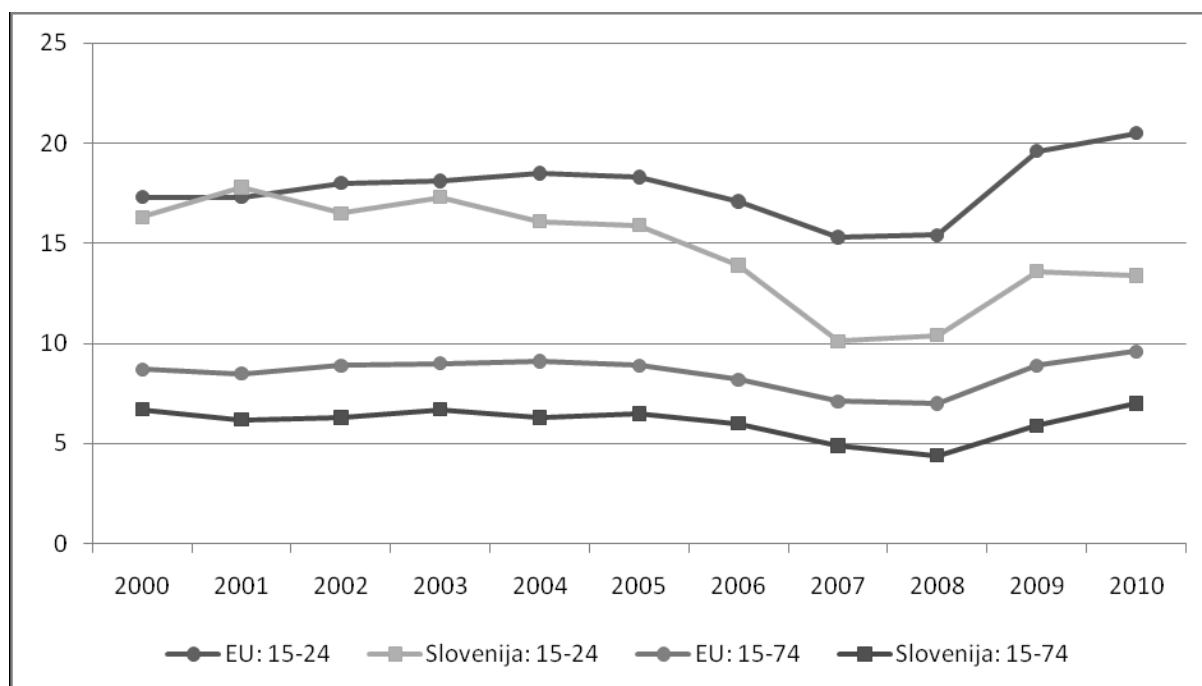
Kazalnik: Delež dolgotrajno brezposelnih mladih med iskalci prve zaposlitve po področjih izobraževanja

Kazalnik: Stopnja delovne aktivnosti mladih od 15 do 24 let

Kazalnik: Stopnja delovne aktivnosti mladih od 25 do 29 let

Brezposelnost mladih je v Sloveniji občutno višja v primerjavi s celotnim aktivnim prebivalstvom. Za Slovenijo je torej značilen sorazmerno slabši položaj mladih na trgu delovne sile. Mladi se soočajo z negotovostmi, ki se kažejo v njihovi ranljivosti in prevzemanju večjega tveganja v primerjavi z že uveljavljenimi družbenimi skupinami na trgu delovne sile. Zaradi tega mora pri vključevanju mladih na trg delovne sile eno izmed ključnih vlog odigrati tudi država z aktivno politiko zaposlovanja in ukrepi, ki bodo mladim olajšali začetek kariere.

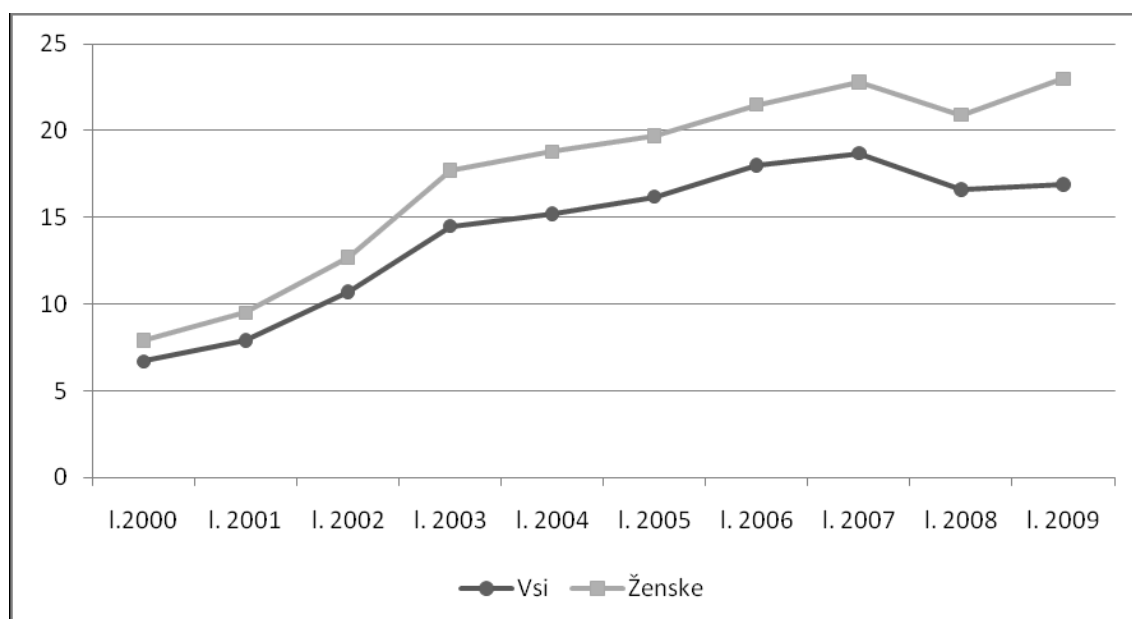
Graf 3: Stopnje brezposelnosti starostnih skupin 15–24 in 15+, EU27 in Slovenija, 2000–2010

Vir: EUROSTAT 2010

Vedno bolj pereče postaja vprašanje brezposelnosti diplomantov na terciarni ravni. Čeprav za večino evropskih držav še vedno velja, da tveganje brezposelnosti upada z doseženo ravno izobrazbe, se vrednost diplome kot zagotovila za varen vstop na trg dela, naglo zmanjšuje (EU Youth Report v Lavrič in dr., 2010: 141). To potrjujejo tudi podatki za Slovenijo.

Graf 4: Delež brezposelnih diplomantov med vsemi brezposelnimi v starostni skupini 25–30 let, Slovenija, 2000–2009

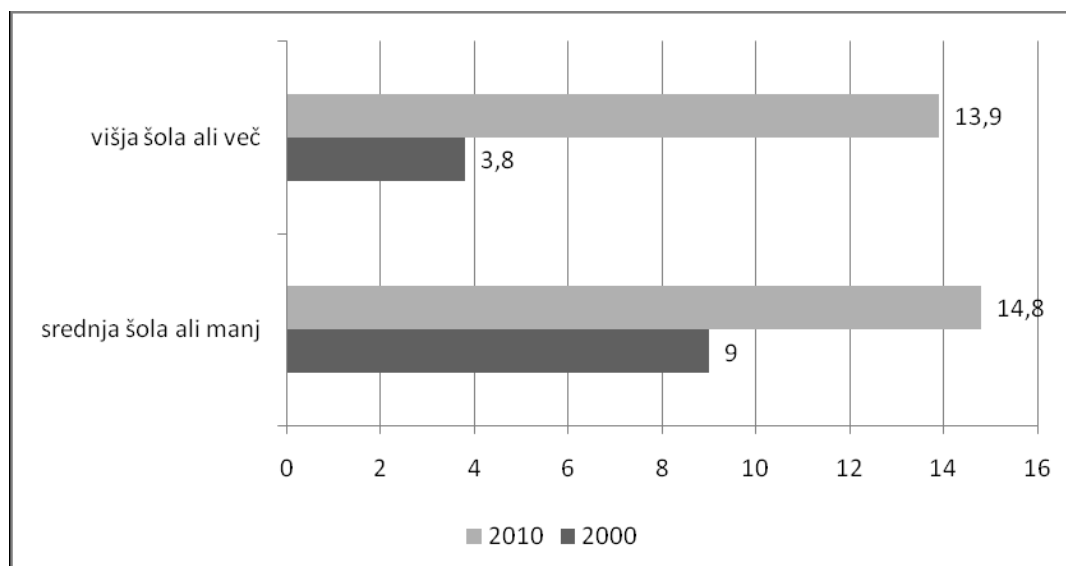
Vir:

ZRSZ, Letna poročila, 2000–2009

Med brezposelnimi mladimi v starostni skupini med 25 in 30 let v obdobju 2000–2009 izrazito narašča delež brezposelnih s končano VII. stopnjo izobrazbe. Pogled na absolutne številke

razkrije, da se je število brezposelnih diplomantov v obdobju 2000–2009 povečalo za vrtočlavih 240 %, pri čemer je bilo povečanje še posebej drastično za žensko populacijo (278 %) (Lavrič in dr., 2010: 142).

Graf 5: Stopnje brezposelnosti ekonomsko aktivnih mladih (25–29 let), glede na najvišjo doseženo izobrazbo, Mladina 2000 in Mladina 2010

Vir: Mladina 2000 in Mladina 2010.

PRIORITETNO PODPODROČJE 2: Spodbujanje inovativnosti, samoiniciativnosti, podjetništva in samozaposlovanja mladih ter povečevanja pomena razvijanja podjetniške naravnosti in znanj

Nosilec: MGRT

Sodelujoči: MIZKŠ

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

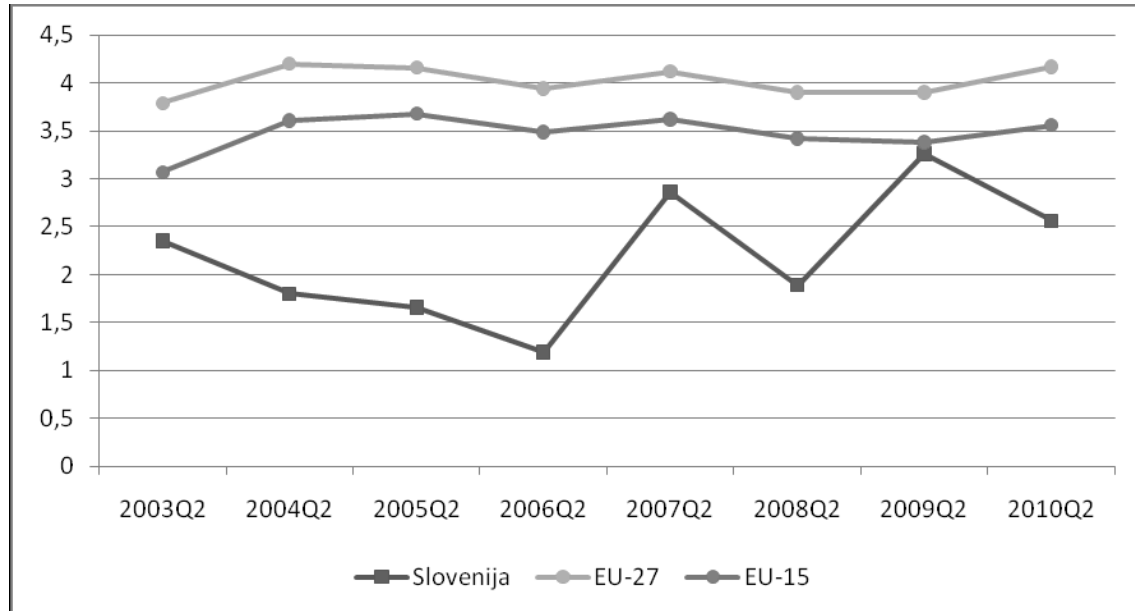
Kazalnik: Delež novih in nastajajočih podjetnikov po starostnih razredih

Kazalnik: Delež mladih samostojnih podjetnikov, ki imajo v svojem podjetju zaposlene

Vprašanje podjetništva je pomembno, predvsem v smislu nizke podjetniške aktivnosti in inovativnosti, zaradi katere Slovenija relativno zaostaja za Evropsko povprečno ravno podjetniške usmerjenosti (Rebernik in dr., 2009, 2010). To je problematično ne samo zato, ker se višja raven podjetniške aktivnosti povezuje z višjo stopnjo gospodarske rasti, z višjo konkurenčnostjo in inovativnostjo (Blanchflower in Oswald v Lavrič in dr., 2010: 160), temveč tudi zato, ker **podjetništvo kot tako lahko predstavlja rešitev posameznika v primeru pomanjkanja prostih oziroma primernih delovnih mest** (Ignjatović in Trbanc, 2009: 43).

Kljub temu pa podjetništvo med mladimi ni posebej razširjeno. Tako je delež samozaposlenih mladih med vsemi zaposlenimi mladimi v prvem četrtnetu leta 2010 znašal le 2,6 %, kar je še vedno pod povprečjem EU15 in EU27 (EU 15: 3,6 %; EU27: 4,2 %), čeprav je po letu 2005 mogoče opaziti nekoliko bolj pozitiven trend (Lavrič in dr., 2010: 160).

Graf 6: Delež samozaposlenih mladih (15–24 let) med mladimi zaposlenimi, EU (15, 27) in Slovenija, po izbranih letih

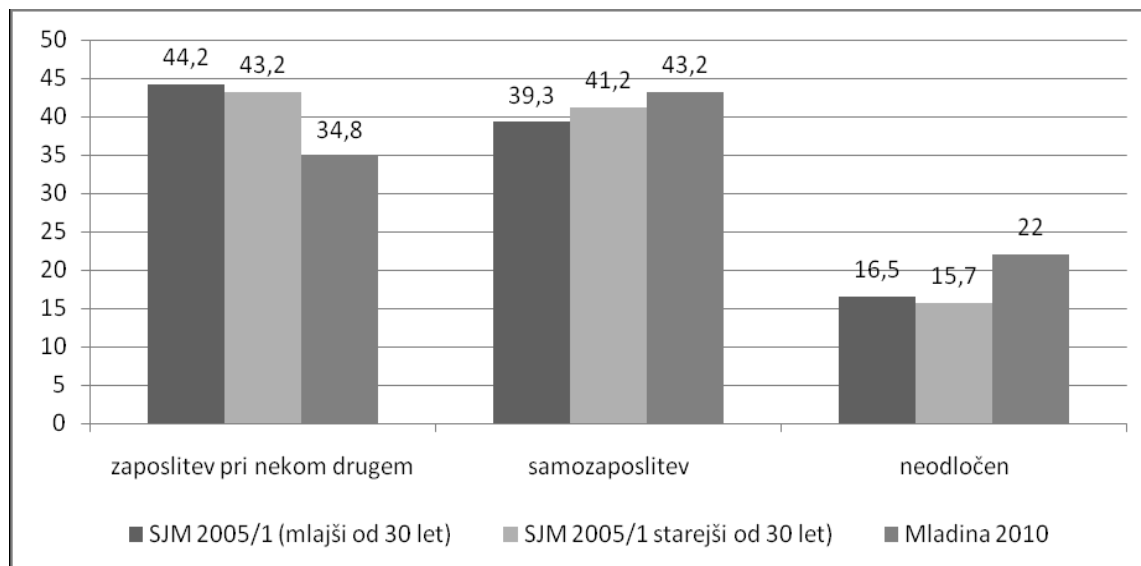

Opombe: Podatki se nanašajo na drugo četrtnetu leta, razen v primeru Slovenije v letu 2005, kjer so zaradi pomanjkljivih podatkov uporabljeni podatki iz tretjega četrtnetu in v primeru leta 2010, kjer so navedeni podatki za prvo četrtnetu.

Vir: EUROSTAT - Population and social conditions/Employment and unemployment (Labour Force Survey).

Nizka raven samozaposlitev preseneča, ko se jo primerja z izkazano intenco, oziroma ko se analizirajo preference mladih glede vrste zaposlitve, kar je razvidno iz spodnjega Grafa 7. Tako bi več kot 40 odstotkov mladih v primeru možnosti izbire med različnimi vrstami zaposlitve izbralo samozaposlitev. To je celo več od deleža tistih, ki bi raje izbrali zaposlitev pri nekom drugem (34,8 %) (Lavrič in dr., 2010: 163).

Graf 7: Preference glede vrste zaposlitve (pri nekom drugem - samozaposlitev), Mladina 2010 (15–29 let), SJM 2005/1

Vir: Mladina 2010, SJM 2005/1.

Pri spodbujanju podjetništva pri mladih mora država s svojimi ukrepi aktivno poseči v odstranitev različnih institucionalnih razlogov (administrativne ovire, pomanjkanje ustreznih virov financiranja, problem prenosa znanja, raziskav v podjetja, nizka raven vključitve podjetniških znanj v izobraževanje, neustrezna infrastruktura, davčna zakonodaja, ipd.) kot tudi skušati spremeniti splošni družbeni odnosi do podjetništva (Rebernik, Tominc, Pušnik, 2010)

PRIORITETNO PODPODROČJE 3: Boljše povezovanje izobraževalnega sistema s potrebami trga dela

Nosilec: MGRT

Sodelujoči: MIZKŠ⁵, MDDSZ

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Povprečna doba brezposelnosti diplomantov po področjih izobraževanja

Kazalnik: Delež registriranih brezposelnih mladih s terciarno izobrazbo v skupni populaciji brezposelnih

Kazalnik: Število diplomantov terciarnega izobraževanja po področjih izobraževanja mednarodne standardne klasifikacije izobraževanja (ISCED 97)

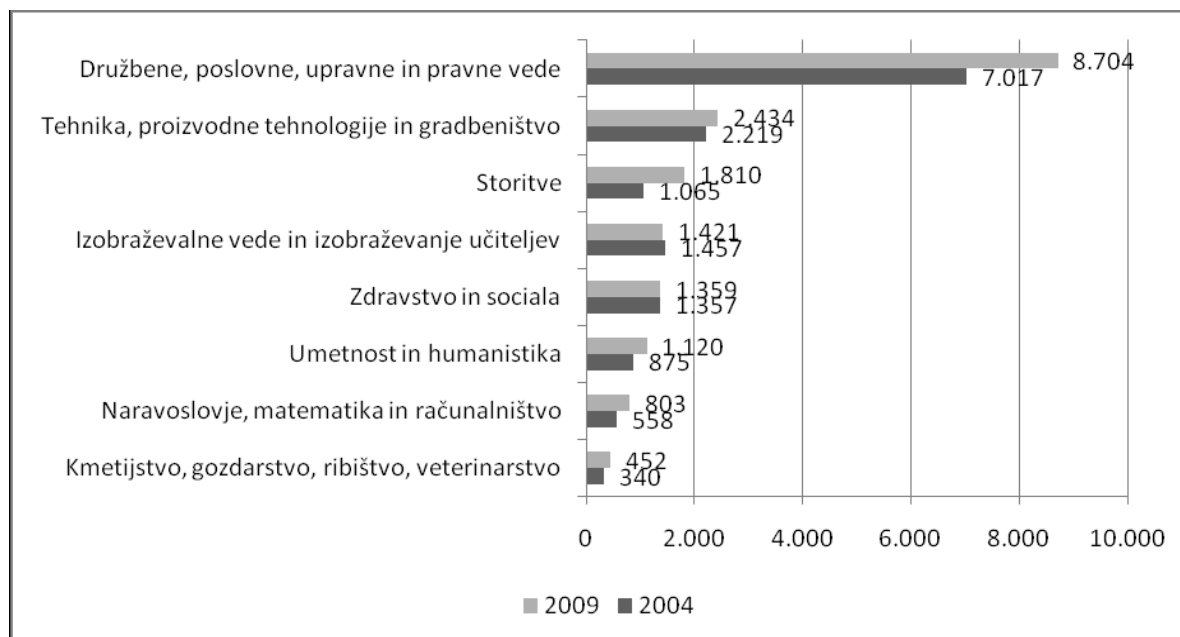
Kazalnik: Vključevanje socialnih partnerjev v pogajanje o oblikovanju terciarnega šolskega sistema

V Sloveniji se izobraževalni sistem premalo povezuje s trgom dela. Najbolj problematično je strukturno neskladje med izobrazbo mladih, ki so zaključili šolanje, in povpraševanjem po kadrih na trgu dela. Podatki za Slovenijo kažejo, da med diplomanti prevladujejo izobrazbeni

⁵ Prioritetno podpodročje je vezano tudi na ReNPVŠ, in sicer: 2.1. Visokošolski sistem, ukrep 5 a, b, c.

profili, ki jih Zavod za zaposlovanje ne identificira kot t. i. deficitarne poklice na področju strojništva, elektrotehnike, računalništva, gradbeništva itd. (ZRSZ; Letno poročilo 2009). **Razmerje med številom diplomantov, ki bi se lahko zaposlili znotraj področij, kjer prevladujejo deficitarni poklici, in tistimi, po katerih je na trgu dela manj povpraševanja, pa se v časovni perspektivi (2004 in 2009) tudi ni odločilno spremenilo.**

Graf 8: Diplomanti terciarnega izobraževanja po področjih izobraževanja mednarodne standardne klasifikacije izobraževanja (ISCED 97) 2004 in 2009

Vir: SURS 2010

Država mora zato ustvariti pogoje in zagotoviti ukrepe, ki bodo ustrezneje odgovorili na neuskklajenosti potreb gospodarstva in vpisom v različne študijske smeri terciarnega izobraževanja.

3.2.2. CILJ: Izboljšanje kakovosti zaposlitev

Merila:

- Zmanjšati delež mladih zaposlenih za določen čas

delež zaposlenih mladih (15-24) za določen čas, EU27: 40,5 %; SI: 67,1 % (EUROSTAT 2010)

- doseči povprečje EU pri deležu izmensko zaposlenih mladih med skupno zaposlenimi mladimi

delež mladih (15-24), zaposlenih za izmenski delovni čas, EU27: 16,8 %; SI: 41,2 % (EUROSTAT 2010)

Pričakovani razvojni učinek: Polno izkoriščanje potencialov mladih

PRIORITETNO PODPODROČJE 4: Povečevanje deleža stalnih oblik zaposlovanja med mladimi in/ali izenačevanje prednosti in slabosti dela za določen/nedoločen čas

Nosilec: MDDSZ

Finančni načrt: bo določen po uskladitvi z nosilcem

Obdobje in rok: do 2021

Kazalnik: Delež mladih zaposlenih za nedoločen čas (15 - 24 let)

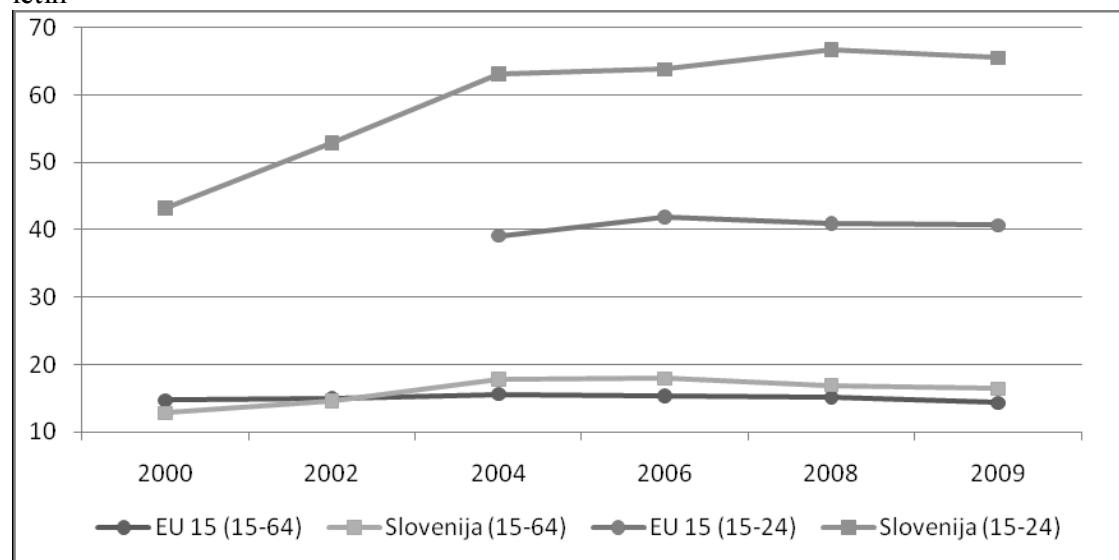
Kazalnik: Delež mladih zaposlenih za nedoločen čas (25 - 29 let)

Kazalnik: Delež mladih zaposlenih za določen čas (15 – 24 let)

Kazalnik: Delež mladih zaposlenih za določen čas (25 – 29 let)

Čeprav je t. i. »starostna segregacija trga dela (Ignjatović in Trbanc, 2009), ki jo označuje večji delež začasnih zaposlitev med mladimi zaposlenimi kot med ostalimi zaposlenimi, nekaj, kar poznajo v večini držav EU, pa je **Slovenija po razširjenosti začasnih zaposlitev med mladimi s 67 odstotnim deležem na prvem mestu v EU** (ne glede na to, ali upoštevamo podatke za EU15 ali EU27).

Graf 9: Delež zaposlenih za določen čas, EU in Slovenija, po starostnih skupinah in izbranih letih

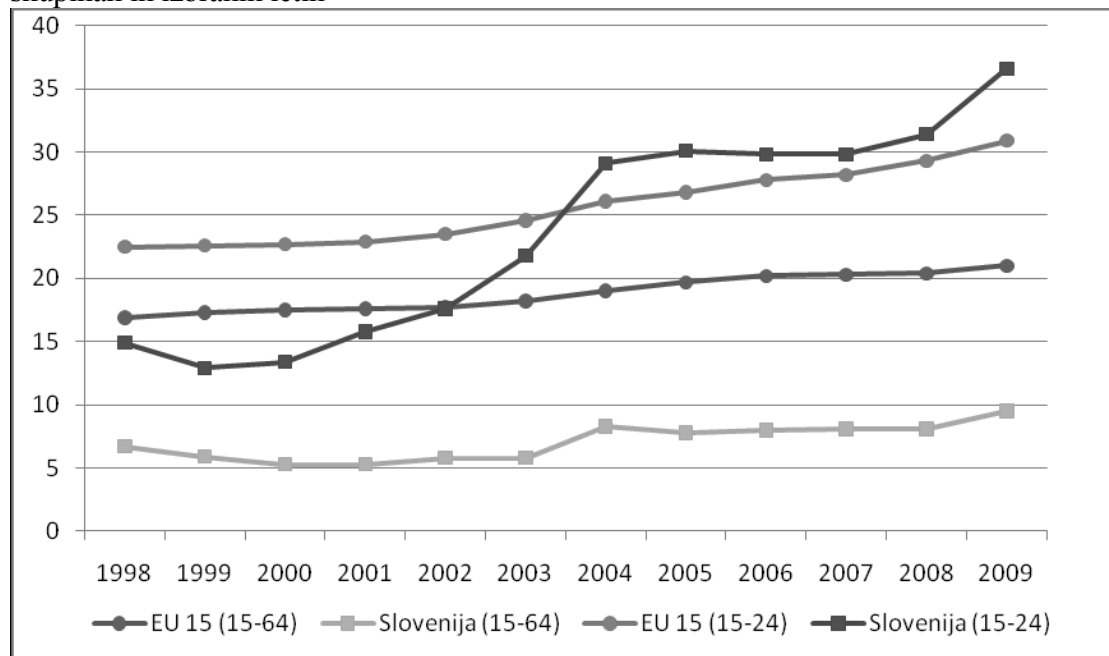
Vir: EUROSTAT 2010

Starostna segmentacija trga dela (ki je bolj »fleksibilen« za mlade) vodi do večje negotovosti glede stabilnosti zaposlitve, to pa posledično vpliva na možnost »polne ekonomske in socialne osamosvojitve« (Ignjatović in Trbanc, 2009: 40), na pomembne življenjske odločitve, med drugim tudi glede oblikovanja družine. Poleg tega začasne zaposlitve povečujejo tveganje revščine, ki je pri zaposlenih z začasno zaposlitvijo večje kot pri zaposlenih s stalno zaposlitvijo (UMAR v Lavrič in dr., 2010: 126).

Poleg naraščanja zaposlitev za določen delovni čas, pa narašča tudi delež mladih, ki imajo sklenjene pogodbe za skrajšani delovni čas. Tako se je delež t. i. delnih zaposlitev med delovno

aktivnimi mladimi v obdobju 1998–2009 povečal za 145 %, s čimer je mogoče pojasniti tudi glavino povečanja, ki ga je v enakem obdobju bilo mogoče zabeležiti na ravni populacije, stare med 15–64 let (+37 %) (Lavrič in dr., 2010: 127).

Graf 10: Delež delno zaposlenih med delovno aktivnimi, EU in Slovenija, po starostnih skupinah in izbranih letih

Opombe: Podatki se nanašajo na drugo četrtletje leta.
Vir: EUROSTAT 2010

PRIORITETNO PODPODROČJE 5: Preprečevanje podzaposlenosti mladih

Nosilec: MDDSZ, MGRT

Sodelujoči:

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilci*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Število/Odstotek registrirano brezposelnih mladih, ki so se zaposlili na delovnih mestih z nižjo izobrazbo od dosežene

Kazalnik: Povprečna doba brezposelnosti mladih diplomantov po področjih izobraževanja

T. i. inflacija izobrazbenih dosežkov ima pomembne implikacije za položaj mladih na trgu delovne sile. Mladi težje najdejo zaposlitev, ki bi bila primerna njihovi terciarni izobrazbi. Zato se ti zaposlujejo na delovnih mestih, ki so sistematizirana za sekundarno izobrazbo. To ima dva pomembna učinka. Prvi je, da se ob taki situaciji poveča pritisk tudi na mlade s sekundarno izobrazbo, saj za delovna mesta, ki so sistematizirana za sekundarno izobrazbo tekmujejo tudi mladi s terciarno izobrazbo, s čimer so prvi lahko še bolj potisnjeni na družbene margine. Drugi učinek pa je, da postanejo uveljavljeni kriteriji selekcije (nivo izobrazbe) nezadostni (Boljka, 2011: 84).

Kot kriteriji izbire med množico enako kvalificiranih se tako lahko uveljavijo kriteriji, ki ležijo onstran samih izobrazbenih dosežkov (mreža poznanstev, sorodstvene vezi, socialni izvor - kulturni in socialni kapital ipd.), kar je v Sloveniji ob močnih družinskih omrežjih še posebej problematično. Širše družbene posledice tega procesa so hkratio povečanje in razvrstitev pomena izobrazbenih dosežkov oz. zmanjšanje pomembnosti vzročno-logične povezave med sistemom izobraževanja in sistemom pridobitnega dela. Po eni strani torej narašča nujnost in pritisk na mlade, da dosežejo čim višje stopnje izobrazbe, ki predstavljajo vstopnico za vstop na trg delovne sile, in se kažejo v procesu podaljševanja šolanja. Po drugi strani pa inflacija izobrazbenih dosežkov le te razvrstijo, saj v ospredje stopijo novi selekcijski kriteriji, ki s samo izobrazbo niti niso več nujno povezani (Boljka, 2011: 84).

PRIORITETNO PODPODROČJE 6: Zmanjševanje dela v asocialnem času

Nosilec: MDDSZ

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

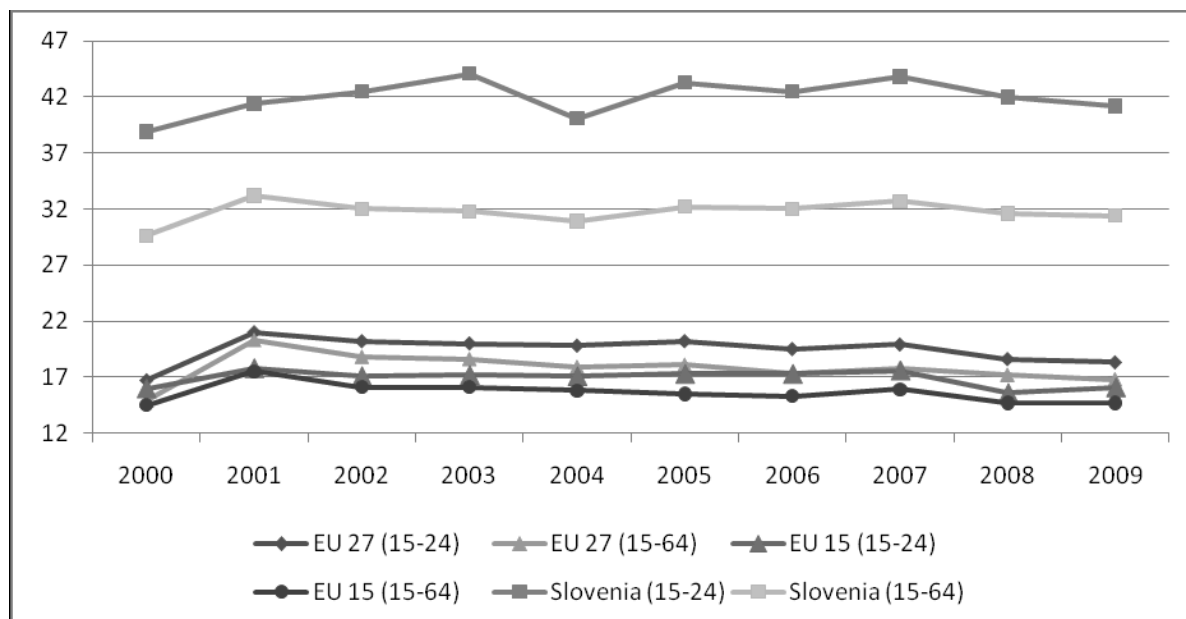
Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Delež mladih, ki delajo v asocialnem času

Kazalnik: Delež izmensko zaposlenih med vsemi zaposlenimi

Ko je govora o fleksibilizaciji trga dela, velja pogledati tudi zaposlenost v času, ki je v evropski anketi delovne sile (LFS – *labour force survey*) označen kot »asocialni čas«. Gre za čas (oziroma za oblike dela), ki ga tradicionalno ne štejemo v čas, ko bi posameznik bil delovno aktiven (oziroma oblike dela, ki so v družbah zahodne Evrope običajno bolj redke). Sem sodi izmensko delo, sobotno in nedeljsko delo, delo v večernih urah in nočno delo (Lavrič in dr., 2010: 128).

Graf 11: Delež izmensko zaposlenih med vsemi zaposlenimi, EU in Slovenija, po starostnih skupinah in izbranih letih

Vir: EUROSTAT 2010

Iz Grafa 11 je razvidno, da **Slovenija v okviru »širše in ožje« Evropske unije (EU27 / EU15) izrazito prednjači po deležu izmensko zaposlenih, še posebej ko gre za mlade (15–24 let)**. Delež izmensko zaposlenih mladih med vsemi zaposlenimi je tako v povprečju približno dvakrat višji od evropskega povprečja, ki se giblje med 15 (EU15) in 20 odstotki (EU27). Omeniti še velja, da Slovenija izstopa tudi, ko se primerja delež izmensko zaposlenih mladih z deležem vseh izmensko zaposlenih. Medtem, ko ta razlika v EU27 znaša do največ 2,2 odstotni točki, se v Sloveniji giblje med 8,2 in 12,3 o.t. (Lavrič in dr., 2010: 129).

3.2.3. CILJ: Omogočiti lažje usklajevanje družinskega in poklicnega življenja

Merila: dosledno upoštevanje zakonskih določil.

Zmanjšati število pritožb kršitev delovno-pravne zakonodaje s področja usklajevanja družinskega in poklicnega življenja

Pričakovani razvojni učinek: Polno izkoriščanje potencialov mladih družin

PRIORITETNO PODPODROČJE 7: Okrepiti aktivnosti za lažje usklajevanje družinskega in poklicnega življenja

Nosilec: MDDSZ, socialni partnerji

Finančni načrt: bo določen po uskladitvi z nosilcem

Obdobje in rok: do 2021

Kazalnik: Število prijav kršitev zakonskih določil s področja enakih pravic za oba starša

Usklajevanje zasebnega in poklicnega življenja je eden najpomembnejših pogojev za uveljavljanje enakih možnosti spolov v družbi, še posebej pri zaposlovanju in na trgu dela. Problem usklajevanja zasebnih in poklicnih obveznosti se kaže pri porabi in delitvi časa, upoštevanju zasebnih potreb v poklicni sferi in pri usklajevanju potreb zasebnega oziroma družinskega življenja s poklicnimi aktivnostmi žensk in moških. V Sloveniji kljub povečanju časa, ki ga moški namenjajo gospodinjskim opravilom in skrbi za družino, ženske namenijo tem opravilom skoraj dvakrat toliko časa kot moški. Da je skrb za otroka še vedno predvsem naloga žensk, odražajo tudi podatki o koriščenju dopusta za nego in varstvo otrok, delu s krajšim delovnim časom do tretjega leta starosti otrok in odsotnosti z dela zaradi nege družinskega člana oziroma članice. Za zagotavljanje enakih možnosti spolov je temeljnega pomena ustvarjanje pogojev za lažje in kakovostnejše usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti mater in očetov ter tistih, ki skrbijo za starejše in druge pomoči potrebne družinske članice in članice (U r a d R S z a e n a k e m o ž n o s t i : http://www.uem.gov.si/si/delovna_podrocja/usklajevanje_druzinskega_in_poklicnega_zivljenja/).

4. PODROČJE 3: Bivanjske razmere mladih

4.1. Utemeljitev pomembnosti področja

Stanovanjske in bivanjske razmere mladih so pomembne tako z vidika delovanja sistema stanovanjske oskrbe (stanovanjske razmere mladih kot pokazatelj delovanja sistema stanovanjske oskrbe), z vidika demografske reprodukcije (samostojno stanovanje kot funkcija ustanavljanja samostojnega gospodinjstva) kot tudi z vidika stanovanjske ranljivosti mladih (možnost in dostop mladih do stanovanja, njegova primernost) (Mandič, 2009: 78).

V okviru stanovanjske problematike mladih je posebej pereče relativno pozno odseljevanje mladih od njihovih staršev. Prehod v samostojno gospodinjstvo se v literaturi in v javni percepciji pogosto razume kot eden ključnih označevalcev tranzicije k odraslosti (Lavrič in dr., 2010: 347). Na to, kdaj mladi lahko opravijo prehod v samostojno stanovanje (in s tem samostojno gospodinjstvo), vpliva več dejavnikov. Poleg individualnih so pomembni predvsem strukturni. Mandič (2007) opozarja, da na odhod od doma pomembno vpliva razpoložljivost stanovanj; in sicer se mladi prej preselijo od doma v kolikor je v državi večji najemni sektor. Slovenija spada med države z izrazito majhnim najemnim sektorjem, in sicer tako profitnim kot neprofitnim, kar torej pomeni za mlade manj priložnosti za osamosvojitvev in težji prehod v samostojno stanovanje.

Raziskave glede starosti mladih pri odseljevanju od staršev kažejo na precejšnje razlike med državami. Analiza ekonomsko najbolj razvitih držav pokaže, da so te razlike največje na liniji sever-jug: najhitreje dom svojih staršev zapustijo mladi v Severni Evropi (prednjačijo mladi iz Norveške, Švedske, Finske in Danske) in Severni Ameriki, najkasneje pa odidejo mladi iz Južne Evrope (Italija, Španija) (Mulder, 2009). Slovenija sodi med tiste evropske države, ki imajo najvišji odstotek mladih, tako moških kot žensk, starih med 18 in 34 let, ki (še) živijo s starši (Mandič v Lavrič in dr., 2010: 348).

4.2. CILJI IN PODPODROČJA

Cilji na področju bivanjskih razmer mladih so usklajeni z razvojnimi dokumenti Slovenije oz. jih v največji meri lahko umestimo v t. i. četrto razvojno-investicijsko prioriteto, tj. moderna socialna država in večja zaposlenost, ki je ena izmed petih prioritetev DRP 2007-2013, ki vsebinsko izhaja iz Strategije razvoja Slovenije.

4.2.1. CILJ: Zagotavljanje kapacitet ali sistemsko urejena dostopnost stanovanj za mlade

Merilo: Doseči povprečje EU pri povprečni starosti odselitve mladih iz gospodinjstva staršev

Zmanjšati starost ob odselitvi iz gospodinjstva staršev s 30,5 let (povprečje SI, LFS 2007) na 25 let (povprečje EU, LFS 2007).

Pričakovani razvojni učinek: hitrejše osamosvajanje mladih

PRIORITETNO PODPODROČJE 1: Priprava pravnih podlag za zagotovitev stanovanj za mlade

Nosilec: MZIP

Finančni načrt: *republiški proračun, občinski proračun, javno zasebno partnerstvo, evropska sredstva*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Deleži mladih med 25. in 29. letom, ki živijo v gospodinjstvu skupaj s starši

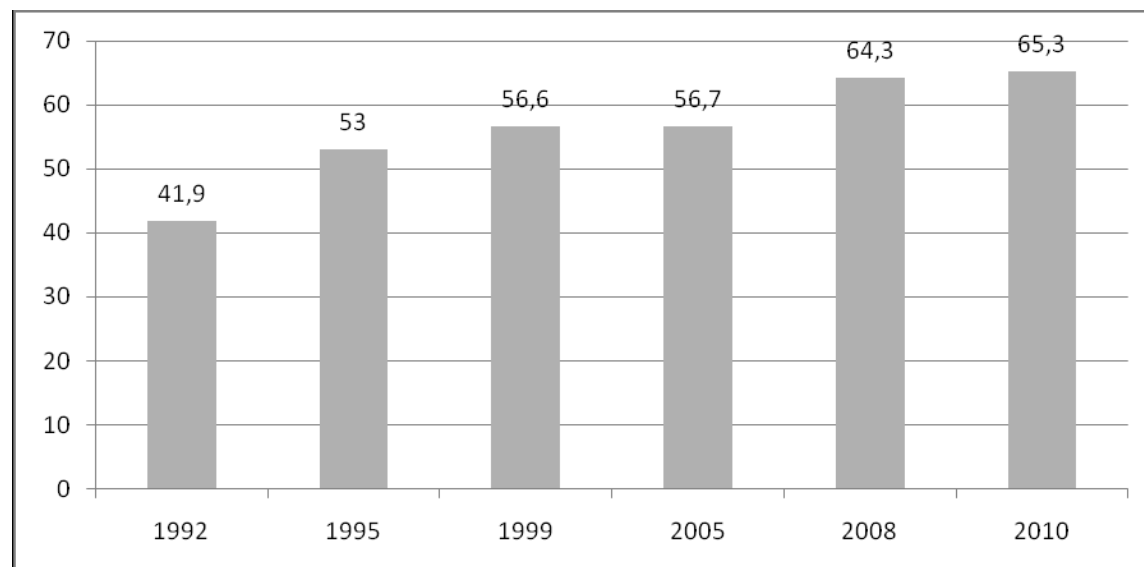
Kazalnik: Povprečna starost ob odselitvi mladih iz gospodinjstva staršev

V pripravi Nacionalnega stanovanjskega programa 2012–2021 morajo biti mladi zaradi zgoraj opisanih značilnosti in težav, s katerimi se soočajo na stanovanjskem področju, obravnavani kot prioriteta družbena skupina.

Stanovanjske razmere mladih zato niso pomembne le kot pokazatelj njihove kakovosti življenja in potencialne socialne izključenosti, ampak so ključne tudi z vidika demografske reprodukcije družbe. Namreč; omogočanje dostopa do primerne lastnega stanovanja pomeni omogočanje nastajanja novih gospodinjstev ter posredno tudi pogojev za oblikovanje družine. Ravno obdobje med 18. in 34. letom je tisto, kjer se mladi osamosvajajo, prehajajo v samostojno stanovanje, v partnerski odnos, v starševstvo (Mandič, 2009: 78).

Podatki o deležu mladih, ki živijo v gospodinjstvu skupaj s starši, kažejo, na dokaj jasen in stabilen trend odlaganja odselitve od staršev.

Graf 12: Deleži mladih med 25. in 29. letom, ki živijo v gospodinjstvu skupaj s starši, 1992–2010

Vir: World Values Survey 2009 in Mladina 2010.

Dostop do stanovanj za mlade je v Sloveniji omejen z mnogimi strukturnimi dejavniki, kot je

ponudba stanovanj na trgu in njihova cenovna dostopnost ter majhnost najemnega sektorja. Poleg tega jo omejuje finančno stanje mladih, ki je povezano z njihovo zaposlitvijo - so na začetku zaposlitvene kariere in torej z nižjimi dohodki; pogosteje so v zaposlitvah za določen čas, ter imajo več prehodov v in iz brezposelnosti kot starejši (Trbanc v Filipovič, 2011: 119). Na to se navezuje tudi problem dostopnosti kreditov za nakup stanovanja.

Država mora zaradi tega oblikovati široko zastavljeno in ustrezno javno stanovanjsko politiko. Stanovanjska politika namreč vpliva na priložnosti mladih, ne samo s ciljnim politikami (npr. tistimi usmerjenimi za pomoč ranljivim skupinam) tj. z alokativnimi politikami (ki predstavljajo vložek v denarju, osebju, itd.), ampak tudi z regulacijo stanovanjskega trga in drugimi splošno usmerjenimi politikami, ki vplivajo npr. na dostopnost stanovanj na trgu, njihovo primernost (določanje standardov), varnost nakupa (Filipovič, 2010: 126).

4.2.2. CILJ: Dostopnost stanovanj za mlade ali vzpostavitev podpornih mehanizmov

Merilo: Doseči povprečje EU pri povprečni starosti odselitve mladih iz gospodinjstva staršev

Zmanjšati starost ob odselitvi iz gospodinjstva staršev iz 30,5 let (povprečje SI, LFS, 2007) na 25 let (povprečje EU, LFS, 2007).

Pričakovani razvojni učinek: hitrejšo osamosvajanje mladih

PRIORITETNO PODPODROČJE 2: Vzpostavitev ugodnejših stanovanjskih kreditov za mlade

Nosilec: MF

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Število kreditov mladim podeljenih po jamstveni shemi (ali podobni kreditni shemi)

PRIORITETNO PODPODROČJE 3: Okrepitev in spodbujanje trga najemnih stanovanj in ustrezno uravnavanje cen tržnih najemnin

Nosilec: MZIP in MF (DURS)

Finančni načrt: *sredstva za delo inšpekcij in morebitno povečanje števila inšpektorjev (zlasti stanovanjskih) zagotovi republiški proračun*

Obdobje in rok: *na osnovi sprejetega Nacionalnega stanovanjskega programa bo potrebno sprejeti še področno zakonodajo*

Kazalnik: Delež najemnikov (ločeno v profitnem in neprofitnem sektorju) med mladimi

Kazalnik: Število stanovanj, ki se (legalno) oddajajo na trgu

PRIORITETNO PODPODROČJE 4: Ustreznejša uporaba praznih stanovanj

Nosilec: MZIP

Finančni načrt: sredstva za delo inšpekcij in morebitno povečanje števila inšpektorjev (zlasti stanovanjskih) zagotovi republiški proračun

Obdobje in rok: do 2021

Kazalnik: Število prodanih oz. oddanih praznih stanovanj v lasti občin

PRIORITETNO PODPODROČJE 5: Vzpostavitev mehanizmov za omogočanje pridobivanja stalnega prebivališča mladih v njihovem kraju bivanja

Nosilec: MNZ

Finančni načrt: bo določen po uskladitvi z nosilcem

Obdobje in rok: do 2021

Kazalnik: Sprememba zakonodaje, ki bo omogočila pridobivanje prebivališča mladih v njihovem kraju bivanja

PRIORITETNO PODPODROČJE 6: Spodbujanje stanovanjskega združništva

Nosilec: MZIP, lokalne skupnosti

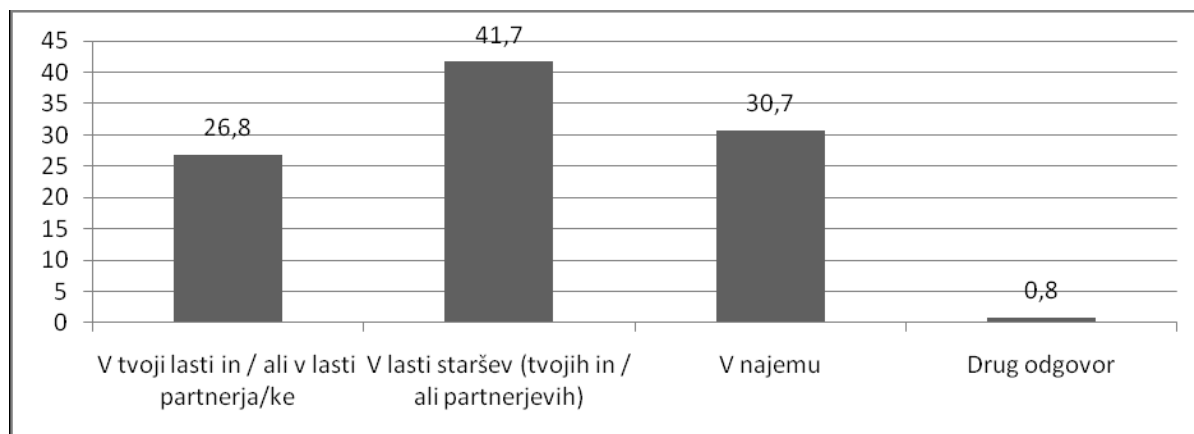
Finančni načrt: bo določen po uskladitvi z nosilcem

Obdobje in rok: do 2021

Kazalnik: Število stanovanjskih zadrug

Podatki raziskave Mladina 2010 kažejo, da si je le dobrih 15 % mladih, ki so se odselili od staršev, nepremičnino, v kateri živijo, kupilo s svojimi sredstvi ali kreditom. Rezultati kažejo, da prevladujejo najemniška stanovanja in stanovanja, ki so v lasti njihovih staršev ali staršev partnerja. Tisti, ki so lastniki stanovanj v katerih živijo, so do njih prišli v največji meri tako, da so jih podedovali (48,7 %) ali pa so vzeli kredit (32,9 %). Gotovinski nakupi so redki (sredstva staršev ali sorodnikov: 7,6 %, lastna sredstva 10,8 %) (Lavrič in dr., 2010: 354).

Graf 13: Mladi (15–29 let) in kraj bivanja glede na lastništvo

Vir: Mladina 2010

Da bi omogočili hitrejšo osamosvojitve mladih je potrebno bolj ustrezno urediti najemni trg. Predpogoj za to je vzpostavitev ustreznega sistema najemnin in subvencij. Najemnina mora pokriti vse stroške in lastniku stanovanja zagotoviti ustrezen donos, davčna politika pa mora na stanovanjskem področju spodbujati, da bodo lastniki praznih stanovanj ta pripravljena dolgoročno oddajati, namesto da ostajajo prazna. Podatki namreč kažejo, da imamo v Sloveniji precej več stanovanj kot gospodinjstev. S povečanjem ponudbe stanovanj se bodo uravnale tudi cene tržnih najemnin, s čimer bo mladim olajšan najem. Obdavčitev nepremičnin na eni strani in uvedba davčnih spodbud za tiste lastnike nepremičnin, ki bodo ta pripravljena oddajati na osnovi dolgoročnih pogodb, bo pripomogla k bolj urejenemu trgu nepremičnin in tudi k varnejšemu najemu. Ob tem pa je potrebno povečati tudi vlogo stanovanjske inšpekcije in inšpekcije (MOP, 2011).

Zaradi lastniške strukture stanovanj v Sloveniji postaja predvsem pri mladih vse večji problem prijava (stalnega) bivališča, ki je osnova za uveljavljanje njihovih pravic. Stalno bivališče postaja vse bolj fiktivna kategorija, saj mnogi mladi nimajo prijavljenega stalnega bivališča tam, kjer v resnici bivajo, pač pa največkrat pri svojih starših ali drugih sorodnikih. To je seveda sprejemljivo takrat, ko bivajo v drugem kraju z namenom šolanja, po tem obdobju pa bi se situacija morala urediti tako, da bi ustrezala dejanskemu stanju. Težave imajo predvsem tisti, ki živijo v tržnih najemniških stanovanjih, kjer lastniki stanovanj pogosto ne dajo soglasja k prijavi bivališča; prav tako pa se prijava tudi najemnikom ne zdi vedno smiselna – glede na to, da gre za kratkoročne najemne pogodbe in najemniki nikoli ne vedo zagotovo, kdaj bodo morali zapustiti stanovanje. Stalno bivališče vpliva na celo vrsto pravic posameznika. Za neprofitno stanovanje v določeni občini lahko zaprosijo le tisti, ki imajo prijavljeno stalno bivališče v tej občini, kar je svojevrsten paradoks. Dostop do javnih otroških vrtcev je večinoma omogočen samo tistim otrokom, ki imajo stalno bivališče v dotični lokalni skupnosti. Pravico voliti in biti voljen v lokalni skupnosti lahko izvršujemo samo v občini svojega stalnega bivališča. Na stalno bivališče so vezane tudi pravice do nekaterih socialnih transferjev (npr. pravica do subvencije za najemnino), prijava iskalcev zaposlitve ipd. Posameznikom, ki ne morejo prijaviti stalnega bivališča v kraju bivanja, so tako vse te pravice kršene.

Pri zagotavljanju večje dostopnosti do stanovanj za mlade bi lahko pripomogle tudi t. i. stanovanjske zadrage. Te imajo v številnih državah Evropske unije veliko vlogo pri zagotavljanju cenejših lastniških in najemnih stanovanj. V Sloveniji je zadruženstvo le redko spodbujano s strani države, spodbude praviloma zagotavljajo lokalne skupnosti, in sicer zlasti z

zagotavljanjem ustreznih zemljišč ali omogočanjem prenove degradiranih objektov. Poleg cenejše gradnje je prednost združne gradnje tudi možnost vplivanja združnikov na samo gradnjo, tako z vidika kvalitete gradnje kot z vidika površin in razporeditve prostorov, kar je še posebej zanimivo za določene kategorije pričakovalcev stanovanj, kot so zlasti mladi, mladi pari in mlade družine, pa tudi starostniki. Kljub temu da so v Sloveniji zadruge urejene enotno v Zakonu o zadrugah, na stanovanjskem področju zadruge praktično ne delujejo. Zato bi bilo smiselno za stanovanjske zadruge oblikovati posebna pravila v specialni uredbi, osnovni okvir pa določiti v Stanovanjskem zakonu (MOP, Nacionalni stanovanjski program 2012 – 2021; Osnutek).

PRIORITETNO PODPODROČJE 7 Okrepitev mehanizmov podpore Stanovanjskega sklada RS, da bi poleg mladih družin vključeval kot ciljno populacijo tudi mlade pare in samske mlade) ter vzpostavitev novih

Nosilec: MZIP

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Število subvencij mladim družinam (za nakup, gradnjo, rekonstrukcijo in najem stanovanja na trgu)

Kazalnik: Število subvencij mladim parom (za nakup, gradnjo, rekonstrukcijo in najem stanovanja na trgu)

Kazalnik: Število subvencij samskim mladim (za nakup, gradnjo, rekonstrukcijo in najem stanovanja na trgu)

Na področju dostopa do stanovanj je pomembno delovanje Stanovanjskega sklada RS, ki ponuja mladim parom in mladim družinam prednost pri nakupu ugodnejših profitnih stanovanj; poleg tega imajo mladi možnosti za ugodnejšo pridobitev kredita (varčevalne in jamstvene sheme), posebej za mlade družine pa so bile na voljo subvencije za prvo reševanje stanovanjskega vprašanja (v lastniškem ali najemnem sektorju). Instrumenti torej pomembno ciljajo na skupino mladih – vendar predvsem na mlade družine. Samski mladi ali tisti v paru pa imajo na voljo precej manj pomoči. Zato bi bilo potrebno stanovanjsko politiko dopolniti tudi z ukrepi v obliki pomoči (kot so subvencije) samskim mladim in mladim parom, saj bi le tako omogočili hitrejše osamosvajanje mladih. To je pomembno tudi z vidika demografskih trendov, saj s tem mladim omogočimo lažje oblikovanje nove družine (Filipovič, 2011: 131).

PRIORITETNO PODPODROČJE 8: Delovanje informacijske točke (možna internetna stran), kjer bi mladi na enem mestu lahko izvedeli za vse možnosti in na čine pridobitve stanovanja (o načinih in akterjih kreditiranja, pogojih za dodelitev neprofitnega stanovanja, pogojih za pridobitev subvencije itd.)

Nosilec: mladinski sektor

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Obisk informacijske točke (internetne strani)

Z vidika širitve in zavedanja možnosti reševanja stanovanjskega problema mladih bi bilo potrebno na enostaven in mladim domač način zbrati in predstavljati vse informacije in načine, kako priti do lastnega stanovanja. Pri tem bi moral biti aktivno vključen tako lastniški sektor, kjer je še vedno večina inštrumentov za reševanje stanovanjskega vprašanja mladih, kot tudi neprofitni najemni sektor ter država. Zato je potrebno nujno vzpostaviti enostaven vpogled v možnosti, ki jih pri pridobitvi stanovanja imajo mladi. Z vidika pričakovanega naraščanja cen energije in preprečevanja pojave energetske revščine pri mladih je pomembno, da informacijska točka vključuje tudi čim bolj popolne in pregledne informacije o energetske učinkovitosti oziroma o energetskih izkaznicah stavb.

PRIORITETNO PODPODROČJE 9: Izvedba evalvacij učinkovitosti obstoječih ukrepov pomoči zagotavljanja dostopa stanovanj za mlade

Nosilec: MZIP

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Izvedeno število evalvacij

Da bi zagotovili učinkovito izvajanje obstoječih in morebitnih novih ukrepov s področja zagotavljanja dostopnosti stanovanj za mlade, bi bilo potrebno **izvajati sistematično evalvacijo javnih stanovanjskih politik s poudarkom na merjenju učinkov, ki jih ima na izboljšanje stanovanjskega položaja mladih.** Le tako lahko zagotovimo kontinuiran in sistematičen vpogled v stanovanjski položaj mladih in ustreznost ter učinkovitost javnih politik na tem področju.

5. PODROČJE 4: Zdravje in dobro počutje

5.1. Utemeljitev pomembnosti področja

Zdravje kot stanje popolne telesne, duševne in socialne blaginje je opredeljeno kot področje ukrepanja Sveta Evropske unije v Resoluciji o prenovljenem okviru za evropsko sodelovanje na področju mladine (2010–2018) (UL EU C 311, 2009). Cilj na tem področju je poskrbeti za zdravje in dobro počutje mladih s poudarkom na spodbujanju duševnega in spolnega zdravja, športa, telesne dejavnosti in zdravega načina življenja ter preprečevanju in zdravljenju poškodb, motenj prehranjevanja, odvisnosti in zlorabe drog. Zdravje pa je prav tako pomemben individualen življenjski cilj oz. projekt, saj med vrednotami v raziskavah Mladina 2000 in Mladina 2010 zaseda prvo mesto po zaznani pomembnosti v življenju mladih posameznikov. Kljub temu pa primerjalni EU kontekst nekaterih analiz zdravstvenega stanja (npr. Eurostatova publikacija *Youth in Europe* (2009)) pokaže, da zdravstveno stanje slovenske mladine znotraj EU ni najbolj ugodno. Ugotavlja, da je v letu 2006 več kot 91 % evropskih mladih (med 15. in 24. letom) ocenilo svoje zdravje kot dobro ali zelo dobro, slovenski vzorec mladih pa se je s 87,6 % umestil na 21. mesto med 25 zajetimi evropskimi državami) (Lavrič in dr., 2010: 307-308).

Ne glede na dobro samooceno zdravja in ugodne kazalnike zdravstvenega stanja te skupine, so ključni zdravstveni izidi v kasnejših življenjskih obdobjih povezani s posledicami vpliva okolij, pogojev življenja in posameznikovih izbir življenjskega sloga v tem starostnem obdobju. Zdravje pa ne nastaja le v zdravstvenem sektorju, pač pa povsod tam, kjer mladi živijo, delajo, se učijo, družijo ipd. Na pogoje v teh okoljih pa ne vplivajo le zdravstvena politika, ampak tudi druge javne politike in mladi sami. Poleg tega so mladi skupina prebivalcev, ki s skrbjo za lastno zdravje vplivajo tudi na zdravje svojih potomcev, kar je pomembno z vidika zagotavljanja zdravja v prihodnosti.

5.2. CILJI IN PODPODROČJA

Cilje na področju zdravja in dobrega počutja mladih je moč v največji meri umestiti v t. i. peto razvojno-investicijsko prioriteto, tj. povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja oz. njegovo podprioriteto zagotavljanje optimalnih pogojev za zdravje, ki je ena izmed petih prioritet DRP 2007-2013, ki vsebinsko izhaja iz dokumenta Strategija razvoja Slovenije.

Poleg tega so cilji in podpodročja nacionalnega programa za mladino na področju zdravja in dobrega počutja usklajena s ključnim razvojnim dokumentom EU, in sicer ***Evropa 2010: Strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast***. Te cilje je moč umestiti med eno izmed vodilnih pobud Strategije Evropa 2020, in sicer: »Evropska platforma za boj proti revščini«, ki se nanaša tudi na zagotavljanje enakosti v dostopu do zdravstvenega varstva.

5.2.1. CILJ: Spodbujanje redne telesne dejavnosti, uravnoveženega prehranjevanja in vzdrževanja priporočene telesne teže med mladimi (15-29 let)

Merila: Obrniti negativne trende in nadaljevati pozitivne trende na področju preventivnih

(zdravstvenih) dejavnosti in kazalcev zdravja mladih

- Povečati delež mladih, ki so redno telesno dejavni in gibalno zmogljivi
- Povečati delež mladih, ki se uravnoteženo prehranjujejo
- Ustaviti trend nižanja deleža mladih s priporočeno telesno težo

Pričakovani razvojni učinek: izboljšana kakovost življenja in boljše zdravje mladih, njihovih otrok in posledično aktivne populacije ter starejših odraslih

PRIORITETNO PODPODROČJE 1: Zagotavljanje sistemskih pogojev za redno telesno dejavnost

Nosilci: MZ

Sodelujoči: MIZKŠ

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Delež mladih, ki so redno telesno dejavni

Zadostna telesna dejavnost je varovalni dejavnik zdravja, saj vpliva tako na telesno kot duševno zdravje in kakovost življenja. Različne raziskave so pokazale, da telesna dejavnost varuje pred večino kroničnih nenalezljivih bolezni, krepi kosti in mišice, vzdržuje psihofizične in funkcionalne sposobnosti telesa, pripomore k zmanjšanju stresa in depresije ter pomaga pri povečevanju samozavesti. Telesna dejavnost ima pomemben vpliv tako na metabolični sindrom in njegova posledična stanja (inzulinsko rezistenco, dislipidemije, visok krvni tlak in debelost) kot tudi na vse pomembnejše srčno-žilne bolezni in osteoporozo. Pri mladostnikih telesna dejavnost pozitivno vpliva tudi na njihove kognitivne sposobnosti ter na uspeh pri šolskem delu. V kombinaciji z ustrezno prehrano pa telesna dejavnost varuje tudi pred prekomerno telesno težo in debelostjo.

Nasprotno pa je nezadostna telesna (gibalna) dejavnost (skupaj z nezdravo prehrano, kajenjem, nedovoljenimi drogami, stresom in uživanjem alkoholnih pijač) pomemben dejavnik nezdravega življenjskega sloga. Našteti dejavniki spadajo med ključne v procesih nastanka, napredovanja in pojavljanja zapletov najpomembnejših kroničnih nenalezljivih bolezni (KNB): bolezni srca in ožilja (BSO), sladkorne bolezni, nekaterih vrst raka, nekaterih kroničnih pljučnih bolezni, debelosti, osteoporoze in drugih bolezni kostno-mišičnega sistema (Marčič, 2011: 137).

Pomembna preventivna vidika, ki se povezujeta s prekomerno težo in debelostjo, sta zdrava prehrana in športna aktivnost. Po raziskavi Mladina 2010 85,5 % mladih je zelenjavo in sadje vsaj večkrat na teden, od tega 23,4 % večkrat na dan. 92,9 % mladih je športno aktivnih, od tega 62,7 % vsaj enkrat na teden. Delež športno aktivnih mladih se je glede na raziskavo Mladina 2000 povečal, saj se je takrat aktivno ukvarjalo s športom 89,5 % mladih (Lavrič in dr., 2010: 324).

PRIORITETNO PODPODROČJE 2: Zagotavljanje sistemskih pogojev za uravnoteženo prehranjevanje mladih 15-29 let

Nosilci: MZ

Sodelujoči: MIZKŠ, MDDSZ, MKO

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Delež mladih, ki se uravnoteženo prehranjujejo po kriterijih uživanja sadja in zelenjave, sladkanih pijač in sladkarij ter uživanja zajtrka

Neuravnotežena prehrana, predvsem uživanje energijsko goste mastno-sladko/slano hrane, je dejavnik tveganja za različne kronične bolezni in stanja (metabolni sindrom, srčno žilne bolezni, sladkorno bolezen tipa 2, nekatere vrste raka, bolezni gibal in druge). Nasprotno pa je pestra mešana prehrana z vključevanjem kvalitetnih živil iz vseh skupin živil ter uživanjem zadostnih količin sadja in zelenjave v priporočenem prehranskem režimu varovalni dejavnik za vsa predhodno navedena stanja. Otroci, mladostniki (HBSC, 2010)⁶ in starostna skupina mladih odraslih do 30 let (EHIS, 2007)⁷ uživajo sadje in zelenjavo značilno manj pogosto kot odrasli nad 30 let in starejši odrasli, ženske pa pogosteje uživajo sadje in zelenjavo kot moški. Sadje pogosteje uživajo višje izobraženi, pri pogostosti uživanja zelenjave pa razlike po izobrazbi ni opaziti (EHIS, 2007).

Podatkov o pogostosti uživanja drugih skupin živil pri otrocih in mladostnikih v Sloveniji zaenkrat še nimamo. Podatki za odraslo populacijo, tudi mlajše odrasle do 30. leta starosti, pa kažejo, da odrasli z višjim samo-ocenjenim materialnim standardom značilno pogosteje uživajo sadje in zelenjavo, kosmiče, testenine in riž, ribe, mleko in mlečne izdelke, še posebej z manj maščob, olivno olje in maslo ter med in sadno-žitne rezine, od pijač pa sadne sokove in nektarje, mineralne vode in vode z okusom. Tisti z nižjim samo-ocenjenim materialnim standardom pa pogosteje izbirajo kruh ter pšenični in koruzni zdrob, svinjino, drobovino, mesne izdelke in jajca, margarino, majonezo, svinjsko mast in ocvirke, sladkor, marmelado in sladko pecivo, od pijač pa čaj in kavo, sadne sirupe in alkoholne pijače (Gabrijelčič Blenkuš in dr., 2009).

PRIORITETNO PODPODROČJE 3: Zagotavljanje sistemskih pogojev za spremljanje in ukrepanje pri mladih 15-29 s prekomerno telesno težo ali debelostjo

Nosilec: MZ

Sodelujoči: MIZKŠ, MDDSZ

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Delež mladih 15-29 s prekomerno težo in debelostjo

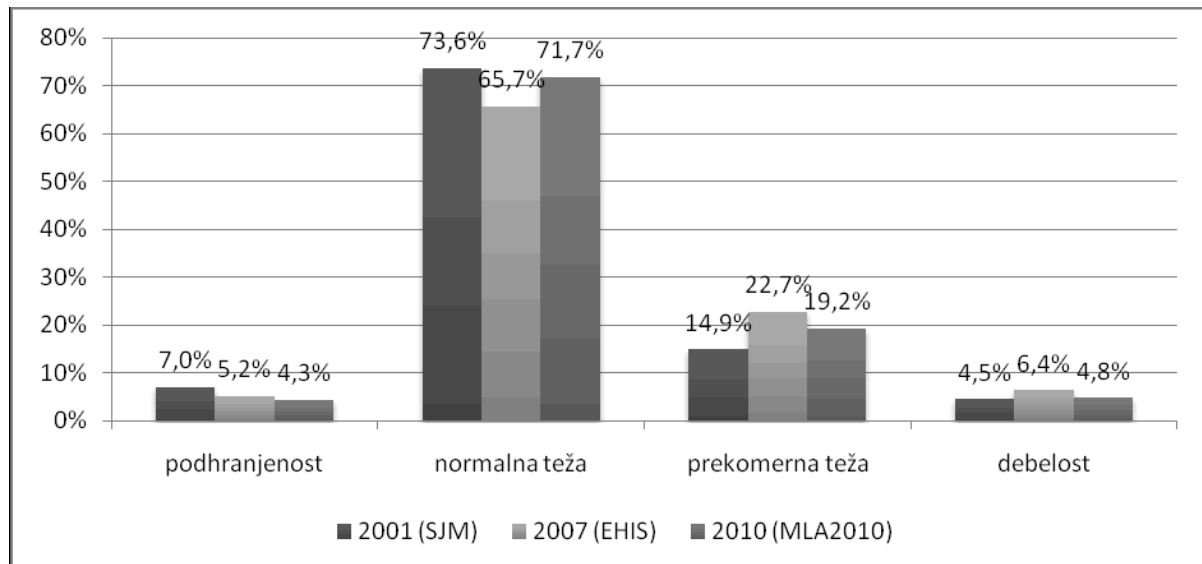
Pomemben kazalnik zdravja je debelost, ki predstavlja enega glavnih izzivov javnega zdravstva v 21. stoletju, saj je samo v Evropi predebelih že več kot 5 milijonov šolajočih se otrok, ki se

⁶ Raziskava »Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju« (angl. »Health Behaviour in School Aged Children«).

⁷ Angl. »European Health Interview Survey« .

jim vsako leto pridruži 300.000 novih (Vertot v Lavrič in dr., 2010: 321). Prav tako podatki kažejo, da prekomerna teža in debelost oseb v Evropski uniji naraščata, tako pri otrocih kot pri odraslih (Božič, Zupančič v Lavrič in dr., 2010: 321). Slovenija je med evropskimi državami na 8. mestu po deležu otrok med 11. in 15. letom, ki so prekomerno težki ali debeli (OECD, 2010: 65). Poglavitna razloga prevelike teže sta spremenjene prehranjevalne navade mladih (hitra prehrana) in povečana neaktivnost mladih, ki je povezana s spremembami v preživljanjem prostega časa (televizija in računalnik) (Lavrič in dr., 2010: 321).

Graf 14: Hranjenost mladih glede na indeks telesne mase, izbrane raziskave

Vir: SJM 2001/3, EHIS 2007, Mladina 2010.

Ugotovimo lahko, da ima še vedno več kot dve tretjini slovenskih mladih normalno težo. Bodo čisti trendi, glede na raziskave šolajoče se mladine, pa se gibljejo v smeri večanja deleža prekomerno težkih in debelih mladih (OECD, 2010; Rok Simon, Mihevc Ponikvar v Lavrič in dr., 2010: 323). Po posameznih starostnih skupinah mladih je prav tako splošen trend naraščanja prekomerno težkih in debelih. V starostni skupini od 15 do 18 let je takšnih 13,6 %, v starostni skupini od 19 do 24 let jih je 23,3 %, med 25. in 29. letom pa jih je 30,7 %. Tudi glede velikosti naselja so določene zakonitosti, saj je prekomerno težkih in debelih največ na vasi oz. podeželju, in sicer 29,9 %, v manjših mestih jih je 19,8 %, v večjih mestih pa 17,1 % (Lavrič in dr., 2010: 323).

5.2.2. CILJ: Spodbujanje nekajenja, odgovornega odnosa do pitja alkoholnih pijač in zmanjševanja rabe prepovedanih drog (15-29 let)

Merilo: Obrnitev negativnih trendov na področju uživanja alkohola in drog ter nadaljevanje pozitivnih trendov na področju zmanjševanja uživanja tobaka

- Povečati delež mladih, ki ne pijejo alkohola
- Povečati delež mladih, ki ne pijejo alkohola redno (vsaj enkrat tedensko)
- Povečati delež mladih, ki se ne opijajo
- Povečati delež mladih, ki ne kadijo
- Povečati delež mladih, ki niso kadili marihuane ali hašiša

- Povečati delež mladih, ki marihuane ali hašiša ne kadijo redno
- Zmanjšati delež mladih, ki poskusijo trde droge

Pričakovani razvojni učinek: izboljšana kakovost življenja in boljše zdravje mladih, njihovih otrok in posledično aktivne populacije ter starejših odraslih

PRIORITETNO PODPODROČJE 4: Zagotavljanje sistemskih pogojev za odgovoren odnos do pitja alkoholnih pijač

Nosilec: MZ

Sodelujoči: MIZKŠ, MKO, MNZ

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Delež mladih, ki ne pijejo alkoholnih pijač

Kazalnik: Delež mladih, ki ne pijejo alkoholnih pijač redno

Kazalnik: Delež mladih, ki se ne opijajo.

Globalno predstavlja tvegano⁸ in škodljivo⁹ uživanje alkohola enega od vodilnih vzrokov preprečljivih smrti, bolezni in poškodb (SZO Report 2011). Še posebej zaskrbljujoče je, da je alkoholu pripisljivo breme bolezni večje pri mladih ljudeh (Rehm in dr., 2009), tako je kar 10 % vseh smrti pri mladih ženskah in 27 % pri mladih moških v starosti od 15 do 29 let pripisljivih alkoholu (Rehm in dr., 2006). Izsledki raziskav ESPAD (angl. *European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*) kažejo, da je alkohol najbolj razširjena psihoaktivna snov v skupini 15- do 16-letnikov. V raziskavi HBSC iz leta 2010 (Jeriček Klanšček in dr., 2011) so pri slovenskih mladostnikih ugotovili, da je delež 15-letnikov, ki so že pili alkohol, 85,9 % (prav tam, str. 285), tedensko jih alkohol pije več kot četrtina (26,7 %) (prav tam, str. 223), že vsaj dvakrat opitih pa je bilo kar 40,7 % 15-letnikov (prav tam, str. 219). Raziskava HBSC je še pokazala, da so posebej tvegana skupina za redno pitje alkoholnih pijač in opijanje starejši mladostniki, fantje, mladostniki, ki ocenjujejo blagostanje družine kot podpovprečno, mladostniki iz družin z visokim rezultatom na lestvici FAS (merilo socialno ekonomskega stanja družine), mladostniki z brezposelnimi starši, mladostniki iz rekonstruiranih družin, mladostniki s podpovprečnim učnim uspehom oz. poklicno/nizje poklicno šolo (Jeriček Klanšček in dr, 2011: 221).

Podatki raziskave društva Žarek upanja kažejo, da z leti neposredno spodbujanje k pitju ne narašča. Večina osnovnošolcev in srednješolcev navaja, da pri nakupu alkohola nima nikakršnih težav, še posebno ne v lokalih (Boben Bardutzky in dr, 2009; Boben Bardutzky in dr, 2010). Sicer pa mladi kot povod za pitje pogosto navajajo pozitivne učinke alkohola – predvsem dobre občutke, sproščenost, zgovornost in boljšo zabavo. Uživanje alkohola mladostnikom pomeni vstop v odraslost, doseganje neke vrste zrelosti za sprejemanje odločitev. Prav tako z uživanjem alkohola povezujejo veliko število pozitivnih lastnosti – predvsem pozitivno ovrednotenje v družbi. Mladostniki so namreč pogosto omenjali, da zaznavajo

⁸ Ki lahko sčasoma verjetno privedlo do zdravstvenih ali drugih škodljivih posledic.

⁹ Ki je že privedlo do posledic na telesnem ali duševnem zdravju, vendar sindrom odvisnosti še ni izražen.

naklonjen odnos slovenske družbe do pitja alkohola, kar vpliva tudi na njihove navade in odločitve glede pitja alkohola. Lahek dostop do alkoholnih pijač, neupoštevanje zakonodajnih ukrepov pri prodaji alkohola in relativna cenovna dostopnost nastopajo kot pomembni spodbujevalni dejavniki za pitje alkohola pri mladostnikih (Bajt in Zorko, 2009).

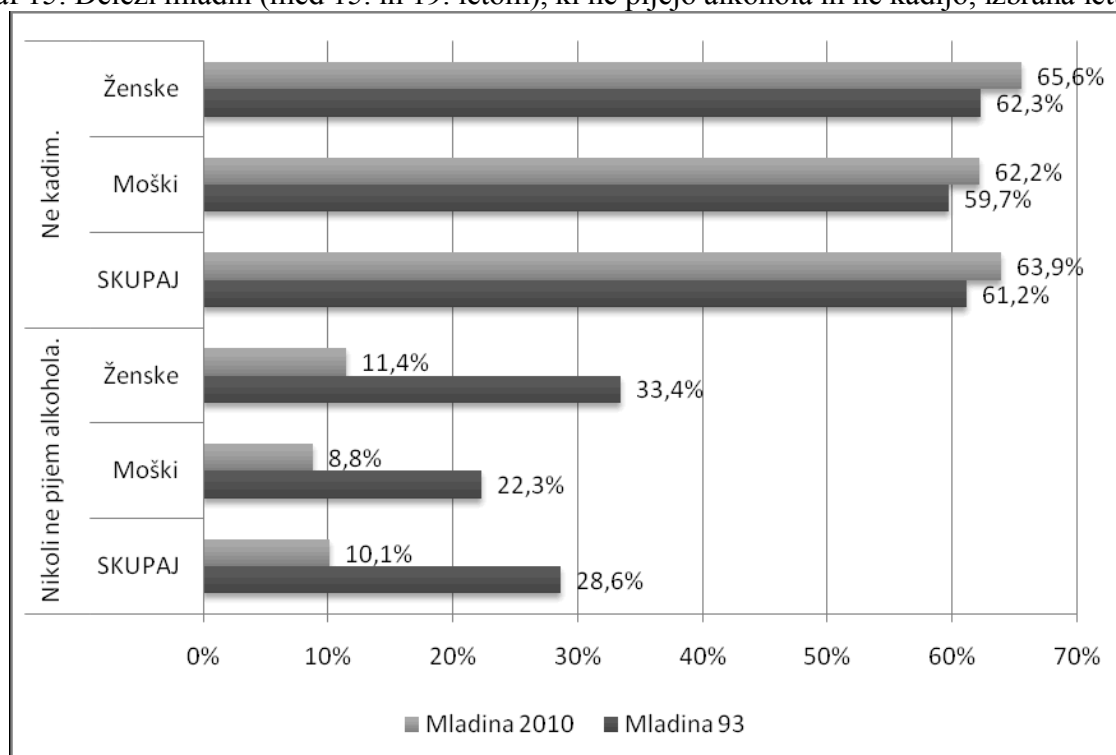
Preglednica 1: Mladi, ki vsaj občasno uživajo alkohol za celoten vzorec in ločeno po spolu, starosti in velikosti naselja (v odstotkih)

	VSI	PO SPOLU		PO STAROSTI			PO VELIKOSTI NASELJA		
		Ženske	Moški	15-18	19-24	25-29	Vas	Manjše mesto	Večje mesto
Alkohol	89,5	87,8	91,1	89,7	91,6	87,7	88,5	89,1	91,4

Vir: Mladina 2010.

Velika večina mladih vsaj občasno uživa alkohol. Prav tako so vsa zdravju tvegana vedenja pogostejša pri moških, alkohol pa še posebej v starostni skupini med 19. in 24. letom. Vse obravnavane substance so bolj prisotne v urbanih okoljih (Lavrič in dr., 2010: 325). Časovna primerjava med raziskavama Mladina 93 in Mladina 2010 pa pokaže, da je delež mladih, **ki ne uživajo alkohola**, upadel z 28,6 % na 10,1 %.

Graf 15: Deleži mladih (med 15. in 19. letom), ki ne pijejo alkohola in ne kadijo, izbrana leta

Vir: Mladina 1993, Mladina 2010.

PRIORITETNO PODPODROČJE 5: Zagotavljanje sistemskih pogojev za nekajenje mladih

Nosilec: MZ

Sodelujoči: MIZKŠ

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: delež mladih, ki ne kadijo

Raziskava HBSC 2010 je pokazala, da v starosti 15-let ne kadi 74,7 % slovenskih 15-letnikov. V življenju je poskusilo kaditi (vsaj eno cigareto, cigaro ali pipo) 53,1 % mladostnikov starih 15 let, vsaj občasno jih je kadilo 25,3 %, vsaj enkrat na teden ali pogosteje (tedensko) pa 19,4 %. Pri 15-letnikih tako pri poskusih kajenja kot pri tedenskem kajenju ne beležimo statistično značilnih razlik med spoloma. Raziskava je tudi pokazala, da obstaja večja verjetnost, da bodo mladostniki, ki prihajajo iz skupin z nižjim socialno-ekonomskim položajem, poskusili kaditi in bolj verjetno kadili tedensko in/ali dnevno.

Raziskavi HBSC 2002 in 2006 kažeta, da se je med leti 2002 in 2006 pomembno znižal delež mladostnikov, starih 11-15 let, ki so poskusili kaditi, in delež tedenskih kadilcev. Med leti 2006 do 2010 pa beležimo spremembe kadilskih navad mladostnikov v smislu pomembnega zmanjševanja deleža zgodnjega kajenja in višanja deleža tedenskih kadilcev, vendar je delež tedenskih kadilcev v 2010 še vedno pomembno nižji kot v letu 2002. Mednarodnih primerjav za leto 2010 še ni na voljo, za leto 2006 pa kažejo, da je tedensko kajenje med slovenskimi 15-letniki blizu povprečja držav v raziskavi.

Raziskava *Anketa o zdravju in zdravstvenem varstvu* (EHIS) iz leta 2007 kaže, da v starostni skupini 15–29 let ne kadi 69,9 % prebivalcev oziroma, da je kadilcev v tej starostni skupini 30,1 %. Kadi statistično značilno več moških (31,9 %) kot žensk (23,6 %), starih med 15-29 let.

Primerjava deležev s preteklim obdobjem je možna v okviru starostne skupine 18-30 let, in sicer med raziskavo Slovensko javno mnenje iz leta 2001 in EHIS 2007. Prva kaže, da je delež kadilcev v tej starostni skupini 31,5 %, druga pa 33,3 %, torej v tem obdobju med deleži ni večjih sprememb, te pa najverjetneje lahko v smislu zmanjševanja pričakujemo v kasnejšem obdobju glede na padec kadilskih navad med mladostniki, stari 11–15 let oziroma med 15-letniki, na kar kažeta raziskavi HBSC 2006 in 2010.

Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino (ESPAD) iz leta 2007 je pokazala, da je poskusilo kaditi 61 % 15-16 letnikov, delež tistih, ki so kadili 40-krat ali pogosteje v življenju pa je znašal 22 %. Med 1995 in 2003 je raziskava prikazala pomemben porast deleža tistih, ki so poskusili kaditi in deleža tistih, ki so kadili 40-krat ali pogosteje v življenju, v obdobju 2003-2007 pa je raziskava zabeležila pomemben upad kadilskih navad v tej starostni skupini pri obeh kazalnikih, kar je tudi v skladu z dogajanjem v drugih državah, ki so sodelovale v raziskavi. Časovna primerjava med raziskavama Mladina 93 in Mladina 2010 pa je pokazala, da je porasel delež mladih (15–19 let), ki ne uživa tobaka, in sicer tako pri moških kot tudi ženskah.

Povzamemo lahko, da večina podatkov kaže na zniževanje obsega kajenja med mladimi, nekateri pa tudi na to, da se stanje v zadnjem obdobju bistveno ne spreminja. Kljub temu pa mora cilj zmanjševanja deleža mladih, ki kadijo ostati visoko na političnem dnevnem redu.

Preglednica 2: Mladi, ki vsaj občasno uživajo tobak za celoten vzorec in ločeno po spolu, starosti in velikosti naselja (v odstotkih)

	VSI	PO SPOLU		PO STAROSTI			PO VELIKOSTI NASELJA		
		Ženske	Moški	15-18	19-24	25-29	Vas	Manjše mesto	Večje mesto
Tobak	44,5	42,1	46,8	34,5	48,8	44,5	41,4	45,3	48,1

Vir: Mladina 2010.

PRIORITETNO PODPODROČJE 6: Zmanjševanje deleža mladih, ki uživajo prepovedane droge

Nosilec: MZ

Sodelujoči: MIZKŠ, MNZ

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Delež mladih, ki posegajo po prepovedanih drogah

Ugotovitve ESPAD kažejo tudi izrazito povečanje deleža tistih, ki so odgovorili, da so marihuano v življenju uporabili 40-krat ali večkrat: z 1,3 % na 6,3 %. Prav tako se je v obdobju 1995–1999–2003 statistično pomembno povečal odstotek anketiranih, ki so odgovorili, da so marihuano uporabili v preteklem letu (z 10,4 % na 21,2 % in 22,9 %) oz. mesecu (s 5,7 % na 12,8 % in 13,8 %). Leta 2007 je bil delež tistih, ki so v življenju že uporabljali marihuano 22 %, v zadnjem mesecu pa 9 %. O uporabi ostalih prepovedanih drog (amfetaminov, LSD, kreka, kokaina, ekstazija in heroina) je leta 1999 poročalo slabih 5 %, leta 2003 pa 8 %. Pri tem je bila zloraba drog ("uporabil sem jo 10 ali večkrat") označena pri dobrem 1 %. Po pomirjevalih, ki jih ni predpisal zdravnik, je leta 1999 poseglo dobrih 5 % vprašanih, podobno kot leta 2003. 16 % dijakov je v življenju že vdihavalo hlape, kar je precej več kot je evropsko povprečje. Zanimivo pa je tudi, da nadpovprečno visok delež mladih meni, da so omenjene psihoaktivne snovi lahko dosegljive (Hibell v Marčič, 2011: 142).

Časovna primerjava med raziskavama Mladina 1985 in Mladina 2010 pa pokaže, da se je od leta 1985 med mladimi (pri obeh spolih) na račun zmanjšanja deleža nekonsumentov najbolj povečal delež tistih, ki so poskusili marihuano oz. hašiš, prav tako pa sta se povečala deleža občasnih in rednih kadilcev marihuane oz. hašiša.¹⁰

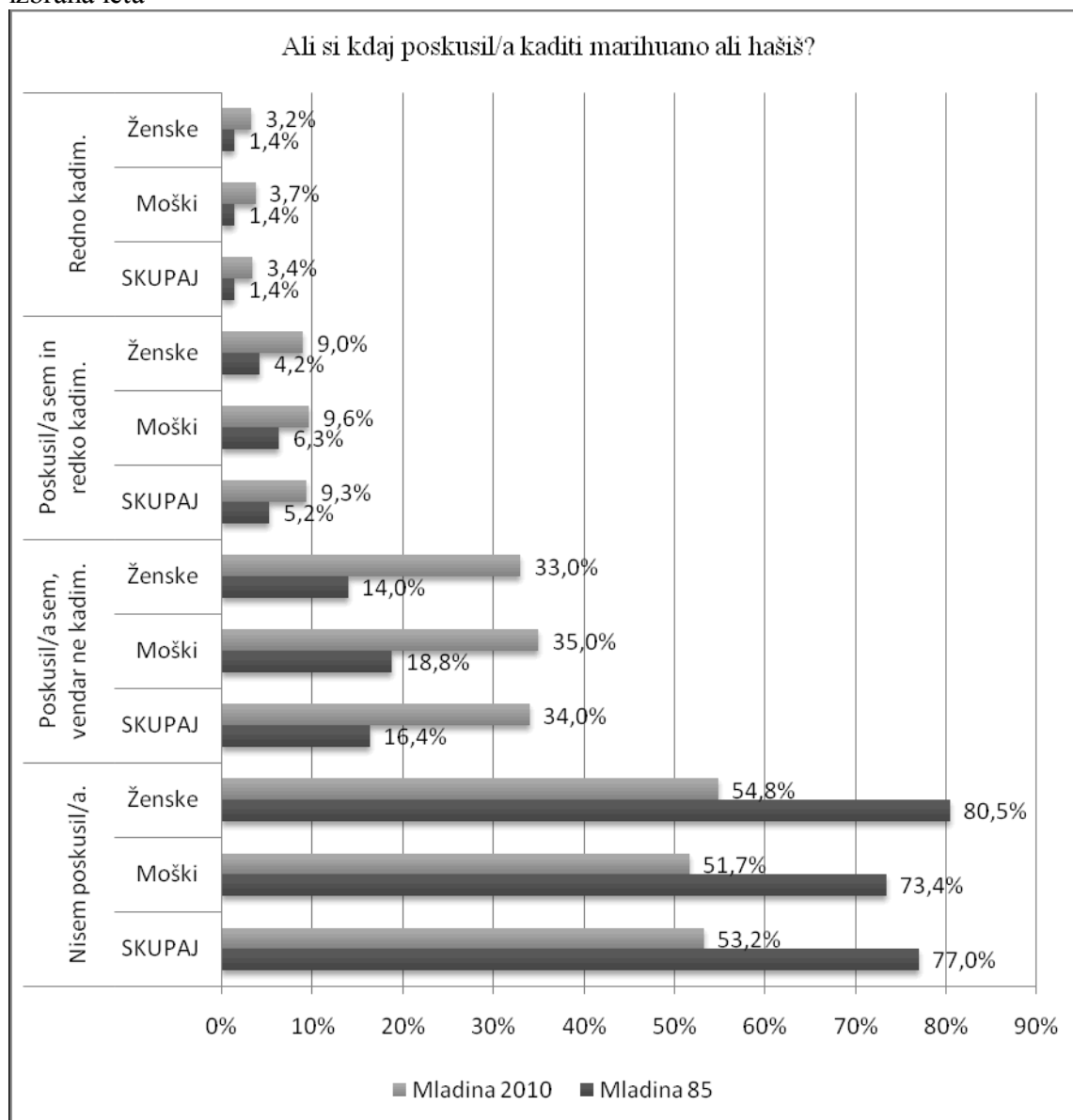
¹⁰ Po podatkih raziskave HBSC 2010 je med 15-letniki že kdaj kadilo marihuano 23,2%, v zadnjih 30 dneh pa 10%, pri obeh kazalcih je bil delež med fanti statistično značilno višji kot med dekleti (HBSC 2010).

Preglednica 3: Mladi, ki so poskusili marihuano, hašiš ali trde droge, za celoten vzorec in ločeno po spolu, starosti in velikosti naselja (v odstotkih)

	VSI	PO SPOLU		PO STAROSTI			PO VELIKOSTI NASELJA		
		Ženske	Moški	15-18	19-24	25-29	Vas	Manjše mesto	Večje mesto
Marihuana ali hašiš	50,1	48,6	51,6	33,8	53,8	55,1	42,6	54,2	60,2
Trde droge	13,3	11,2	15,3	8,1	13,9	14,1	10,5	17,0	14,0

Vir: Mladina 2010

Graf 16: Deleži mladih (med 15. in 24. letom), ki so poskusili ali uživajo marihuano ali hašiš, izbrana leta

Vir: Mladina 1985, Mladina 2010.

5.2.3. CILJ: Krepitev pozitivnega duševnega zdravja med mladimi in zmanjševanje umrljivosti zaradi samomora med mladimi

Merilo: zmanjšanje umrljivosti zaradi samomora med mladimi (15-29 let)

– Zmanjšati delež samomorov med mladimi 15-29 (povprečje EU 2007-2009: 7,3 na 100.000, povprečje Slovenija 2007 – 2009: 11,72 na 100.000) (SZO 2010).

Pričakovani razvojni učinek: zmanjšanje števila samomorov kot enega izmed glavnih vzrokov za umrljivost mladih

PRIORITETNO PODPODROČJE 7: Zmanjšati število otrok in mladih, ki storijo samomor

Nosilec: MZ

Sodelujoči: MIZKŠ, MDDSZ, MNZ

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Število otrok in mladih, ki storijo samomor

PRIORITETNO PODPODROČJE 8: Razvoj mehanizmov za prepoznavanje mladih v stiski

Nosilec: MZ

Sodelujoči: MIZKŠ, MDDSZ, MNZ

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Višina sredstev namenjena programom s področja nudenja pomoči mladim v stiski

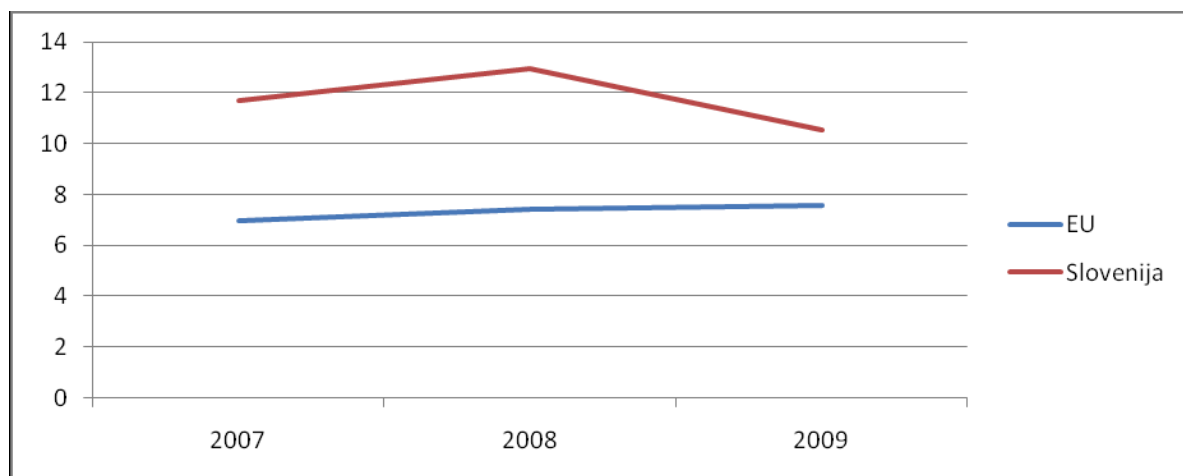
Težave na področju duševnega zdravja predstavljajo glavni dejavnik tveganja za samomorilno vedenje in psihosomatske bolezni ter negativno vplivajo na šolsko in delovno produktivnost, odnose v družini in širši okolici itn. V Sloveniji je 13 % 15-letnikov in 22 % 15-letnic nezadovoljnih s svojim življenjem, večinoma iz družin z nižjim socio-ekonomskim statusom. Skoraj tretjina petnajstletnic/-kov poroča o psihosomatskih težavah (Jeriček Klanšček v Marčič, 2011: 143), klinično pomembna stopnja depresivnosti pa je bila ugotovljena pri 21 % fantov in 42 % deklet, starih od 14 do 19 let (Tomori v Marčič, 2011: 143). Mladostniki so pri izbranem zdravniku in zdravniku specialistu najpogosteje obravnavani zaradi depresije, anksioznosti in reakcije na stres. Pri mladostnicah so pogoste obravnave zaradi motenj hranjenja, ki se prenašajo tudi v starostno obdobje 20–29 let, pri fantih pa so pogostejše obravnave zaradi uživanja alkohola in drugih psihoaktivnih snovi (Jeriček in dr. v Marčič, 2011: 143).

Za več kot tretjino mladih pomeni velik problem osamljenost, ki je posledica naraščajoče odtujenosti med njimi (Reber v Marčič, 2011: 143). Mladi zato preko nekaterih oblik tvegane vedenja, npr. uporabe alkohola in drugih psihoaktivnih snovi, iščejo sprejemanje s strani vrstnikov, si lajšajo nelagodna čustva in razpoloženja ter posredno večajo zadovoljstvo s seboj (Tomori in dr. 1998).

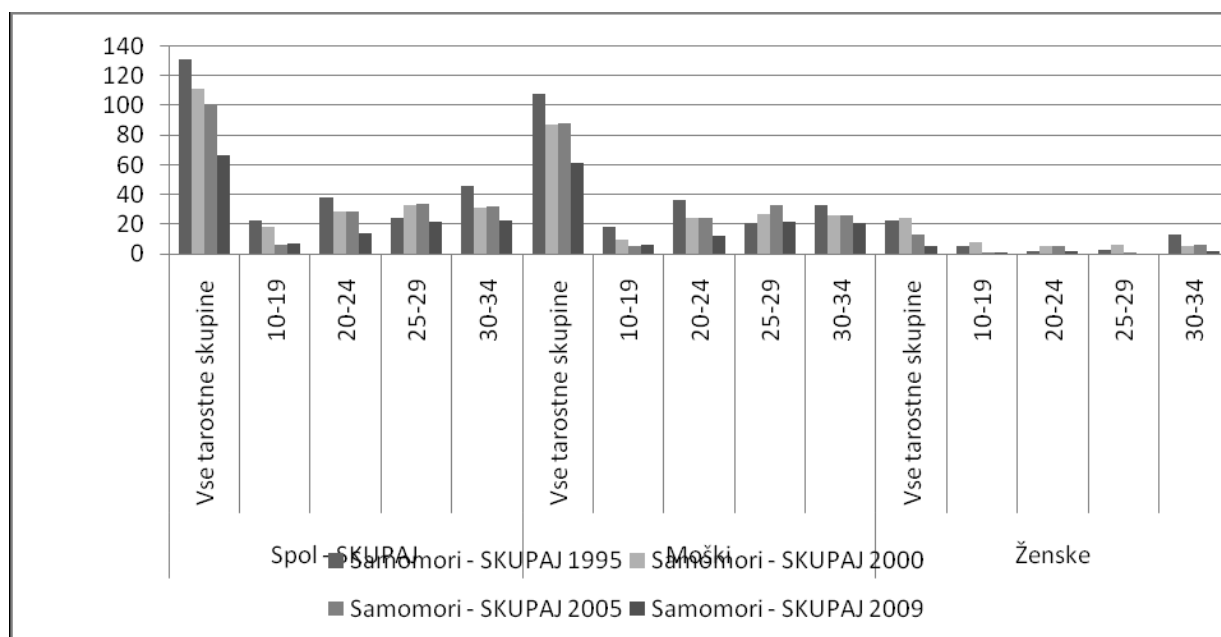
Pravočasno prepoznavanje mladih v stiski je pomembno tudi z vidika preprečevanja samomorilnega vedenja. V Sloveniji je umrljivost zaradi samomora med mladimi v zadnjih letih upadla, vendar smo še vedno nad evropskim povprečjem (glej graf 1) (stopnja umrljivosti mladih zaradi samomora je v Sloveniji 1,6-krat višja v primerjavi s povprečjem v EU27). V Sloveniji je samomor drugi glavni vzrok umrljivosti mladih med 15. in 29. letom. Zaradi samomora v tej starostni skupini fantje in mladi moški umirajo štirikrat pogosteje kot dekleta in mlade ženske. Poleg samomora predstavljajo velik problem tudi poskusi samomora (predvsem pri dekletih), saj je bilo med letoma 2005 in 2007 145 mladostnikov zdravljenih v bolnišnici zaradi poskusa samomora (Rok Simon in Mihevc Ponikvar, 2009: 100). Spodbudno je, da v zadnjih treh letih v starostni skupini 0–14 let v Sloveniji nismo zabeležili nobenega samomora. Kljub vsemu je tudi tej starostni skupini potrebno nameniti pozornost.

Samomorilno vedenje je povezano z negativnim duševnim zdravjem, zato je treba razviti dobre preventivne programe, s pomočjo katerih bomo bolj ogrožene mladostnike pravočasno prepoznali. Prav tako je potrebno veliko pozornosti posvetiti krepitvi duševnega zdravja.

Graf 17: Standardizirana stopnja umrljivosti zaradi samomora na 100.000 mladih (15-29 let) na leto v Sloveniji in v EU

Graf 18: Gibanje števila samomorov v izbranih starostnih skupinah za ženske in moške v Sloveniji, izbrana leta

Vir: SURS 2010

5.2.4. CILJ: Izboljšanje prometne varnosti in zmanjšanje poškodb in smrti mladih v prometu

Merilo: zmanjšanje poškodb in smrti v prometu med mladimi (15-29 let)

– Zmanjšati delež poškodb in smrti v prometu med mladimi (15-29 let) (vir: WHO HFA 2011).

Pričakovani razvojni učinek: zmanjšanje število poškodb in smrti mladih v prometu

PRIORITETNO PODPODROČJE 9: Zagotavljanje sistemskih pogojev za izboljšanje prometne varnosti mladih

Nosilec: policija (MNZ)

Sodelujoči: Javna agencija RS za varnost prometa (MIP), MIZKŠ

Finančni načrt: bo določen po uskladitvi z nosilcem

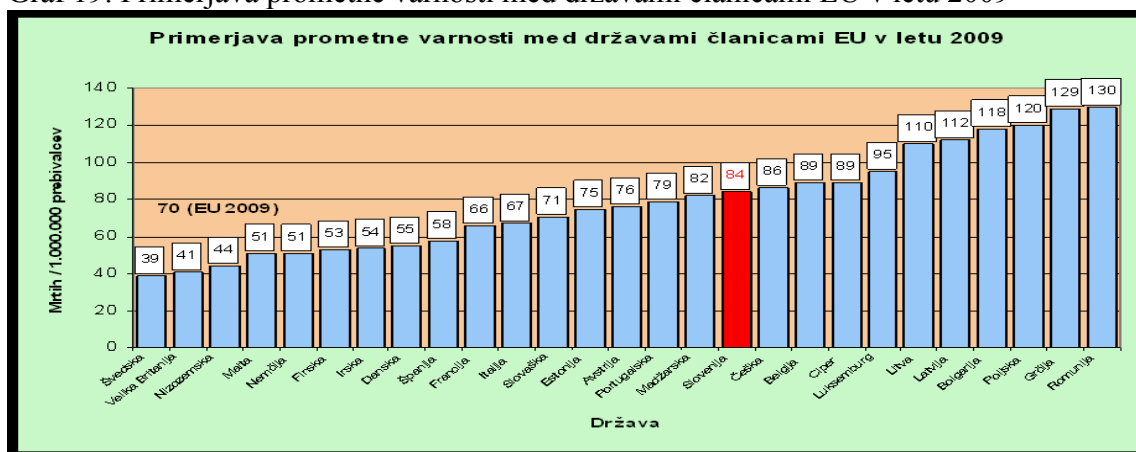
Obdobje in rok: do 2021

Kazalnik: Razmerje med številom smrti v prometu pri mladih med 15. in 24. letom in celotnim prebivalstvom

Kazalnik: Število poškodb in smrti mladih v prometnih nezgodah zaradi prisotnosti alkohola

Umrljivost v cestnem prometu je odvisna od stopnje razvitosti prometnega sistema in ukrepov, ki jih posamezne države izvajajo za izboljšanje varnosti. Na podlagi podatkov o primerljivosti prometne varnosti Slovenije z državami EU za leto 2009 nam kazalci števila prometnih nesreč s smrtnim izidom na 1.000.000 prebivalcev razkrivajo, da je takih nesreč za 35 % več od povprečja 27 držav članic, kar Slovenijo uvršča na 17. mesto med njimi (Nacionalni program varnosti cestnega prometa za obdobje od 2012 do 2021 – predlog za obravnavo).

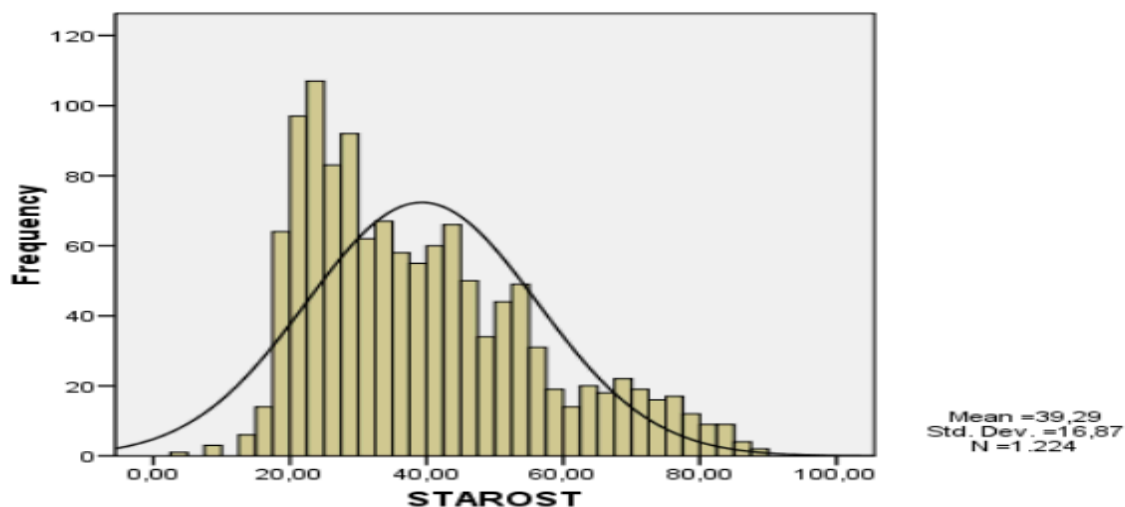
Graf 19: Primerjava prometne varnosti med državami članicami EU v letu 2009

Prav tako je za ukrepe, ki jih je potrebno sprejeti v okviru nacionalnega programa za mladino

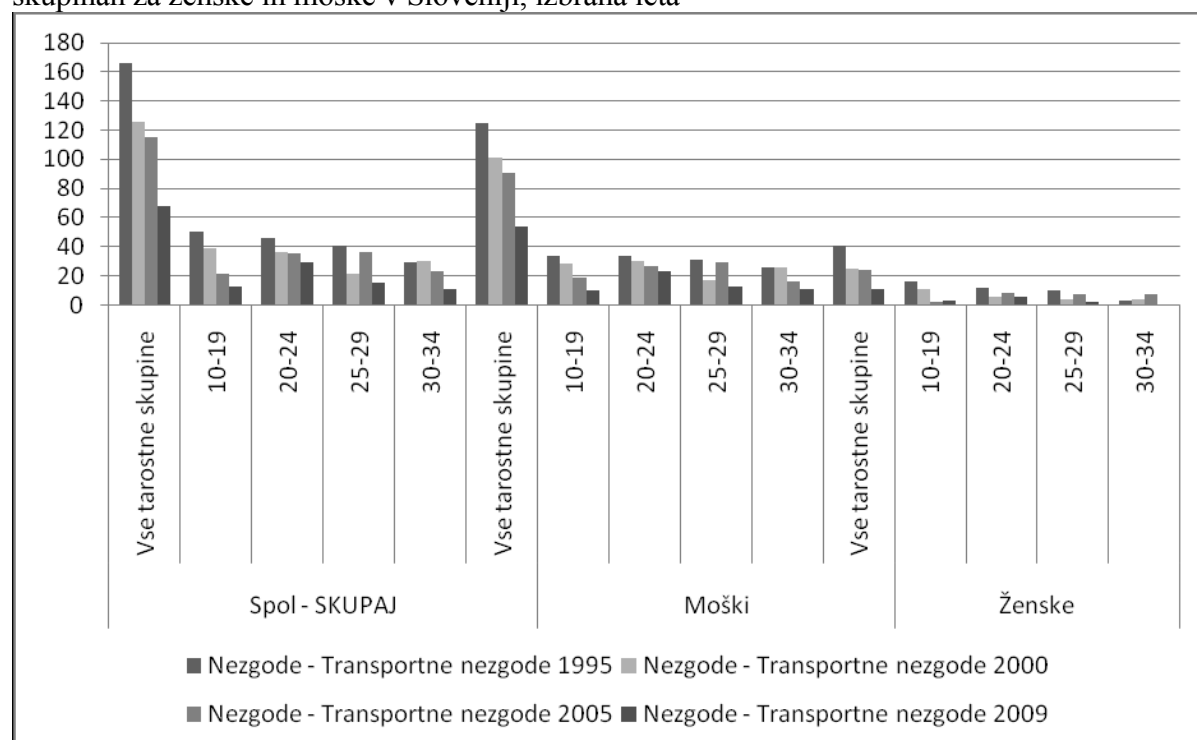
pomembno dejstvo, da je, kot kažejo raziskave, največja verjetnost, da bo voznik povzročil prometno nesrečo s smrtnim izidom, prav v starosti 19–25 let (glej Graf 19).

Graf 20: Histogram starosti povzročiteljev prometnih nezgod s smrtnim izidom

Vir: NPVCP

Graf 21: Gibanje števila smrti po zunanjem vzroku – prometnih nezgodah v izbranih starostnih skupinah za ženske in moške v Sloveniji, izbrana leta

Vir: SURS 2010

Pri prometnih nezgodah je umrljivost mladih med 20. in 24. letom na splošno višja od populacijske stopnje, pri čemer še posebej izstopajo moški. Primerjava med letoma 1995 in 2009 kaže, da so se stopnje umrljivosti v vseh starostnih skupinah znižale. Kljub temu je še vedno potrebno veliko pozornosti posvečati ukrepom, ki lahko pripomorejo k zmanjševanju umrljivosti mladih v prometnih nezgodah in povečanju prometne varnosti mladih (Lavrič in dr.,

2010: 313).

PODROČJE 6: Mladi in družba ter pomen mladinskega sektorja

6.1. Utemeljitev pomembnosti področja

Mladinske organizacije kot učno polje demokracije gradijo na mladem posamezniku kot aktivnem in odgovornem državljanu, ki bo ta odnos ohranil tudi kasneje v življenju. Zato mora država prepoznati interes v vzgajanju odgovornih državljanov in spodbujanju avtonomije s pridobivanjem kompetenc za neodvisno življenje. Tu nepogrešljivo vlogo igrajo tudi mladinske organizacije, ki z 'usposabljanjem' omogočajo mladim, da ti vplivajo na družbo, jim pomagajo na poti ekonomskega in socialnega osamosvajanja ter s tem ključno prispevajo k razvoju države (MSS, 2010)¹¹.

Eden izmed pomembnejših ciljev mladinskih organizacij je tudi spodbujanje participacije. Konvencionalna politična participacija med mladimi v zadnjem desetletju tendenčno upada in je v Sloveniji tudi nižja od EU27 povprečja. Tako se mladi v Sloveniji v primerjavi z evropskimi vrstniki od leta 1995 naprej v povprečju občutno manj zanimajo za politiko, prav tako pa izmed vseh držav EU27 politiki pripisujejo najnižji pomen v njihovem življenju, izražajo pa tudi nizko stopnjo občutka lastnega razumevanja politike (le 14 % jih zase meni, da se razumejo na politiko) (Lavrič in dr., 2010: 208-209). Zato pa je toliko več zanimanja za participacijo v obliki prostovoljnih dejavnosti. Le ta predstavlja najpogostejšo obliko participacije mladih (Lavrič in dr., 2010: 224). To vseeno kaže na družbeno angažiranost mladih in na njihov politični potencial ter proaktivno delovanje.

Družbeno angažiranost in participacijo mladih lahko povečujemo z njihovim večjim sodelovanjem v mladinskih organizacijah oz. s sodelovanjem v mladinskem delu. To predstavlja »načrtovan program (zlasti izkustvenega) neformalnega izobraževanja, ki je zasnovan z namenom, da (v sodelovanju z drugimi mladimi) pospešuje osebni in socialni razvoj mlade osebe, njeno integracijo v družbo skozi njeno prostovoljno sodelovanje in je komplementarno formalnemu izobraževanju in usposabljanju.« (Murn, 2010: 121). Da bi lahko mladi uspešno in učinkovito sodelovali v mladinskem sektorju je potrebno reševati nekatere probleme, ki znotraj le tega otežujejo nadaljnje spodbujanje strukturiranega dialoga, promoviranje pomena mladinske participacije, izboljšanje infrastrukture v mladinskem sektorju, okrepitev informiranja in usmerjanja v mladinskem sektorju in spodbujanje ustanavljanja in razvoja mladinskih struktur, ustvarjanje kapacitet za kakovostno mladinsko delo, zagotavljanje delovanja neorganizirane mladine in razvoja prostovoljstva mladih, ki skupaj tvorijo problemska osišča, ki jih Nacionalni program za mladino 2012-2021 naslavlja.

Ugotovitve raziskave Mladina 2010 so pokazale, da so mladi v Sloveniji v evropskem merilu nekoliko nadpovprečno ekološko ozaveščeni. V zadnjih dvajsetih letih je ekološka zavest mladih sicer nekoliko upadla tako v Sloveniji (kot tudi v primerljivih državah). Bolj zaskrbljujoče pa je ugotovitev, da je ves čas bistveno nižja v primerjavi s starejšimi generacijami. Zato ne preseneča, da so bolj ekološko ozaveščeni mladi, ki so starejši, osebno zrelejši, in v tem smislu bolj družbeno odgovorni (Lavrič in dr., 2010: 407). Zanimivo je, da so mladi kljub negotovostim, ki jih pred njih postavlja družba predvsem v smislu negotovosti na področju zaposlovanja (ti strahovi so se v zadnjem desetletju povečali) glede svoje osebne prihodnosti izrazito optimistični, glede prihodnosti družbe pa bistveno bolj pesimistični (Lavrič in dr.,

¹¹ http://www.mss.si/datoteke/dokumenti/MSS-129-10-PP_mladinskoorganiziranje.pdf

2010: 418). Ne glede na to, je potrebno več pozornosti namenjati mladim z manj priložnostmi – tistim, ki se soočajo s socialno izključenostjo, saj ima ta izredno negativne posledice, ki so vidne tako na ravni posameznika kot tudi na ravni celotne družbe.

6.2. CILJI IN PODPODROČJA

Cilje na področju mladih in družbe ter pomena mladinskega sektorja je težko umestiti v prioritete Državnega razvojnega programa Republike Slovenije za obdobje 2007-2013, ki vsebinsko izhaja iz dokumenta Strategija razvoja Slovenije, saj to področje pokriva razmeroma širok spekter družbenega delovanja mladih. Kljub temu so nekatera prioriteta podpodročja skladna z DRP 2007-2013 – predvsem s cilji druge (učinkovito ustvarjanje, dvosmerni pretok in uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta) in pete razvojno-investicijske prioritete (povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja).

Lažje je cilje tega področja umestiti v prednostna področja EU strategije Evropa 2020. Del ciljev tega področja, ti so vsebinsko sicer precej raznoliki, lahko umestimo v t. i. vodilno pobudo Strategije Evropa 2020, in sicer »Evropa, gospodarna z viri«, ki kot svoj cilj izpostavlja trajnostno rast in prehod v nizkoogljično družbo, večji del ciljev pa v t. i. vodilno pobudo, ki kot svoj temeljni cilj preko povečane mobilnosti izpostavlja izboljšanje položaja mladih, »Mladi in mobilnost«.

6.2.1. CILJ: Spodbujanje participacije med mladimi

Merilo: Povečanje udeležbe mladih na volitvah

Zmanjšati delež mladih (15–29 let), ki se ne bi udeležili volitev v parlament (povprečje EU27 – 28,2 %; povprečje SI 39,7 % v letu 2008) (EVS 2008)

Pričakovani razvojni učinek: povečano sodelovanje mladih pri upravljanju družbenih zadev

PRIORITETNO PODPODROČJE 1: Spodbujanje formalne politične participacije mladih

Nosilec: MPJU

Sodelujoči: URSM, lokalne skupnosti, mladinski sektor

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Delež mladih, ki se udeležijo državnoborskih volitev

Kazalnik: Delež mladih, ki se udeležijo lokalnih volitev

Kazalnik: Delež mladih poslancev v državnem zboru

Kazalnik: Delež mladih v občinskih svetih

Kazalnik: Delež mladih, ki so se v preteklih 12-ih mesecih udeležili e-volitev

Kazalnik: Delež mladih članov političnih strank

-

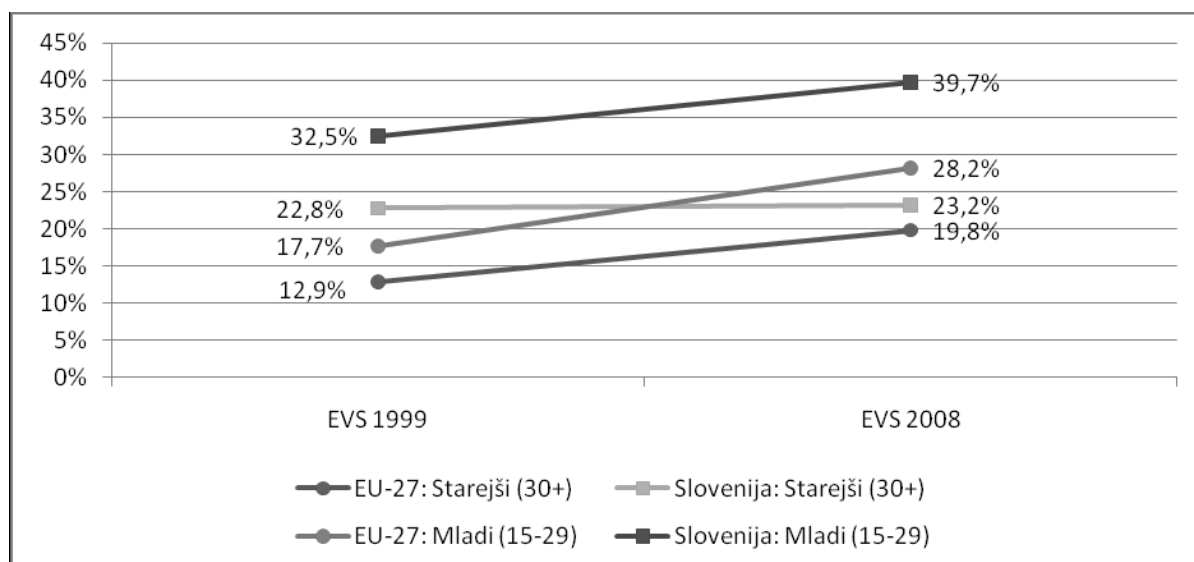
Participacija mladih v institucijah in procesih, ki oblikujejo njihovo življenje, je bistvenega pomena, če želimo vzpostaviti okolje, v katerem bodo mladi prevzemali odgovornost tako za lastno prihodnost kot prihodnost družbe. Zagotavljanje participacije mladih je ključno za uspešno in konstruktivno vključevanje mladih v življenje družbe. Oddaljenost od centrov moči, ekonomska šibkost in nenehno postavljanje v podrejen položaj pa pri mladih lahko povzroča apatičnost, neodgovorno vedenje in nekonstruktivno odzivanje na aktualne razmere. S participacijo se mladi tudi učijo demokracije oz. delovanja aktualnih političnih sistemov in pridobivajo veščine, potrebne za delovanje demokracije, kot so dogovarjanje, pogajanje, lobiranje ipd. Preko lastne participacije v procesih odločanja v otroštvu in zgodnji mladosti si mladi tudi pridobijo predstavo o tem, kako poteka javno (politično) odločanje in ga tako lažje razumejo. Vsekakor pa je participacija mladih več kot le učenje in mladi morajo dejansko imeti besedo pri odločanju. Podpora participaciji mladih in motivacija zanjo v mladih letih pomaga zagotavljati vključenost mladih v odločanje tudi v kasnejšem življenju in preprečevati njihovo odtujevanje (Odziv predstavnikov mladih v Svetu Vlade RS za mladino na delovni osnutek nacionalnega programa za mladino z dne 8. 8. 2011).

Politično in širše družbeno udejstvovanje mladih je pomembno tudi z vidika zagotavljanja aktivnega državljanstva in, širše, za delovanje sodobne družbe, saj kaže na zdravje in delovanje demokracije (Flanagan in Levine v Lavrič in dr., 2010: 178). Nedavne študije pa ugotavljajo, da mladi razmeroma redko sodelujejo v politiki (Fahmy; Dalton; Quintelier; Zukin; Kirbiš v Lavrič in dr., 2010: 178), zaradi česar (nekateri) raziskovalci današnje mladine opozarjajo na politično apatijo mladih ter na njihovo nezanimanje za politične teme.

Pri tem gre v največji meri za nezanimanje mladih za institucionalne oz. konvencionalne oblike političnega udejstvovanja (formalno, institucionalno, strankarsko politično participacijo). Mladi zaznavajo politične institucije in elite kot neodzivne (Bennett; Marsh in dr. v Lavrič in dr., 2010: 178), zaradi česar so odtujeni od političnega sistema (Hennin in dr. v Lavrič in dr., 2010: 178) in zato raje kot po konvencionalnih kanalih političnega odločanja, posegajo po novih, neposrednih, individualiziranih oblikah udeležbe (npr. podpisovanje peticij, udeležba na zakonitih demonstracijah, pridružiti se bojkotu, sodelovanje pri nenapovedanih stavkah, zasedanje poslopij v protestne namene). Veliko mladih namreč želi sodelovati pri odločitvah, ki zadevajo delovanje družbe, vendar na bolj individualen način, izven starih participatornih struktur in mehanizmov (Lavrič in dr., 2010: 178). Mlade generacije so tako bolj vključene v ad-hoc oblike participacije, kot so npr. forumi in interaktivne aplikacije, glasovanje preko spleta, skupine pritiska, ki se oblikujejo preko Facebooka itd.

Pomanjkanje zanimanja za formalno politično participacijo še posebej velja za Slovenijo, saj mladi pri nas v primerjavi z mladimi v EU27 v povprečju manj konvencionalno participirajo, kar je razvidno iz naslednjih grafov.

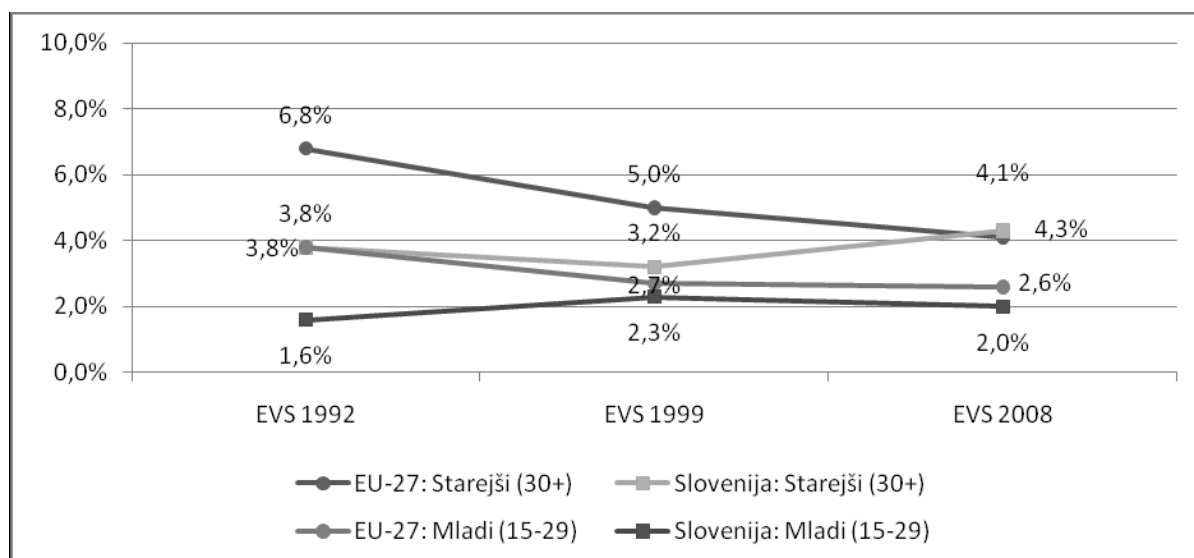
Graf 22: Delež mladih, ki se ne bi udeležili volitev v parlament, Slovenija EU27 v letih 1999 in 2008

Vir: Podatki raziskave EVS

Podatki o članstvu v političnih strankah, ki je eden izmed osrednjih kazalnikov konvencionalne politike, prikazujejo, da so mladi v povprečju manj vključeni v politične stranke v primerjavi z EU27, saj se le 2 % mladih poslužuje te oblike političnega udejstvovanja.

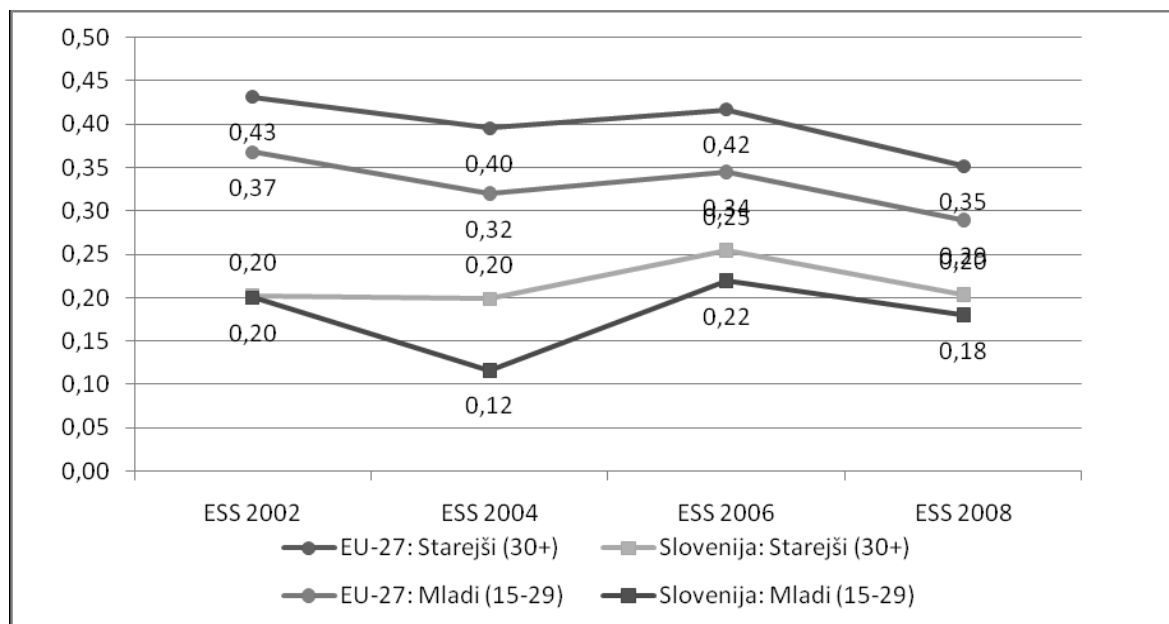
Graf 23: Članstvo v političnih strankah, Slovenija in EU27 v letih 1992, 1999 in 2008

Vir: Podatki raziskave EVS.

Graf 24: Kumulativna konvencionalna participacija¹², Slovenija in EU27 v letih 2002, 2004, 2006 in 2008

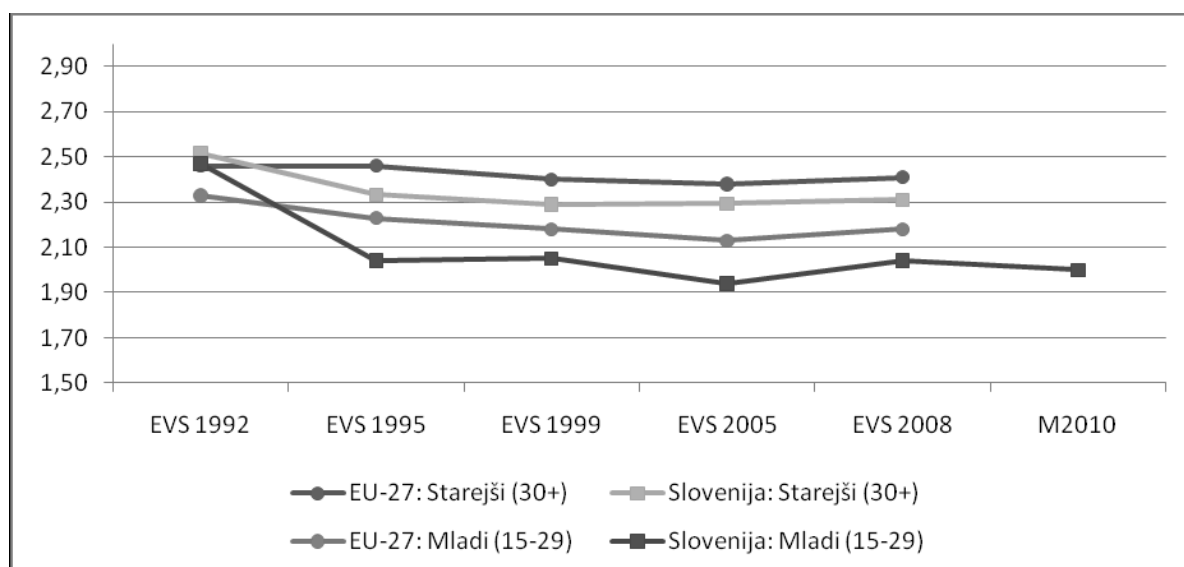
¹² Kumulativna konvencionalna participacija je v tem primeru (Mladina 2010) sestavljena iz samoocene anketirancev o pogostnosti izvajanja štirih oblik konvencionalne participacije: stiki s politiki oz. javnimi funkcionarji, opravljanje dela za politično stranko, opravljanje dela v drugi pol. organizaciji, nošenja »značk/nalepk« v podporo kandidatu ali stranki (v preteklih 12 mesecih).

Vir: Podatki raziskave ESS, Mladina 2010

Slovenska mladina se v primerjavi z evropskimi vrstniki od leta 1995 naprej v povprečju občutno manj zanima za politiko, prav tako pa izmed vseh držav EU 27 mladi v Sloveniji politiki pripisujejo najnižji pomen v njihovem življenju.

Graf 25: Zanimanje mladih za politiko, Slovenija in EU27 v letih 1992, 1995, 1999, 2005, 2008 in 2010

Vir: Podatki raziskave EVS, podatki raziskave Mladina 2010.

Mnenje mladih o političnih elitah se je v zadnjem času občutno poslabšalo in je v letu 2010 izrazito negativno, saj jih dobra polovica meni, da se politiki ne odzivajo na želje državljanov. Mladi prav tako izražajo nizko stopnjo občutka lastnega političnega vpliva.

PRIORITETNO PODPODROČJE 2: Spodbujanje strukturiranega dialoga

Nosilec: URSM

Sodelujoči: MSS, mladinski sektor

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Število vključenih mladih

Kazalnik: Število izvedenih dogodkov na lokalni/nacionalni ravni

Kazalnik: Število pripravljenih stališč

Prav zaradi tega je toliko bolj pomemben t. i. strukturiran dialog. Ta je namenjen zagotovitvi pravočasnega in učinkovitega prispevka mladih k oblikovanju javnih politik, ki jih zadevajo. Pospešil naj bi njihovo zavedanje, da lahko aktivno vplivajo na oblikovanje javnih politik v EU in zavedanje o skupnem lastništvu evropske ideje. Cilj strukturiranega dialoga je torej poglobitev sodelovanja med mladimi in oblikovalci in odločevalci o javnih politikah na EU nivoju ter oblastni. Na ta način skuša EU zagotoviti polno participacijo mladih v družbi in poglobiti sodelovanje med EU institucijami in mladimi (*The new concept of the European Structured Dialogue With Young People EAC/D1/JK/D 2008*).

Resolucija Sveta EU o prenovljenem okviru sodelovanju na področju mladine (2010-2018) poziva k nadaljevanju in poglobitvi strukturiranega dialoga z mladimi in mladinskimi organizacijami v okviru tematik, skladnih s splošnimi cilji evropskega sodelovanja na področju mladine in cilji, določenimi za posamezna obdobja. V okviru strukturiranega dialoga je treba okrepiti posvetovanja z mladimi in mladinskimi organizacijami na vseh ravneh, tako da bodo od njega imeli koristi vsi deležniki: mladinske organizacije, mladi, raziskovalci mladine in oblikovalci javnih politik ter politični odločevalci.

PRIORITETNO PODPODROČJE 3: Promoviranje pomena mladinske participacije

Nosilec: URSM

Sodelujoči: mladinski sektor, MIZKŠ

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Število članov/uporabnikov/sodelujočih v mladinskih organizacijah

Kazalnik: Število mladinskih organizacij, ki se prijavijo na javni razpis za financiranje URSM

Kazalnik: Število obiskov spletne strani Mlad.si

Kazalnik: število SŠ, katerih šolski programi spodbujajo okvire za učenje participacije, v teoriji in praksi

Kazalnik: Število kurikulumov, ki spodbujajo participacijo in aktivno državljanstvo

Politike EU se zavedajo problema, ki se navezuje na pomanjkljivo znanje mladih o političnih zadevah, zato je v Resoluciji Sveta Evrope iz leta 2006¹³ med ključnimi premisami, ki so pomembne za področje participacije mladine, izpostavljeno tudi formalno oz. neformalno učenje o participaciji ter dostop do informacij. Resolucija poudarja, da bi države članice EU za izboljšanje področja informiranja morale zagotoviti in izpopolniti dostop mladih do informacijskih storitev, zagotoviti kakovostne informacije in spodbujati mlade pri iskanju informacij o participaciji (Narat, 2011: 163).

Ena od ključnih ovir za sodelovanje v mladinskih organizacijah in za participacijo mladih je tudi relativno šibka informiranost o možnostih participiranja in sodelovanja mladih v mladinskih organizacijah. (Odziv predstavnikov mladih v Svetu Vlade RS za mladino na delovni osnutek nacionalnega programa za mladino z dne 8. 8. 2011).

PRIORITETNO PODPODROČJE 4: Infrastrukturne dejavnosti v mladinskem sektorju

Nosilec: URSM

Sodelujoči: lokalne skupnosti, mladinski sektor

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Delež finančnih sredstev, ki so jih lokalne skupnosti v preteklem letu namenile investiranju v mladinske hotele

Kazalnik: Delež finančnih sredstev, ki jih je država v preteklem letu namenile investiranju v mladinske hotele

Kazalnik: Delež finančnih sredstev, ki so jih lokalne skupnosti namenile za infrastrukturo mladinskih organizacij

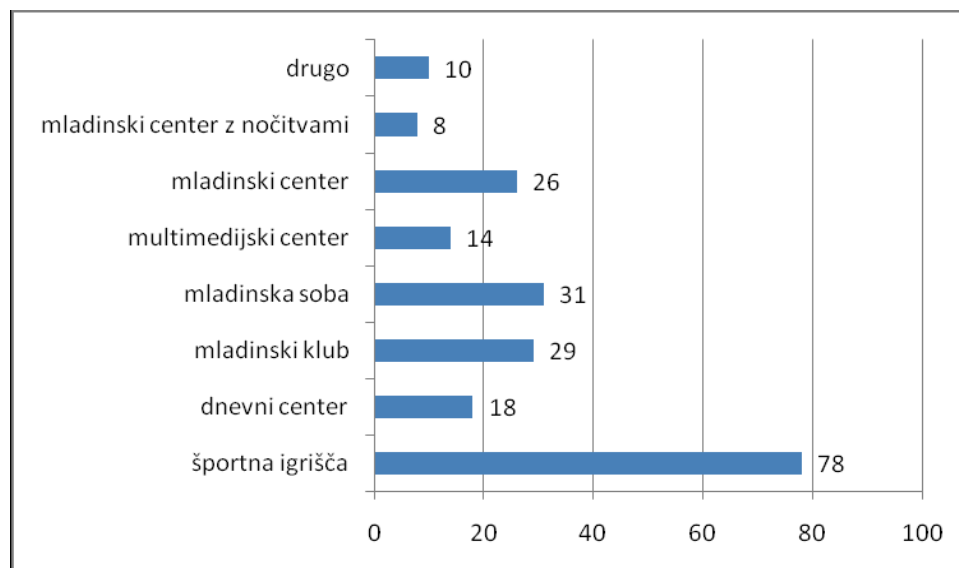
Kazalnik: Delež finančnih sredstev, ki jih je država namenila za infrastrukturo mladinskih organizacij

Publikacija *Mladinsko delo in mladinska politika na lokalni ravni* (Murn, 2010) je pokazala, da v 11 slovenskih občinah ne premorejo mladinske infrastrukture, ostale občine pa so infrastrukturo, ki naj bi bila namenjena mladim, opredelile, kot je razvidno v spodnjem grafu¹⁴ – v okviru projekta so občine odgovarjale na vprašalnik, ki je vključeval različna področja mladinskega dela; od 210 občin se jih je odzvalo 93.

¹³ Resolution of the Council and the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, on implementing the common objectives for participation by and information for young people in view of promoting their active European citizenship (2006/C 297/02)

¹⁴ V vprašalniku so spraševali, ali v občini obstaja mladinska infrastruktura. Pod pojmom mladinska infrastruktura razumemo fizični prostor (zemljišče ali stavba oziroma del stavbe), namenjen predvsem mladim za izvajanje mladinskega dela.

Slika 26: Mladinska infrastruktura

Vir: Murn 2010

19 občin v odgovoru na vprašalnik navaja, da njihova obstoječa infrastruktura ne ustreza namenu, nekatere občine pa izražajo pripravljenost za urejanje mladinske infrastrukture (mladinske klube in društvene prostore), druge pa da je pri njih premalo interesa mladih za ureditev tovrstne infrastrukture. 73 % občin načrtuje vlaganje v mladinsko infrastrukturo v srednjeročnem obdobju. Občine načrtujejo predvsem izgradnjo otroških in šolskih igrišč, del športnih objektov za urbane športe, pokrita igrišča, ureditev mladinskega centra, športnih dvoran, večnamenskih prostorov in podobno (Murn, 2010: 107-108).

Mladinska infrastruktura v Sloveniji je sicer po oceni občin zadovoljiva, kljub temu pa izražajo namen, da se v prihodnosti vanjo vlaga več sredstev. Problem, ki ga je potrebno izpostaviti je, da (med občinami) še vedno prevladuje mnenje, da infrastruktura, ki naj bi bila namenjena mladini, obsega predvsem športna igrišča (Murn, 2010: 108). Zato je potrebno več vlagati v mladinsko infrastrukturo, še posebej pa je potrebno okrepiti vlaganje v t. i. 'nešportni' del te infrastrukture.

Mladinski centri (kot ena izmed ključnih oblik takšne infrastrukture) razen prostora za preživljanje prostega časa in za kulturno ter umetniško udejstvovanje mladih služijo tudi kot osnovna infrastruktura, ki sploh omogoča delovanje številnih mladinskih organizacij in društev, podporo pa nudijo tako organiziranim kot neorganiziranim skupinam mladih. Ključna težava, s katerimi se najpogosteje soočajo manjše slovenske občine, so relativno omejena finančna sredstva, zaradi česar je proračun najpogosteje omejen na najnujnejše investicije, iz česar pa javni prostori, namenjeni mladini, hitro izpadejo (Novoselc, 2011: 45).

PRIORITETNO PODPODROČJE 5: Okrepitev informiranja in svetovanja v mladinskem sektorju

Nosilec: URSM

Sodelujoči: mladinski sektor

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Število informacijskih dejavnosti na lokalni ravni

Kazalnik: Obstoje rednega sodelovanja šol z organizacijami v mladinskem sektorju z namenom informiranja o možnostih participacije mladih

Kazalnik: Število mladinskih organizacij in organizacij za mlade, ki se ukvarjajo z informiranjem in svetovanjem v mladinskem sektorju

Kazalnik: Število uporabnikov portala mlad.si

Informiranje je eno od ključnih področij, ki vplivajo na doseganje avtonomije mladih in njihovo aktivno participacijo v družbi. Informiranje mladih zajema najrazličnejše (nekomercialne) aktivnosti v družbi, ki mladim nudijo informacije s področij, ki jih zadevajo:

- izobraževanje - možnosti formalnega in neformalnega izobraževanja;
- zaposlovanje - možnosti zaposlovanja in usposabljanj za delo, podpora iskalcem zaposlitve, pravice zaposlenih;
- stanovanja - dostop do stanovanj, podporni mehanizmi in pravice na tem področju;
- socialno varstvo - pravice in mehanizmi na tem področju;
- mladinsko organiziranje - vključevanje v strukture in aktivnosti organizacij v mladinskem sektorju in v nevladnih organizacijah;
- participacija - preko mladinskih idr. nevladnih organizacij, v izobraževalnem sistemu, na delovnem mestu in vključevanje v javne odločitve preko različnih mehanizmov (politične stranke, kandidiranje na volitvah, posredno in neposredno komuniciranje z odločevalci);
- zdravje mladih;
- prostovoljstvo in pristočasne aktivnosti (MSS, Programski dokument: informiranje).

Namen informiranja je ozaveščanje mladih o njihovih pravicah in dolžnostih, o možnostih in priložnostih, ki privedejo do uspešnega doseganja avtonomije. Informiranje lahko pomembno pripomore k dvigu participacije mladih in aktivnega državljanstva, saj lahko mladim na njim prijazne načine približamo procese odločanja. Visoka informiranost mladih pa je ugodno povezana tudi z zmanjševanjem števila socialno izključenih mladih (MSS, Programski dokument: informiranje).

6.2.2. CILJ Spodbujanje ustanavljanja in razvoja mladinskih struktur ter zagotavljanje delovanja neorganizirane mladine

Merilo: Povečanje števila mladinskih organizacij in organizacij za mlade s statusom

Povečati število MC (60), NMO (14), MSLS (18), NGO (41)

Zvišati znesek, ki ga URSM vlaga v javni razpis vsako leto (1.439.216 EUR v letu 2011)
--

Pričakovani razvojni učinek: izboljšanje delovanja mladinskega sektorja in povečano sodelovanje mladih pri upravljanju družbenih zadev

PRIORITETNO PODPODROČJE 6: Okrepitev financiranja mladinskih struktur in organizacij

Nosilec: URSM

Sodelujoči: Mladinski svet Slovenije, MPJU, lokalne skupnosti, ostala ministrstva

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Število občin, v katerih ne obstaja mladinski svet lokalne skupnosti

Kazalnik: Število občin, v katerih ne obstaja mladinski center

Kazalnik: Višina sredstev URSM, ki so namenjena za financiranje mladinskih organizacij in organizacij za mlade

Mladi se združujejo v različne oblike organiziranosti, kar ima za posledico tudi več vrst mladinskih organizacij. Delimo jih na **nacionalne mladinske organizacije, mladinske svete, mladinske centre ter druge nevladne organizacije.**

Urad RS za mladino je v letu 2011 sofinanciral dejavnost 133-ih organizacij, izbranih na podlagi javnega poziva za sofinanciranje dejavnosti. V skupini MSLS je Urad RS za mladino sofinanciral delovanje in programe 18-ih mladinskih svetov v skupni višini 29.217,00 €, v povprečju glede na načrtovano vrednost programov vseh MSLS-jev, ki je 108 tisoč €, pa v višini 26%. V skupini Mladinski centri je Urad RS za mladino sofinanciral delovanje in programe 60-ih centrov, v skupni višini 602.999,00 €, v povprečju glede na načrtovano vrednost programov vseh centrov, ki je skoraj 4,6 mio € pa v višini 13%. V skupini NMO je Urad RS za mladino sofinanciral delovanje in programe 14-ih NMO-jev v skupni višini 312.000 €, v povprečju glede na načrtovano vrednost programov vseh NMO-jev, ki je skoraj 1 mio €, pa v višini 32 %. V skupini druge nevladne organizacije je Urad RS za mladino sofinanciral delovanje in programe 41-ih DNO-jev v skupni višini 495.000,00 €. V povprečju je sofinanciral dejavnost v višini 20% glede na priznano vrednost programa. Priznana vrednost programov vseh NMO-jev je znašala 2,5 mio €.

Razrez prihodkov mladinskih organizacij prikazuje, da so vse organizacije precej uspešne pri črpanju sredstev, pa naj bodo ta sredstva lastni viri, uspešnost na razpisih ali pa uspešno lobiranje za donacije in prispevke uporabnikov (Murn 2010). Kljub določeni uspešnosti pri črpanju dodatnih virov **pa mladinske organizacije delujejo v slabih pogojih. Predvsem jih pestita finančna in posledično kadrovska podhranjenost.** Iz finančne podhranjenosti sektorja izhajajo različne težave, s katerimi se mladinske organizacije soočajo. Za delovanje organizacij in zagotavljanje demokratičnih procesov znotraj njih ni namenskih sredstev, kar postavlja mladinske organizacije v odnos odvisnosti, saj primarni financirji

mladinskih organizacij ostajajo javne institucije na državni in lokalni ravni, ki omogočajo predvsem projektno financiranje. Odsotnost sredstev za delovanje pomeni med drugim pomanjkanje sredstev za zaposlene, kar sili mladinske organizacije v iskanje virov financiranja zaposlitev, ki pa pogosto niso primerni za mladinski sektor, saj (1) **ne omogočajo zaposlitve primerno usposobljenih oseb** in (2) **ne omogočajo trajnostnega zaposlovanja v sektorju** (MSS; Volilni program po meri mladih 2011-2015: 10).

PRIORITETNO PODPODROČJE 7: Zagotavljanje geografsko usklajenega razvoja mladinskih struktur in delovanja neorganizirane mladine

Nosilec: URSM

Sodeluje: Mladinski svet Slovenije, MPJU, lokalne skupnosti

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Število občin, ki imajo sprejeto lokalno mladinsko strategijo

Kazalnik: Število občin, ki imajo MC

Kazalnik: Število občin, v katerih deluje MSLS

Analiza »*Mladinsko delo in mladinska politika na lokalni ravni*« kot enega izmed ključnih problemov na področju mladinskih struktur in mladinskega dela izpostavlja nezastopanost neorganizirane mladine na nacionalnem nivoju. V nacionalnih mladinskih organizacijah so namreč zastopani zgolj mladi, katerih usmeritev je izrazito interesna (taborniki, turizem, podeželska mladina in študentje), nazorska (krščanska) ali pa politična (podmladki). Na nacionalnem nivoju tako niso zajeti neorganizirana mladina, športna mladinska društva, ne šolajoča mladina in drugi, ki so že končali šolanje, pa sicer zaradi brezposelnosti niso obravnavani kot aktivno prebivalstvo (Murn, 2011).

Zato veliko težavo pri dejanskem uresničevanju javnega interesa v mladinski sferi predstavlja samo dejstvo, da trenutna ureditev zastopanosti mladinskih interesov preko Mladinskega sveta Slovenije ter mladinskih svetov na lokalni ravni ne zajema celotne populacije mladih. Težava tako ostaja predvsem, kako zajeti preostali, neorganizirani del mladinske populacije in ga vključiti v procese soodločanja in sooblikovanja politik. Neorganizirana mladina predstavlja večinski del mladinske populacije, systemske rešitve pa zajemajo zgolj organizirano mladino, ki dejansko predstavlja manjšino (Novoselc, 2010). Zato je potrebno okrepiti njen položaj, saj lahko le tako zagotovimo zastopanost interesov **vseh mladih**. S tega vidika je potrebno ohraniti značilnosti neorganizirane mladine, saj prav njihova neorganiziranost predstavlja socialni kapital in dodano vrednost ter polje potencialne inovativnosti delovanja mladine, a ji vseeno ponuditi prostor in mehanizme za izražanje mnenj, delovanje in zastopanost njihovih interesov.

Eden izmed prostorov, kjer se lahko udejestvuje tudi neorganizirana mladina so **mladinski centri**. V zadnjem času opažamo porast mladinskih centrov, in sicer jih je bilo v letu 2005 44, leta 2011 pa že 60. Spodnja slika prikazuje razpršenost mladinskih centrov v Sloveniji.

Ugotovimo lahko, da imamo v Sloveniji v določenih predelih visoko koncentracijo mladinskih centrov, v drugih predelih pa mladinskih centrov praktično ni.

Če pogledamo zemljevid slovenskih občin, je jasno, da so občine po kvadraturi v zahodnem in južnem delu Slovenije bistveno večje kot pa občine v osrednji, vzhodni in severni Sloveniji, kar posledično pomeni, da je v statistični regiji manj občin. Površinsko večja občina pa za mladinsko delo pomeni tudi bolj razpršeno mladino, medtem ko majhne občine pomenijo več različne vsebine, koncentracijo programov, večjo konkurenco ali/in boljše sodelovanje ter prenos dobrih praks.

Slika 27: Regionalna razporeditev mladinskih centrov glede na število mladinskih centrov

Vir: Murn 2010

Zaznamo lahko, da so mladinski centri sicer prisotni tudi v manjših mestih in naseljih, da pa je pojavnost mladinskih centrov rezervirana za večja mesta oziroma občine. Po številu mladinskih centrov izstopata MO Ljubljana in MO Maribor, pa tudi sicer je celotni zahodni del Slovenije slabo zastopan. Pokazalo se je, da ima vzhodni del Slovenije namreč bistveno bolj razvit mladinski sektor, kadar govorimo o mladinskih centrih (Murn, 2010).

Neenakomerno geografsko porazdeljenost lahko opazimo tudi pri **mladinskih svetih lokalnih skupnosti**, ki združujejo mladinske organizacije na lokalnem nivoju, ki so hkrati tudi ustanoviteljice mladinskega sveta. Številne občine nimajo mladinskega sveta, imajo pa

zelo aktivne mladinske organizacije, medtem ko imajo nekatere občine registrirana kar dva mladinska sveta. Od sprejetja Zakona o mladinskih svetih v letu 2000 se ustanavljajo v posameznih lokalnih skupnostih kot združevalni in predstavniški organ lokalnih mladinskih organizacij in lokalnih enot večjih mladinskih organizacij. Mladinski sveti lokalnih skupnosti zastopajo interese mladih pri lokalnih (občinskih) oblasteh in se z njimi dogovarjajo o aktivnosti, sredstvih ter infrastrukturi, ki bo namenjena mladim. Prav tako imajo v skladu z zakonom pravico do dajanja mnenj v vseh zadevah, obravnavanih v občinskih organih, ki zadevajo mlade. S svojim delovanjem spodbujajo dejavnosti mladinskih organizacij, skrbijo za informiranje njihovega članstva in širše javnosti o politiki lokalne skupnosti, predvsem na področjih, ki zadevajo mlade (Murn, 2010: 44).

Slika 28: Razpršenost mladinskih svetov lokalnih skupnosti

Vir: Murn 2010

PRIORITETNO PODPODROČJE 8: Ustvarjanje kapacitet za kakovostno mladinsko delo in vzpostavitev nacionalnega sistema usposabljanja in izobraževanja za mladinske delavce in mladinske voditelje

Nosilec: URSM

Sodeluje: mladinski sektor, MIZKŠ, Zavod RS za šolstvo, MDDSZ/ZRSZ, lokalne skupnosti

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: priprava profila mladinskega delavca (ureditev sistema potrebnih kompetenc za pridobitev 'naziva')

Kazalnik: Število vključenih mladinskih delavcev preko javnih del

Kazalnik: število oseb, ki pridobi kvalifikacijo za mladinskega delavca po zakonu o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah

Kazalnik: število oseb, ki pridobi kvalifikacijo za mladinskega delavca po izobraževalnih programih ali delov programov visokošolskih inštitucij

Kazalnik: Sprememba zakona o lokalni samoupravi glede pristojnosti lokalnih skupnosti za podporo mladinskemu sektorju

Kazalnik: Sprememba zakona o financiranju samoupravnih lokalnih skupnosti glede pristojnosti lokalnih skupnosti za podporo mladinskemu sektorju

Kazalnik: Vzpostavljen nacionalni sistem usposabljanja za mladinske delavce in mladinske voditelje

Ustvarjanje kapacitet za kakovostno mladinsko delo lahko razdelimo na štiri področja in sicer:

- zagotovitev formalizacije poklicnega profila mladinskega delavca,
- spodbujanje aktivnega državljanstva,
- razvoj lokalnih mladinskih politik in
- promoviranje mladinskega dela.

Mladinski delavec je v Sloveniji relativno neznan in le delno formaliziran poklic. Poklicni profil mladinskega delavca vključuje različne tipe kadrov, predvsem v okviru mladinskih organizacij in organizacij za mlade. Mladinski delavci se ukvarjajo z mladimi v obliki vodenja organizacij ali skupin mladih, projektne delo, informiranja, prostovoljstva, različnih neformalnih izobraževanj ter druge strokovne podpore mladim. Mladinsko delo pomaga mladim razvijati njihove sposobnosti in talente predvsem na izvenšolskih področjih, s čimer dopolnjujejo šolska znanja.

V kolikor želimo urediti področje mladinskega dela in formalizirati t. i. profil mladinskega delavca moramo nadalje razviti naslednja področja. Še posebej je potrebno razviti modele formalnih in neformalnih načinov izobraževanja za mladinskega delavca v Sloveniji ter razviti izbirni predmet »mladinsko delo«, ki bi ga smiselno vključili v srednješolsko izobraževanje. Kot podlago za uveljavitev poklicnega profila mladinskega delavca je potrebno pripraviti tudi strokovne podlage in opredeliti nabor znanj in veščin mladinskega delavca ter vzpostaviti sisteme za preverjanje in priznavanje neformalno pridobljenih veščin, ki so relevantne za mladinske delavce.

Spodbujanje **aktivnega državljanstva** je naslednji pomemben element zagotavljanja kapacitet za kakovostno mladinsko delo. Prvenstveno je usmerjeno v krepitev vloge mladih, v njihovo izobraževanje in usposabljanje za učinkovitejše udejstvovanje v javnem, političnem in splošnem družbenem dogajanju (razvoj in dvig kompetenc). Potrebno je krepiti nova znanja, veščine in vrednote mladih, ki bodo kot takšni sposobni razumeti svojo odgovornost do družbe. Le tako lahko dosežemo večje zanimanje mladih, njihovo dejansko udejstvovanje in posledično njihovo odzivnost na družbena dogajanja, ki jih zadevajo kot tudi enakovredno vključevanje v družbo

ter dostopnost do virov znanja in moči.

Naslednji element, ki lahko izboljša pogoje za uspešno mladinsko delo, je **razvoj lokalnih mladinskih politik**. Ta bo zagotovil dvig socialnih, državljskih in kulturnih kompetenc med mladimi in (tudi) odraslimi. V kolikor želimo nadalje spodbujati razvoj lokalnih mladinskih politik je potrebno več pozornosti nameniti vzpostavitvi in razvoju delovanja mladinskih struktur (mladinskih centrov, skupin, združenj, svetov, ipd.) v tistih lokalnih okoljih, kjer teh struktur še ni oz. se soočajo z ovirami za učinkovito delovanje.

Četrty pogoj za izboljšanje pogojev za uspešno mladinsko delo je **promoviranje** le tega. Tu je potrebno posebno pozornost nameniti promociji mladih kot družbene skupine, mladinskega sektorja, mladinskih organizacij in njihovih dejavnosti pri različnih javnostih. V ta namen je potrebno zagotoviti razvoj komunikacijske strategije za promocijo mladinskega področja pri različnih javnostih, promocijo mladih kot pomembne družbene skupine pri različnih javnostih, s poudarkom na splošni javnosti, promocijo organizacij na področju mladinskega dela in njihovih dejavnosti pri različnih javnostih, zvišati ugled mladinskemu delu in dejavnostim mladih tako med mladimi kot pri ostalih javnostih, s poudarkom na delodajalcih.

6.2.3. CILJ Spodbujanje mobilnosti mladih v mladinskem sektorju

Merilo: Povečanje števila udeleženih v shemah mobilnosti mladih v mladinskem sektorju

Izhodišče: Povečati število vključenih v MVA

Pričakovani razvojni učinek: okrepljena mobilnost mladih znotraj mladinskega sektorja

PRIORITETNO PODPODROČJE 9: Spodbujanje mobilnosti v mladinskem sektorju

Nosilec: URSM

Sodelujoči: MOVIT, MIZKŠ, MZZ

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Število mladih, ki so bili vključeni v programe mobilnosti neformalnega izobraževanja

Kazalnik: Število shem za spodbujanje učne mobilnosti mladih

Kazalnik: Število mladinskih organizacij, ki sodelujejo pri spodbujanju globalnega učenja

Kazalnik: Število mladinskih organizacij, ki sodelujejo pri humanitarni in razvojni dejavnosti države

Ena izmed bistvenih karakteristik mladinskega dela je neformalno in priložnostno učenje. V mladinskih organizacijah je spodbudno okolje za učenje predvsem zaradi metodologije in učenega okolja, ki mlade ne postavlja zgolj v vlogo učencev, pač pa jim velikokrat dopušča, da so sami soustvarjalci učnega procesa in vir znanja za sovrstnike, s katerimi se skupaj učijo in gradijo ter odkrivajo znanje. Na ta način mladi pridobijo pozitiven odnos do učenja in prevzemajo odgovornost za svoj učni proces in osvojeno znanje. Razvijejo pozitivno naravnost do učenja in tega, da je znanje mogoče usvojiti v različnih učnih situacijah, na različne načine, da se lahko različne oblike (formalnega in neformalnega ter priložnostnega) učenja nadgrajujejo in povezujejo ter so na ta način sposobni razvijati prenosljive kompetence vse življenje, ne zgolj v obdobju mladosti (MSS, 2010: 5).

Neprižnavanje neformalnega izobraževanja s strani države, formalnih izobraževalnih institucij in delodajalcev med drugim povzroča tudi pomanjkanje financiranja izvajanja neformalnega izobraževanja. Organizacije, ki neformalno izobraževanje izvajajo, zlasti mladinske organizacije, so tako v veliki meri odvisne od financiranja iz naslova razpisov. Slednji so le redko usmerjeni k sofinanciranju redne dejavnosti organizacij in večinoma sofinancirajo posamezne projekte. Na ta račun je izvajanje neformalnega izobraževanja v organizacijah pogosto odvisno od usmeritev in prioritet na eni strani države ter na drugi strani EU, kar zahteva prilagajanje vsebin neformalnega izobraževanja, organizacijam krati avtonomijo ter tako zmanjšuje kakovost neformalnega izobraževanja (MSS, 2010: 5). V mladinskem sektorju kakovost neformalnega izobraževanja in usposabljanja v mladinskem delu ni zagotovljena po enotnih standardih in se zato med različnimi izvajalci močno razlikuje tako pod naslovom vsebine kot tudi v metodologiji in dolgoročnosti učinkov. Vse to vpliva na velike zadržke pri poskusih uvajanja enakovrednega priznavanja neformalno in formalno pridobljenih znanj in delovnih izkušenj s strani relevantnih družbenih akterjev. Glavni argument proti uvedbi sistema priznavanja neformalnega izobraževanja je namreč prav relativna narava kvalitete neformalno pridobljenih znanj in kompetenc (MSS, 2010: 12).

Mednarodna mobilnost mladih v mladinskem delu in neformalnem izobraževanju je razširjena le pri omejenem številu mladih. Mnogi mladi so v svojem prostem času aktivni na področju neformalnega izobraževanja, ki poleg izobraževanja omogoča tudi možnosti mednarodne mobilnosti, s katero si povečajo zaposljivost. Na evropski ravni sicer obstajajo tovrstni programi za vzpodbujanje mobilnosti mladih, vendar ti programi ne dosegajo dovolj velikega deleža ciljne publike. Pri tem je bistveno, da so tovrstni programi mednarodne mobilnosti v mladinskem delu dosegljivi mladim ne glede na njihovo vključenost v sistem formalnega izobraževanja ter mladinskim organizacijam kot njihovim predstavnikom. Mobilnost mladih v okviru neformalnega izobraževanja v mladinskem delu s podporo evropskih programov je pomembna, saj mladi s tovrstno mednarodno mobilnostjo pridobijo izkušnje, ki so bistvene za krepitev njihovih kompetenc, hkrati pa prispevajo k nemotenemu delovanju in nadaljnjem razvoju mladinskega dela, povečanem prepoznavanju pomena neformalnega izobraževanja, mobilnosti mladih, krepitvi mladinskih organizacij ter spodbujanju aktivnega državljanstva mladih v Evropski uniji. Dostopnost tovrstne mobilnosti širšemu številu mladih je nenazadnje potrebna za dinamičen in dolgoročen razvoj mladinskih politik v nacionalnem okviru držav članic EU (MSS: Volilni program po meri mladih 2011-2015).

6.2.4 CILJ: Okrepitev segmenta raziskav in analiz na področju mladine

Merilo: Obstoj organizacije, ki med temeljne dejavnosti šteje raziskovanje mladine

Pričakovani razvojni učinek: zagotovitev dolgoročnega in stabilnega raziskovanja mladine

PRIORITETNO PODPODROČJE 11: Vzpostavitev nacionalne organizacije za raziskovanje mladine

Nosilec: URSM

Finančni načrt: *bo določen*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Vzpostavitev inštituta za raziskovanje mladine

V Sloveniji imamo več različnih raziskovalnih organizacij, ki med drugim raziskujejo na polju problemov družine, družinske politike, otrok in ostalih družbenih skupin. Tako npr. v okviru Inštituta RS za socialno varstvo že vrsto let deluje Otroška opazovalnica, ki spremlja položaj in kakovost življenja otrok v Sloveniji.

Urad RS za mladino je v zadnjih nekaj letih močno intenziviral raziskovalno-analitsko dejavnost (izvedene so bile analize in raziskave kot npr. Mladina 2010, »Analiza položaja mladih v Sloveniji 2009«, «, Analiza »Matrika ukrepov državnih organov na področju mladinske politike«, Analiza »Mladinsko delo in mladinska politika na lokalni ravni«, idr., vendar pa je potrebno in dolgoročno smiselno zagotoviti organizacijo, ki bi primarno raziskovala mladinsko polje, ki je sedaj razdrobljeno na različne raziskovalne, nevladne in druge organizacije. Slovenija za razliko od večine drugih evropskih držav nima vzpostavljenega celovitega sistema spremljanja družbenega položaja mladih, pri čemer je vzpostavitev takega sistema spremljanja smiselna tudi zaradi potreb spremljanja in poročanja Evropski komisiji, ki ima v načrtu več pozornosti kazalnikom mladine.

6.2.5. CILJ: Spodbujanje prostovoljstva med mladimi

Merilo: Povečati delež mladih prostovoljcev

Zmanjšati delež mladih (do 29 let), ki se nikoli ne vključijo v prostovoljno delo (SI: 60,7 (ESS 2008)).

Pričakovani razvojni učinek: zagotovitev kohezivnosti družbe

PRIORITETNO PODPODROČJE 10: Spodbujanje, promocija in podpiranje pomena prostovoljstva med mladimi

Nosilec: MPJU

Sodelujoč: URSM

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Delež organizacij s statusom pri URSM, ki so hkrati v registru prostovoljskih organizacij pri ministrstvu za javno upravo

Kazalnik: Delež mladih, ki so udeleženi v mednarodnih shemah mobilnosti mladih

prostovoljcev

Kazalnik: Število mladih, ki opravljajo prostovoljno delo preko šolskih in občinskih programih

Prostovoljstvo je del širšega okvira dejavnosti, ki se nanašajo na dajanje pomoči drugim. Gre za neprofitno in neplačano aktivnost, s katero posamezniki prispevajo k razvoju skupnosti in celotne družbe. Poseben pomen predstavlja prostovoljstvo tudi za mlade, predvsem z vidika izobraževalnega potenciala, saj mladi preko prostovoljnega dela v nevladnih organizacijah prispevajo k razvoju svoje lokalne skupnosti. Mladi kot družbena kategorija predstavljajo pomemben potencial in prostovoljne aktivnosti prepoznavajo v ponujanju individualne pomoči ali spremstva starejšim; v vidu učne pomoči sovrstnikom; v vidu druženja, vodenja iger, mladinskih delavnic, okoljevarstvenih in humanitarnih akcijah itd. (Gril in dr. v Deželan in Maksuti, 2011: 178).

Po podatkih raziskave Mladina 2010 se mladi izmed vseh oblik participacije najpogosteje udeležujejo prostovoljnih dejavnosti. Poleg vključenosti v zaposlitev in izobraževanje, predstavljajo prostovoljne dejavnosti osrednji mehanizem socialne vključenosti v Sloveniji. Najpogosteje so prostovoljne dejavnosti mladih vezane na varnost in urejenost kraja, kjer bivajo mladi ter na aktivnosti povezane z mladinskimi interesi in mladimi.

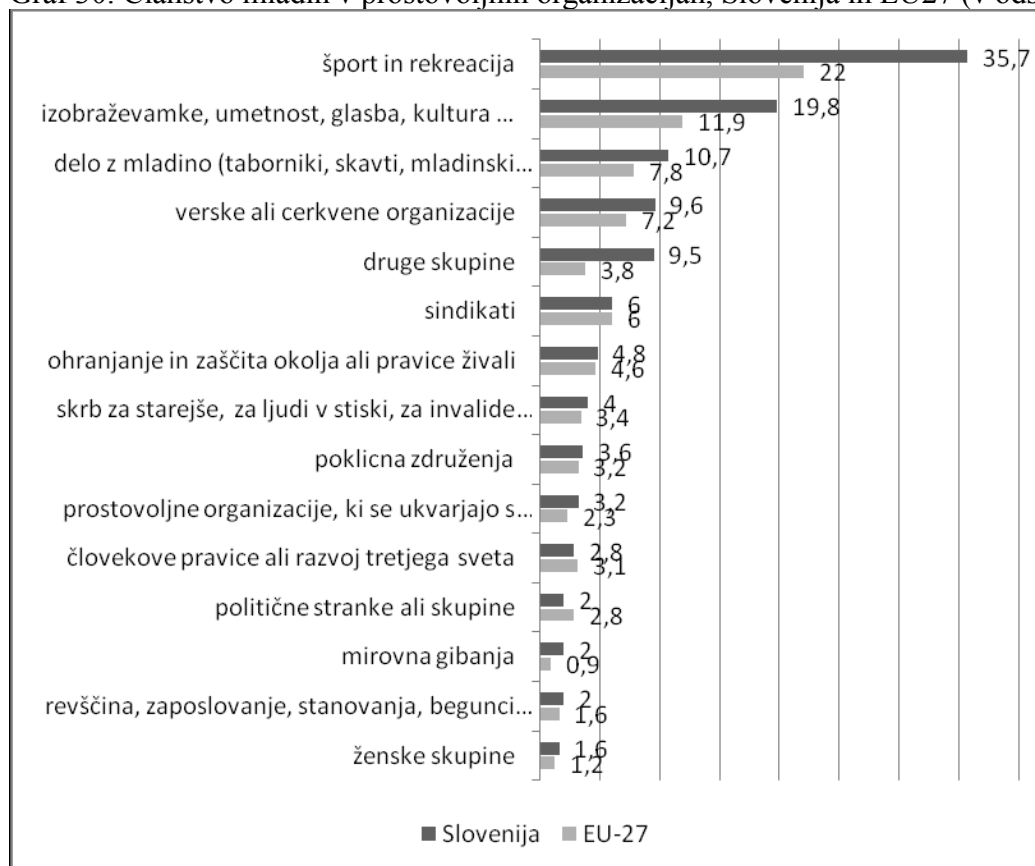
Graf 29: Prostovoljne dejavnosti mladih, Mladina 2010 in Shell 2010

Vir: Podatki raziskave Mladina 2010, podatki raziskave Shell 2010.

Z vidika članstva mladih v različnih vrstah organizacije, so mladi v Sloveniji najpogosteje v članjeni v organizacije s področja športa in rekreacije ter kulture, občutno nižje pa je članstvo mladih v političnih strankah.

Graf 30: Članstvo mladih v prostovoljnih organizacijah, Slovenija in EU27 (v odstotkih)

Vir: Mladina 2010

Spodbujanje prostovoljstva mladih je pomembno zato, ker le ti s svojim prostovoljnim delom sami krepijo sebe in rastejo kot osebe, ki lahko proaktivno spreminjajo svet okoli sebe. Zato je nujno potrebno okrepiti vse mehanizme za krepitev in povečanje ozaveščenosti o koristnosti in pomembnosti prostovoljstva.

6.2.6. CILJ: Spodbujanje trajnostnega načina družbenega delovanja s poudarkom na prehodu v nizkoogljično družbo

Merilo: Povečati število šol, ki izvajajo programe in/ali projekte vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj, na več kot dve tretjini vseh šol

V šolskem letu 2009/2010 je bilo v Sloveniji 628 eko šol (34 % vseh šol) (ARSO 2010)

Pričakovani razvojni učinek: zagotovitev dolgoročnega trajnostnega delovanja

PRIORITETNO PODPODROČJE 12: Spodbujanje razumevanja sprememb, ki vplivajo na delovanje globalnega ekosistema in zavesti o pomenu trajnostnega okoljskega delovanja

Nosilec: MKO

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Merjenje okoljske zavesti mladih skozi raziskave javnega mnenja (vrednote mladih SJM, ESS, REUS in druge raziskave javnega mnenja)

Kazalnik: Delež šol, ki izvajajo programe in/ali projekte vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj med vsemi šolami

Kazalnik: Število nevladnih organizacij v mladinskem sektorju, ki sodelujejo pri projektih trajnostnega razvoja

PRIORITETNO PODPODROČJE 13: Spodbujanje celostnega razumevanja trajnostnega razvoja s poudarkom na trajnostnem delovanju za prehod v nizkoogljično družbo (preseganje prevlade ekoloških tem v razumevanju trajnostnega razvoja)

Nosilec: MKO

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Delež programov in projektov s področja trajnostnega razvoja v primerjavi z vsemi programi in projekti na polju mladine (tako število kot delež sredstev in število vključenih mladih)

Kazalnik: Merjenje okoljske zavesti mladih skozi raziskave javnega mnenja (vrednote mladih SJM, ESS, REUS in druge raziskave javnega mnenja)

Koncept trajnostnega načina družbenega delovanja je tesno povezan s konceptom družbene odgovornosti, ki jo lahko najsplošneje opredelimo kot obveznost človeštva, da uresničuje skupne cilje (Cooper in Vargas; Brandon in Lombardi v Lavrič in dr., 2010: 403). V tem smislu trajnostni način družbenega delovanja presega osebne in ožje družbene (npr. družinske, prijateljske) interese v smislu, da vključuje skrb za dolgoročno stabilnost in blaginjo širše družbe. Podnebne spremembe, ki so v tem trenutku najbolj opažen globalni okoljski problem, bodo na primer prizadele dele sveta, ki so najbolj ranljivi, in ne nujno območij, kjer so emisije največje. Na ta način sedanja generacija ljudi omejuje razvojne možnosti prihodnjih generacij, razvite družbe pa zavzemajo nesorazmerno velik delež nosilne spodobnosti planeta. Zato je nujno tudi v Sloveniji zagotoviti hitrejši prehod v nizkoogljično družbo (družba, gospodarstvo), v kateri so emisije toplogrednih plinov nižje od absorpcijske sposobnosti globalnega ekosistema, in hkrati temelji na načelih trajnostnega razvoja).

V ekonomskem smislu trajnostni razvoj pomeni, da mora družba upravljati tri vrste kapitala (gospodarskega, družbenega in naravnega), ki so lahko tudi nenadomestljivi, njihova poraba pa nepovratna. Zaradi celovitega pristopa prehod v nizkoogljično družbo predstavlja stroškovno najučinkovitejšo možnost za zaustavitev globalnega segrevanja ob hkratnem doseganju drugih razvojnih ciljev človeštva.¹⁵ Takšen pristop je možen le preko (kritičnega) spoznavanja in

¹⁵ Hkrati s podnebnimi spremembami na delovanje globalnega ekosistema vplivajo še druge spremembe. Najhujše so izguba biotske pestrosti, kemično onesnaževanje, spremembe v krogotokih dušika in fosforja, izraba

razumevanja odnosov svetovne soodvisnosti, upoštevanja načela pravične delitve bremen – za delovanje, ki vodi v svet večje pravičnosti, enakosti in človekovih pravic za vse, preko medkulturnega dialoga, celostnega pristopa in ekosistemskega mišljenja, povezovanja okoljskih, gospodarskih in socialnih vprašanj. Zato je osnovni namen vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj (po UNECE) razvijati in krepiti sposobnost posameznikov, skupin, skupnosti, organizacij in držav za sprejemanje ocen in odločitev v prid trajnostnega razvoja. Usposabljanje za praktične aktivnosti in smotrno (demokratsko) odločanje na tem področju ponuja več projektnih mrež, ki že uspešno delujejo v slovenskih šolah (od ekošol do slovenske mreže zdravih šol) vključeno je v projekte in programe več nevladnih organizacij (na primer Umanotera, Focus) ter drugih organizacij in institucij. Glede na pričakovane potrebe prehoda v nizkoogljično družbo je smiselno te programe in projekte nadgraditi in spodbuditi mlade, da se v večji meri vključujejo vanje.

Raziskave javnega mnenja¹⁶ so na primer pokazale, da je v Sloveniji v primerjavi z drugimi državami članicami EU osnovna informiranost o vzrokih in posledicah podnebnih sprememb na relativno visoki ravni. Visoki stopnji ozaveščenosti pa ne sledijo v enaki meri proces spreminjanja navad na osebni in družbeni ravni, upoštevanje ukrepov ter doseganje podpore za prehod na nove tehnologije. Zato je ključni cilj vzgojno-izobraževalnih aktivnosti na tem področju prehod od prepoznanja podnebnih sprememb kot enega ključnih globalnih izzivov k zavestni odločitvi in usposobitvi mladih za načrtovanje in izvajanje ukrepov blaženja podnebnih sprememb in prilagajanja nanje.

6.2.7. CILJ: Večja socialna vključenost mladih z manj priložnostmi

Merilo: Zmanjšati revščino in socialno izključenost mladih z manj priložnostmi

Stopnja tveganja revščine (16-24 let) (SI: 8,4 (EUROSTAT 2009))

Pričakovani razvojni učinek: zagotovitev polne družbene participacije mladih in zmanjšanje tveganja revščine

PRIORITETNO PODPODROČJE 14: Izboljšati in okrepiti programe, ki spodbujajo in podpirajo socialno vključenost mladih z manj priložnostmi

Nosilec: MDDSZ

Sodelujoči: MIZKŠ

kmetijskih zemljišč in zalog pitne vode, tanjšanje ozonske plasti in povečevanje kislosti morij (Lester R. Brown 2009). Koncept nizkoogljične družbe sicer izhaja iz nuje po reševanju problema podnebnih sprememb, vendar odgovarja tudi na druge okoljske izzive. Zahteva premislek in ponovno integracijo vseh vidikov življenja in gospodarstva okoli tehnologij in pristopov, ki povzročajo malo emisij TGP zaradi učinkovite rabe energije in snovi, njihovega pridobivanja iz obnovljivih virov, ponovne uporabe, recikliranja in odstranjevanja odpadkov z minimalnimi emisijami, učinkovite raba naravnih virov ter trajnostne proizvodnje in potrošnje – vsi ti ukrepi imajo širše okoljske učinke (SVPS 2011).

¹⁶ Poročila o raziskavah javnega mnenja so med drugim dostopna na spletni strani SVPS: http://www.svps.gov.si/si/podnebne_spremembe/podnebna_politika/izvajanje/. Predstavitev rezultatov javnomnenjskih raziskav pa je vključena tudi v letno poročilo Republike Slovenije v okviru obveznosti UNFCCC in Kjotskega protokola (http://unfccc.int/resource/docs/natc/svn_nc5.pdf). Pomenljivi so tudi rezultati Raziskave o energetske učinkovitosti Slovenije REUS: <http://www.pozitivnaenergija.si/reus/raziskava-reus/>

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*
Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Število razpisov na temo socialne vključenosti mladih z manj priložnostmi

Kazalnik: Število razpisov na temo socialne vključenosti za katere lahko kandidirajo mladinske organizacije

Socialno izključenost se v splošnem pojmuje kot neprostovoljno izključenost/izločenost posameznikov in skupin iz političnih, ekonomskih in družbenih procesov, s čimer se preprečuje njihova polna participacija v družbi, v kateri živijo (Marlier in Atkinson v Lavrič in dr., 2010: 236). Kot pravi Carter (Lavrič in dr. 2010: 236), je socialna izključenost dinamičen proces, saj je vezana na sodobne družbene procese, ki lahko povzročijo izključenost določenih skupin in posameznikov, in ki tako postanejo marginalizirani s strani organizacij in institucij. Tudi zato je boj proti socialni izključenosti v zadnjih letih postal eden glavnih ciljev številnih držav in Evropske unije. Eden izmed ključnih razlogov za ugotavljanje obsega ter ukrepov v smeri zmanjševanja socialne izključenosti so njene neposredne negativne posledice, ki so vidne tako na ravni družbe kot na ravni posameznika (Lavrič in dr., 2010: 236).

Po podatkih raziskave Mladina 2010 so osrednji dejavniki tveganja, ki višajo verjetnost socialne izključenosti mladih, povezani z naslednjimi sociodemografskimi kazalniki: višja starost, nizka izobrazba očeta in matere, nizek mesečni dohodek, slabši materialni položaj respondentove družine ter odraščanje v urbanem okolju. Obenem so izsledki omenjene raziskave pokazali tudi negativno povezanost socialne izključenosti mladih s številnimi indikatorji psihosocialnega razvoja in fizičnim zdravjem mladih.

7. KULTURA, USTVARJALNOST, DEDIŠČINA IN MEDIJI

7.1. Utemeljitev pomembnosti področja

Na področju kulturnega udejstvovanja mladih mora imeti poseben pomen »sistematična kulturna vzgoja...«, obenem pa je tudi za kulturo življenjskega pomena, da je navzoča na vseh šolskih stopnjah in v vsem vzgojno izobraževalnem procesu, pa tudi, da je otrokom in mladini dostopna v okviru javne kulturne infrastrukture. Prav s kulturo je pri otrocih in mladini najlažje izoblikovati celovito razumevanje sveta in spodbuditi osebnostno rast.« (Nacionalni program za kulturo 2008–2011: 10)

Kultura je zgodovinski temelj nacionalne identitete in osrednji element sodobne evropske prepoznavnosti slovenske države. Kultura in umetnost sta ključni komponenti vsestranskega izobraževanja, zato mora biti kulturno-umetnostna vzgoja razumljena kot temeljna in splošna človekova pravica ter trajna vrednota za vse. Z vidika družbenega razvoja je kultura odločilna za razvoj posameznikove identitete, hkrati pa tudi za razvoj posameznikovih individualnih nadarjenosti (talentov). Razvoj in spodbujanje ustvarjalnosti in inovativnosti v izobraževanju ter usposabljanju je ena temeljnih, jedrnih funkcij in nalog vsakega izobraževanja (Svet Evropske unije, 2008¹⁷).

Kakovostna kulturno-umetnostna vzgoja prispeva k razvoju ustvarjalnih in inovativnih potencialov posameznikov ter h kultiviranju novih generacij kreativnih državljanov in državljanek v dobi zahtevnih tehnoloških sprememb in spremenjenih komunikacijskih praks, s tem pa h kreativnim in inovativnim kapacitetam družbe kot celote. Kulturno-umetnostna vzgoja lahko ima pomembno vlogo pri promociji socialne odgovornosti, socialni koheziji, kulturni raznolikosti in medkulturnem dialogu. Posebej je treba izkoristiti njen potencial pri razvoju in ohranjanju kulturne dediščine in identitete. Ključne kompetence¹⁸ – *kulturna zavest in izražanje, digitalna pismenost, sporazumevanje v maternem jeziku, sporazumevanje v tujih jezikih* – so tesno povezane prav s kulturo in ustvarjalnostjo, kar posredno velja tudi za *socialne in državljanske kompetence* ter *samoiniciativnost in podjetnost*.

Za celovit razvoj posameznikove kulturne zavesti ter za razvoj kulturne zavesti družbe kot celote je treba kulturno-umetnostno vzgojo načrtno razvijati v celotnem vzgojno-izobraževalnem procesu in jo prepoznati kot ključno vseživljenjsko kompetenco na vseh ravneh izobraževanja. Hkrati je treba spodbujati izobraževanje za ustvarjanje in poustvarjanje na področju umetnosti ter humanističnih študijev s področja kulture ter mladim omogočati štipendiranje študija teh smeri. Tudi s tem se ustvarjajo pogoji za pridobivanje novih znanj in dostopnost do umetniške ustvarjalnosti in kulture, spodbujanje raziskovanja in ustvarjalnosti ter povezave v mednarodnem prostoru. Pomembno je tudi ozaveščanje mladih o novih, »odprtih« poklicih, ki temeljijo na posameznikovi ustvarjalnosti. Primer so poklici v okviru kulturnih in ustvarjalnih industrij. Gre za industrije, katerih najpomembnejši skupni imenovalec je ustvarjanje medijskih, IKT, vizualnih, glasbenih, besednih in drugih vsebin, oblike poklicev pa se razpenjajo od klasičnih do svobodnih. Prav zaradi selitve svetovnega ekonomskega težišča od proizvodnje industrijskih in drugih produktov na proizvodnjo intelektualne lastnine ti poklici postajajo čedalje pomembnejši, že zdaj pa so pomemben ekonomski dejavnik in še premalo izkoriščena

¹⁷ Uradni list Evropske unije, C 141/17, 7. 6. 2008.

¹⁸ *Priporočila Evropskega parlamenta in Sveta o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje* (2006), Uradni list Evropske unije, 30. 12. 2006.

razvojna možnost Slovenije.

Pomemben del kulturne vzgoje je skrb za pismenost na več ravneh: po eni strani je treba spodbujati bralno kulturo in visoko receptivno in produktivno zmožnost v slovenskem jeziku, po drugi strani tudi v drugih in tujih jezikih, ki so del tako evropske (in svetovne) jezikovne dediščine kot vsakdanjih jezikovnih praks, ki omogočajo in plemenitijo socialne, kulturne in nenazadnje gospodarske stike med različnimi jezikovnimi skupnostmi. V tem okviru je treba posebno skrb nameniti različnim vidikom pismenosti, zlasti informacijski. Množična kultura mladih je namreč neločljivo povezana z razvojem interneta, katerega regulacija temelji na drugačnem principu kot uredniški nadzor klasičnih medijev. To dejstvo zahteva od mladih posebno komunikacijsko kulturo in informacijsko kompetenco v smislu zavedanja pravic, priložnosti in pasti, ki jih ponuja splet.

Pomembna sestavina znanj, vključenih v državljansko vzgojo, morajo biti znanja, povezana z nacionalno kulturo in kulturno identiteto. To je temelj naše državnosti, torej ključni razlog za obstoj Slovenije kot države. Poznavanje in spoštovanje lastne in tuje kulture ter kulturne raznolikosti, zavedanje pomena nacionalne kulturne dediščine, vključno z lokalnimi posebnostmi, so temelji vzgoje in razvoja. Spodbujanje varovanja in ohranjanja kulturnih stvaritev, ki so pomembne za nacionalno, evropsko in svetovno kulturno dediščino, razvoj in poznavanje vseh plasti žive (nesnovne) dediščine: običajev, šeg navad, ob tem bralne kulture in bralne pismenosti, je ključnega pomena za razvoj družbe in posameznika, še zlasti otrok in mladine.

7.2. CILJI IN PODPODROČJA

7.2.1. CILJ: Skrb za dostopnost kakovostne kulturne ponudbe in participacijo mladih v kulturi

Merilo: Izboljšanje dostopnosti kakovostne kulturne ponudbe in povečanje participacije mladih v kulturi

Pričakovani razvojni učinek: Krepitev dostopnosti kulturne ponudbe in povečano kulturno udejstvovanje mladih v kulturi, tako z vidika ustvarjalcev kot z vidika »potrošnikov« kulture

PRIORITETNO PODPODROČJE 1: Zagotoviti pogoje za krepitev participacije mladih v kulturi

Nosilec: MIZKŠ

Sodeluje: MDDSZ

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Povečanje deleža programov in projektov, ki aktivno vključujejo mlade

Kazalnik: Skrb za kakovost programov in projektov, namenjenih mladim

Kazalnik: Povečanje deleža programov in projektov, ki jih pripravljajo mladi (bodisi kot

študentje, zaposleni, samostojni kulturni delavci, prostovoljci)

Povišanje stopnje participacije mladih v kulturi, tako z vidika spodbujanja k ustvarjalnosti kot z vidika zagotavljanja pogojev za konzumiranje in refleksijo kakovostnih in raznovrstnih umetniških praks (od tradicionalnih do sodobnih). Kultura za mlade, z mladimi in kultura mladih mora biti pomemben element nacionalne in lokalne politike (partnerstvo). Kultura mora postati del vsakdanjega življenja mladih.

PRIORITETNO PODPODROČJE 2: Zagotoviti mladim pogoje za boljšo dostopnost do kulturne dediščine in njihovo aktivno vključevanje v dediščinske projekte

Nosilec: MIZKŠ

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Število izvedenih projektov, ki vključujejo aktivno sodelovanje mladih vseh starosti in različnih socialnih okolij pri spoznavanju in varstvu kulturne dediščine

Kazalnik: Vključenost različnih področij nepremične, premične in žive dediščine v kurikule (znotraj obveznih predmetov/izbirni predmeti/izvenšolske dejavnosti)

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *bosta določena po uskladitvi z nosilcem*

Skrb za ohranjanje kulturne dediščine (KD) je vse bolj celostna in kompleksna. Interdisciplinarno razumevanje KD postavlja v njeno središče človeka in njegove pravice do svobodne udeležbe v kulturnem življenju: »življenje z dediščino«. Zato je treba sistemsko omogočiti, da mladi že v najzgodnejši fazi svojega osebnega in socialnega razvoja dobijo tudi ustrezna znanja, izkušnje in sposobnosti, povezane s KD. Ukrep vključuje različne oblike delovanja, kot so načrtovani programi izobraževanja, informiranja, usposabljanja, prostovoljskega dela in drugačnega aktivnega ukvarjanja s KD, ki so nujni za boljšo ozaveščenost o pomenu dediščine. Kakovostna ponudba programov za preživljanje prostega časa mladih, nadgrajena z različnimi vsebinami za izobraževanje in prostovoljsko delo, omogoča večjo vključenost mladih v različne dediščinske projekte v Sloveniji in izven nje.

PRIORITETNO PODPODROČJE 3: Zagotoviti pogoje za večjo dostopnost aktivnega kulturnega ustvarjanja za mlade v smislu kontinuirane oblike neformalnega izobraževanja za različna umetnostna področja (po analogiji na področju glasbe – glasbene šole)

Nosilec: MIZKŠ (URSM)

Sodeluje: JSKD

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Število novih kontinuiranih oblik izobraževanja (število novih področij)

PRIORITETNO PODPODROČJE 4: Zagotoviti prostorske in tehnične pogoje za umetniško ustvarjanje mladih (infrastruktura ipd.), za seznanjanje in ukvarjanje z dediščino

Nosilci: lokalne skupnosti v sodelovanju z MIZKŠ (Urad RS za mladino ...),
Sodeluje: JSKD

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Povečanje števila ustrezno urejenih prostorov, v katerih lahko mladi umetniško ustvarjajo oziroma se ukvarjajo z dediščino

Kazalnik: Boljša geografska pokritost z MMC in drugimi ustrezno urejenimi prostori za mlade

Na lokalnih ravneh je v sodelovanju z MIZKŠ in JSKD treba mladim zagotoviti ustrezno infrastrukturo ter druge pogoje za umetniško in kulturno izražanje ter delo (MMC, ateljeji, prostori za vadbe glasbenih skupin ...).

PRIORITETNO PODPODROČJE 5: Za mlade iz vrst manjšinskih skupnosti in drugih ranljivih skupin zagotoviti dostopnost kulture tako, da bodo omogočene njihova dejavna vloga pri razvoju manjšinskih kultur, njihova enakopravna participacija v kulturnem življenju ter hkrati kakovostna integracija manjšin in ranljivih skupin v družbeno okolje; ob tem seznanjanje vse mladine s posebnostmi manjšinskih kultur

Nosilec: MIZKŠ

Sodeluje: MDDSZ

Finančni načrt: *bo določen po uskladitvi z nosilcem*

Obdobje in rok: *do 2021*

Kazalnik: Število kulturnih projektov, ki vključujejo mlade iz vrst manjšinskih skupnosti in drugih ranljivih skupin oziroma so njim namenjeni

7.2.2. CILJ: Skrb za pismenost v slovenskem jeziku, drugih maternih jezikih in tujih jezikih ter medijsko pismenost

PRIORITETNO PODPODROČJE 6: Razvoj bralne pismenosti

Nosilec: MIZKŠ

Sodelujejo: ZRSS, PI, ACS, JAK in MDDSZ

Finančni načrt: bosta določena po uskladitvi z nosilcem

Obdobje in rok: bosta določena po uskladitvi z nosilcem

Kazalnik: Izboljšanje rezultatov mednarodnih raziskav bralne pismenosti

Kazalnik: Rezultati nacionalnih preverjanj bralne pismenosti (matura v srednji šoli)

Povišanje stopnje pismenosti (bralne, medijske, informacijske ...) je ključno tako za izobraževanje kot zaposlovanje mladih. Zagotoviti je treba finančna sredstva ter organizacijsko podporo za izvajanje Nacionalne strategije za pismenost (akcijski načrt). *Pismenost je trajno razvijajoča se zmožnost posameznikov, da uporabljajo družbeno dogovorjene sisteme simbolov za sprejemanje, razumevanje, tvorjenje in uporabo besedil za življenje v družini, šoli, na delovnem mestu in v družbi. Pridobljeno znanje in spretnosti ter razvite sposobnosti posamezniku omogočajo uspešno in ustvarjalno osebnostno rast ter odgovorno delovanje v poklicnem in družbenem življenju.* (opredelitev iz Nacionalne strategije za razvoj pismenosti, 2006) Pismenost je ena od osnovnih kompetenc, s katerimi je treba opremiti mlade.

PRIORITETNO PODPODROČJE 7: Promocija branja in načrten razvoj bralne kulture.

Nosilci: MIZKŠ, ZRSS in JAK

Sodeluje: MDDSZ

Finančni načrt: bo določen po uskladitvi z nosilcem

Obdobje in rok: bosta določena po uskladitvi z nosilcem

Kazalnik: Udeležba mladih na projektih razvoja bralne kulture – bralna značka, Cankarjevo tekmovanje, drugi projekti bralne kulture (družinska pismenost ipd.)

Zagotoviti je treba pogoje za dvig zavesti o pomenu branja med mladimi, promovirati kakovostno ustvarjalnost na področju leposlovja in humanistike ter podpirati razvoj bralne kulture med mladimi (obiskovanje knjižnic, razvoj kulture kupovanja knjig ...).

PRIORITETNO PODPODROČJE 8: Razvoj in promocija medijske pismenosti in priprava akcijskega načrta medijske pismenosti.

Nosilec: MIZKŠ

Sodeluje: ZRSS

Finančni načrt: bo določen po uskladitvi z nosilcem

Obdobje in rok: bosta določena po uskladitvi z nosilcem

Kazalnik: Oblikovanje izhodišč za sprejem ukrepov za razvoj in promocijo medijske pismenosti

Kazalnik: Implementacija izhodišč: uvedba medijske pismenosti v OŠ in srednješolsko izobraževanje ter oblikovanje programov za vseživljenjsko izobraževanje na področju medijske pismenosti

Medijska pismenost v povezavi z e-pismenostjo oziroma digitalno pismenostjo je ključnega pomena za aktivno državljansko participacijo v demokratično zasnovani družbi. Moderna informacijska družba je zasnovana na ustvarjanju, distribuciji, uporabi, vključevanju in manipulaciji podatkov, ki za posameznika predstavljajo tako izziv oziroma konkurenčno prednost kot tudi past in nevarnost v gospodarskem, političnem in kulturnem udejstvovanju. Zato je pomembno, da se medijska in e-pismenost začneta vključevati v najzgodnejše oblike formalne socializacije ter trajata skozi celotno življenjsko obdobje.

PRIORITETNO PODPODROČJE 9: Strokovno usposabljanje strokovnih delavcev v VIZ na področju bralne in medijske pismenosti ter podpora raziskavam na tem področju na nacionalni ravni.

Nosilca: MIZKŠ in ZRSS
Sodelujeta: JAK in PI

Finančni načrt: bo določen po uskladitvi z nosilcem
Obdobje in rok: bosta določena po uskladitvi z nosilcem

Kazalnik: Število ponujenih in izvedenih programov usposabljanja

Kazalnik: Število strokovnih delavcev iz VIZ, ki se udeležijo tovrstnih usposabljanj

Kazalnik: Število raziskav s tega področja

7.2.3 CILJ: Kultura in ustvarjalnost sta v družbi prepoznana kot temelja splošne izobrazbe vsakega posameznika

PRIORITETNO PODPODROČJE 10: Kulturno-umetnostna vzgoja dobi ustrezno mesto v celotnem vzgojno-izobraževalnem sistemu

Nosilec: MIZKŠ
Sodeluje: ZRSS

Finančni načrt: bo določen po uskladitvi z nosilcem
Obdobje in rok: bosta določena po uskladitvi z nosilcem

Kazalnik: Vključenost različnih področij umetnosti in kulturne dediščine v kurikule (obvezni/izbirni predmeti)

Pomembna je umestitev programov kulturno-umetnostne vzgoje s poudarkom na različnih umetnostih ter kulturni dediščini v obvezni program vzgoje in izobraževanja na prvi stopnji, pri čemer bi posebej izpostavili spodbujanje aktivne kulturne ustvarjalnosti mladih, tudi v okviru različnih interesnih dejavnosti.

Seznam uporabljene literature:

Bajt, M., Zorko, M. (2009): Uživanje alkoholnih pijač med mladostniki - izsledki fokusnih

- skupin. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije. Dostopno prek: http://www.zdravjevsoli.si/attachments/article/173/fokusne%20porocilo_alkohol.pdf (17. 7. 2011).
- Boben Bardutzky, D., Boben, D., Čebašek Travnik, Z., Levačič, M., Sorko, N., Zorko, M. Odraščanje z ali brez alkohola: rezultati raziskave med slovenskimi osnovnošolci. Ljubljana: Društvo Žarek upanja: 2009. Dostopno prek: http://www.zarekupanja.net/ZAREK_UPANJA,,meni,raziskovalna_dejavnost,alkohol_in_mladi_-_osnovnosolci.htm (10. 9. 2011).
- Boben Bardutzky, D., Boben, D., Čebašek Travnik, Z., Levačič, M., Sorko, N., Zorko, M. Odraščanje z ali brez alkohola: rezultati raziskave med slovenskimi osnovnošolci. Ljubljana, Društvo Žarek upanja, 2010. Dostopno prek: http://www.zarekupanja.net/ZAREK_UPANJA,,meni,raziskovalna_dejavnost,alkohol_in_mladi_-_srednjesolci.htm (15. 10. 2011).
- Boljka, U. (2009): Demografske značilnosti mladih in problem rodnosti. V Rakar T. in U. Boljka (ur.). Med otroštvom in odraslostjo. Analiza položaja mladih v Sloveniji 2009. Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad RS za mladino. Ljubljana.
- Boljka, U. (2011): Izobraževanje in usposabljanje : matrika ukrepov na področju mladinske politike. V U. Boljka, (ur.). Matrika ukrepov državnih organov na področju mladinske politike. Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino. Ljubljana.
- Council of Europe (2005): Youth Policy – Here and now. Dostopno prek: <http://www.swedenabroad.com/SelectImage/54130/YouthPolicyReportRevised.pdf>, (1. 2. 2011).
- Currie, C in dr. (2004): International Report: Young People's Health in Context. Young People's Health in Context: international report from the HBSC 2001/02 survey, (Health Policy for Children and Adolescents, No.4). WHO Regional Office for Europe, Copenhagen.
- Deželan, T. (2011): Trajnostni način družbenega delovanja: matrika ukrepov na področju mladinske politike. V U. Boljka, (ur.). Matrika ukrepov državnih organov na področju mladinske politike. Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino. Ljubljana.
- Deželan, T. in Maksuti, A. (2011): Prostovoljne dejavnosti: matrika ukrepov na področju mladinske politike. V U. Boljka, (ur.). Matrika ukrepov državnih organov na področju mladinske politike. Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino. Ljubljana.
- Državni razvojni program Republike Slovenije za obdobje 2007-2013. Dostopno prek: <http://www.svlr.gov.si/index.php?id=1182> (27. 6. 2011).
- European Commission (2001): European Commission White Paper. A New Impetus for European Youth. Dostopno na: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0681en01.pdf (8. 8. 2011).
- European Commission (2005): Lisbon Strategy. The European Youth Pact. Dostopno na:

- http://ec.europa.eu/youth/archive/policies/youthpact_en.html (8. 8. 2011).
- European Commission (2009): Youth in Europe – A statistical portrait, EU Youth report ter European Research on Youth. Dostopno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-78-09-920/EN/KS-78-09-920-EN.PDF (8. 8. 2011).
- European Commission (2010): Europe 2020. Dostopno na: http://europa.eu/press_room/pdf/complet_en_barroso___007_-_europe_2020_-_en_version.pdf (8. 8. 2011).
- European Social Survey (2010): Dostopno prek: <http://www.europeansocialsurvey.org/> (7. 9. 2011).
- European Values Survey (2008). Dostopno prek: <http://www.europeanvaluesstudy.eu/evs/surveys/longitudinal-file-1981-2008.html> (7. 9. 2011).
- Eurostat (2009): Eurostat Statistics Database. Dostopno prek: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (6. 7. 2011).
- Eurostudent (2007): Eurostudent Survey III: Report on the Social and Living Conditions of Higher Education Students. Dostopno prek: <http://www.heai.ie/files/files/file/new%20eurostudent.pdf> (13. 9. 2010).
- Evropska komisija (2010): EU Youth Report. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/youth/news/doc/new_strategy/youth_report_final.pdf (2. 7. 2011).
- Evropska komisija (2010): European Research on Youth. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/policy-review-youth_en.pdf (2. 7. 2011).
- Filipovič, M. (2011): Bivanjske in stanovanjske razmere: matrika ukrepov na področju mladinske politike. V U. Boljka, (ur.). Matrika ukrepov državnih organov na področju mladinske politike. Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino. Ljubljana.
- Fundamental Rights Agency (2009): Developing Indicators for the Protection, Respect and Promotion of the Rights of the Child in the European Union. Agency for Fundamental Rights (FRA). Available at: http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/RightsOfChild_summary-report_en.pdf, (19. 10. 2009).
- Gabrijelčič Blenkuš M., Gregorič M., Tivadar B., Koch V., Kostanjevec S., Fajdiga Turk V., Žalar A., Lavtar D., Kuhar D., Rozman U. (2009) Prehrabene navade odraslih prebivalcev Slovenije z vidika varovanja zdravja. Ljubljana, Pedagoška fakulteta.
- Hurrelman, K. in drugi (2010): Shell-Jugendstudie 2010. [datoteka podatkov]. München: TNS Infratest.
- Ignjatović, M., in Trbanc, M. (2009): Zaposlovanje in brezposelnost mladih: aktivni, fleksibilni

- in prilagodljivi. V: Tatjana Rakar in Urban Boljka (ur.), Med otroštvom in odraslostjo, str. 39–55. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.
- Inštitut za varovanje zdravja RS (2011): Anketa o zdravju in zdravstvenem varstvu (EHIS). Dostopno prek: <http://www.ivz.si/index.php?akcija=novica&n=1662> (22. 10. 2011).
- Jeriček Klanšček H, Roškar S, Koprivnikar H, Pucelj V, Bajt M, Zupanič T. (2011): Neenakosti v zdravju in z zdravjem povezanih vedenjih slovenskih mladostnikov. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja.
- Lavrič, M. in dr. (2010): Mladina 2010. Družbeni profil mladih v Sloveniji. Urad RS za mladino. Maribor: Aristej.
- Lester R. Brown (2009): Plan B 4.0: Mobilizing to Save Civilization, Earth Policy Institute, Washington.
- Mandič, S. (2007): Odhod v prvo samostojno stanovanje: primerjalna analiza med državami EU. Družboslovne razprave, apr. 2007, letnik. 23, št. 54, str. 7-24.
- Mandič, S. (2009): Stanovanjske razmere mladih. V: Rakar, T., Boljka, U.. Med otroštvom in odraslostjo: analiza položaja mladih v Sloveniji 2009. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo, 2009, str. 77-93.
- Marčič, R. (2011): Zdravje in dobro počutje: matrika ukrepov na področju mladinske politike. V U. Boljka, (ur.). Matrika ukrepov državnih organov na področju mladinske politike. Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino. Ljubljana.
- Miheljak, V. in drugi (2000): Mladina 2000: slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad Republike Slovenije za mladino; Maribor: Aristej.
- MSS (2010): Programski dokument Mladinskega sveta Slovenije: Izobraževanje mladih.
- MSS (2010): Programski dokument Mladinskega sveta Slovenije: Stanovanjska problematika mladih.
- MSS (2010): Programski dokument Mladinskega sveta Slovenije: Mladinsko organiziranje.
- MSS (2010): Programski dokument Mladinskega sveta Slovenije: Zaposlovanje mladih.
- Mulder, C. (2009): Leaving the parental home in young adulthood. V: Andy Furlong (ur.), Handbook of Youth and Young Adulthood, str. 2003-209. London & New York: Routledge.
- MZ (2011): Dopis MZ z dne 11. 10. 2011; Dopolnitev delovnega osnutka Nacionalnega programa za mladino.

- Nacionalni program varnosti cestnega prometa za obdobje od 2012 do 2021 – predlog za obravnavo. Dostopno prek: [http://www.avp-rs.si/avp/avp-si.nsf/0/FD9E1C9AAFAF603CC22578860035AA82/\\$FILE/Nacionalni%20program_3_5_2011.pdf](http://www.avp-rs.si/avp/avp-si.nsf/0/FD9E1C9AAFAF603CC22578860035AA82/$FILE/Nacionalni%20program_3_5_2011.pdf) (15. 9. 2011).
- Nacionalni program za kulturo 2008–2011 (2008): Dostopno na: http://www.ifa.de/fileadmin/content/informationsforum/online_services/downloads_europanetz/KulturprogrammSlowenien.pdf, (23. 8. 2011)
- Narat, T. (2011): Participacija in socialna vključenost: matrika ukrepov na področju mladinske politike. V U. Boljka, (ur.). Matrika ukrepov državnih organov na področju mladinske politike. Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino. Ljubljana.
- OECD (2010): Health at a Glance: Europe 2010, OECD Publishing. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/health/reports/european/health_glance_2010_en.htm (4. 6. 2011).
- Pavlin, S. (2007): Vloga kompetenc v družbi znanja: profesionalizacija poklicev. V: Kramberger, Pavlin (ur.). Zaposljivost v Sloveniji. FDV. Ljubljana.
- Pravilnik o metodologiji izdelave in izdaji energetskih izkaznic stavb.
Ur. l. RS, št. 77/2009. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_PRAV8151.html (10. 10. 2011).
- Rakar, T. (2009): Izobraževanje in izobraženost mladih. V: Rakar T. in U. Boljka (ur.). Med otroštvom in odraslostjo. Analiza položaja mladih v Sloveniji 2009. Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino. Ljubljana.
- Rebernik, M., Tominc, T., Pušnik, K. (2010): Slovensko podjetništvo v letu krize. GEM 2009. Univerza v Mariboru. Ekonomsko-poslovna fakulteta. Maribor. Dostopno prek: <http://www.gemslovenia.org/gem-porocila/> (10. 10. 2010).
- Rehm J, Mathers C, Popova S, Thavorncharoensap M, Teerawattananon Y, Patra J. (2009): Global burden of disease and injury and economic cost attributable to alcohol use and alcohol use disorders. *Lancet*; 373(9682): 2223–33.
- Rehm J, Taylor B, Patra J. (2006): Volume of alcohol consumption, patterns of drinking and burden of disease in the European region 2002. *Addiction*, 2006; 101: 1086-1095.
- Resolucija o Nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020 (ReNPVŠ11-20). Ur.l. RS, št. 41/2011. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_RESO71.html (15. 11. 2011).
- Rindfuss, R. R. in Brauner-Otto, S. R. (2008): Institutions and the Transition to Adulthood: Implications for Fertility Tempo in Low-fertility Settings. *Vienna Yearbook of Population Research* 2008, str. 57–87. Dostopno na: http://hw.oeaw.ac.at/0xc1aa500d_0x001c9ea0.pdf (5. 7. 2009).
- Rok Simon, B. in Mihevc Ponikvar, M. (2009): Zdravje mladostnikov in mlajših odraslih. V: Rakar, T. in Boljka, U. (Ur.). Med otroštvom in odraslostjo. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad RS za mladino in Inštitut RS za socialno varstvo.

Spletna stran Urada RS za enake možnosti. Dostopno prek:
http://www.uem.gov.si/si/delovna_podrocja/usklajevanje_druzinskega_in_poklicnega_zivljenja/ (5. 6. 2011).

SURS (2009): Prebivalstvo Slovenije danes in jutri, 2008-2060. Dostopno prek:
<http://www.stat.si/doc/pub/prebivalstvo2009.pdf> (29. 9. 2010).

SURS (2009): Projekcije prebivalstva EUROPOP 2008 za Slovenijo, 2008–2060, nizka, srednja in visoka varianta, konvergentni scenarij. 28. julij 2009, posebna objava. Dostopno na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2515 (29. 7. 2009).

SURS (2010): SI-Stat podatkovni portal. Dostopno na:
<http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/statfile2.asp> (15. 10. 2011).

SVPS (2011): Dopis SVPS št. z dne 4. 11. 2011; Dopolnitev delovnega osnutka Nacionalnega programa za mladino.

SZO (2008): Inequalities in Young People's Health. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: International report from the 2005/2006 survey. Health Policy for Children and Adolescents, No. 5. Geneva: World Health Organization

Šušteršič, J. (ur.) (2005): Strategija razvoja Slovenije. UMAR. Dostopno na:
http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/projekti/02_StrategijarazvojaSlovenije.pdf (8. 8. 2011).

Tomori, M., Stergar, E., Pinter, B., Makovec, M. in Stinkovič, S. (1998): Dejavniki tveganja pri slovenskih srednješolcih. Ljubljana: Ministrstvo za znanost in tehnologijo, Ministrstvo za zdravstvo Republike Slovenije.

Uredba o dokumentih razvojnega načrtovanja in postopkih za pripravo predloga državnega proračuna in proračunov samoupravnih lokalnih skupnosti (Ur.l. RS, št. 44/2007, spremembe: 54/2010). Dostopno prek:
http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_URED4053.html (5. 8. 2011).

Vertot, N. (2009): Mladi v Sloveniji. SURS. Ljubljana.

World Values Survey (2009): 1981-2008 Official Aggregate v.20090901. (2009). World Values Survey Association (www.worldvaluessurvey.org). Aggregate File Producer: ASEP/JDS, Madrid.

Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju (ZJIMS): Ur.l. RS, št. 42/2010.

Zavod RS za zaposlovanje (2010): Letno poročilo za leto 2009. Dostopno prek:
http://www.ess.gov.si/_files/886/letno_porocilo_zrsz_%202009.pdf (20. 9. 2010).

ZRSZ (2009): Letno poročilo. Dostopno prek:
http://www.ess.gov.si/_files/886/letno_porocilo_zrsz_%202009.pdf (27. 6. 2010).